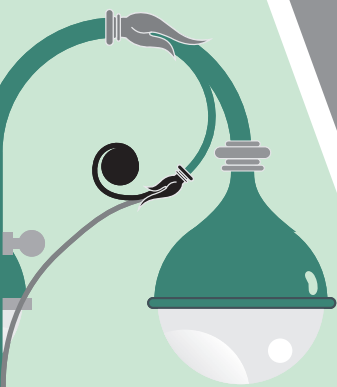


TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

METODİK VƏSAİT

3





AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

YEGANƏ CƏLİLOVA
KƏMALƏ CƏFƏRZADƏ

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

3-cü sinif

Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi
üçün Təsviri incəsənət fənni üzrə dərslərin
METODİK VƏSƏİTİ

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
bn@bakineshr.az və **derslik@edu.gov.az**
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

B A K I  N Ə Ş R

Bakı — 2018

MÜNDƏRİCAT

DƏRSLİK KOMPLEKTİ HAQQINDA.....	3
III SİNİF ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARI.....	6
DƏRSLİK KOMPLEKTİNİN MÖVZULAR	
ÜZRƏ STRUKTURU	7
ŞAGİRD NAİLİYYƏTLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏ	
PRİNSİPLƏRİ VƏ ÜSULLARI	10
İSTİFADƏ OLUNAN ÜSULLAR	13
1. "TƏBİƏTİN EMALATXANASI" NDA.....	18
2. İNSAN TƏBİƏTDƏN ÖYRƏNİR.....	30
3. SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA	37
4. ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ	56
KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏLƏRİ	66
ƏLAVƏ MATERİALLAR.....	73
MƏNBƏLƏR	79

DƏRSLİK KOMPLEKTİ HAQQINDA

Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartları və proqramları (kurikulumları) əsasında hazırlanmış 3-cü sinif üçün "Təsviri incəsənət" dərslik komplekti dərslik və müəllim üçün metodik vəsaitdən ibarətdir.

"Təsviri incəsənət" fənni şagirdlərin estetik dünyagörüşünü və hissiyyat aləmini inkişaf etdirmək, hadisələri bədii təsvir vasitələri ilə ifadə etmək bacarıqlarını formalaşdırır.

Dərslik komplekti şagirdin yalnız təsvir bacarıqlarına deyil, onun ümumi inkişafına istiqamətlənərək düşünməyə sövq edir, onlarda müstəqil tədqiqatçılıq, yaradıcılıq və vərdislər aşılayaraq tənqidi təfəkkürü inkişaf etdirir. Məhz bu keyfiyyətlər şəxsiyyətin inkişafına yol açan amillərdir. Dərslikdə verilən biliklər müxtəlif həyat hadisələri ilə, fənlər ilə inteqrasiya olunaraq mövzunun, anlayışın daha dərinədən başa düşülməsinə xidmət edir.

3-cü sinifdə şagirdlərin onları əhatə edən mühitdə təsviri incəsənətin yeri ilə bağlı təsəvvürləri və bilik dairəsi tədricən genişlənir. Məktəblilər gündəlik həyatda qarşılaşdıqları maddi mədəniyyət nümunələri ilə tanış olduqca 1 və 2-ci siniflərdə əldə etdikləri biliklərə əsaslanaraq bütün bunların varlığının incəsənətlə əlaqə olmadan mümkünsüzlüyünü dərk edirlər.

Tədris vahidləri üzrə təqdim edilən mövzular şəhər məktəblərində sınaqdan keçirilmişdir. Fənn üzrə mövzular dərslikdə həftədə bir dərs hesabı ilə nəzərə alınaraq təqdim olunur. Burada hər dərs idraki fəaliyyətə doğru atılmış yeni bir addımdır.

Dərslikdə mövzular dörd vahid üzrə cəmlənmişdir. Bütün vahidlər öz aralarında qarşılıqlı əlaqədə olmaqla eyni məqsədə istiqamətlənmişdir. Vahidlər arasındakı qarşılıqlı əlaqə onların hər birində ümumi prinsipin – *müşahidə etmək, mənimsəmək, tətbiq və istifadə etməyi öyrənmənin* müxtəlif şəkildə təzahüründən ibarətdir. Bütün bunları insan təbiətindən öyrənir.

Mövzuların tərtibində ideologiyamız, materialların tərbiyəedici xarakteri, şagirdlərin yaş və bilik səviyyəsinə müvafiqlik, sistemlilik, sadədən mürəkkəbə, asandan çətinə, millilikdən ümumbəşəriyyəyə kimi prinsiplər nəzərdə tutulmuşdur.

«TƏBİƏTİN EMALATXANASINDA» adlanan birinci vahiddə başlıca vəzifə müşahidənin, həmçinin ətraf mühiti estetik baxımdan dərk etmək, təbiətdəki rəng çalarlarını, naxışların müxtəlifliyini, ritm və ahəngi müəyyənləşdirmək qabiliyyətlərinin, təbiət hadisələrindəki gözəlliklərə həssaslıqla yanaşma duyğusunun inkişaf etdirilməsindən ibarətdir.

İkinci vahiddə — «İNSAN TƏBİƏTDƏN ÖYRƏNİR» – əsas vəzifə şagirdə təbiətdəki, həmçinin evdəki hər şeyin incəsənətlə əlaqəsini başa düşməkdə, gündəlik həyatda gördüyü əşyaların gözəlliyinin mahiyyətini anlamaqda, ev üçün əşyaların – xalça, yaraşlıq pərdələr, qab-qacaq və s. seçilməsinə maraq oyatmaqda kömək etməkdir. Dərsdə emosional mühit yaratmaq məqsədi ilə müəllim musiqidən, bədii ifadələrdən, həqiqi əşyalardan istifadə edir.

Üçüncü vahid «SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA» adlanır. Heç bir slayd, heç bir reproduksiya əşyanın əslilə təması əvəz edə bilməz. Sənətkarın emalatxanasına getmək, onunla söhbət etmək, mənzərə, qrafika, heykəltəraşlıq, memarlıq və dizayn işlərinin aparıldığı prosesləri izləmək, əlbəttə ki, uşaqlar üçün çox maraqlı olardı. Muzey və sərgilərin isə xüsusi əhəmiyyəti var.

Dördüncü vahiddə «ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ»nin öyrənilməsi şagirdlərin ətraf mühitdə incəsənətin yeri və rəssamın cəmiyyətdə yaradıcı rolu haqqındakı təsəvvürlərini genişləndirir. Bu vahid tədris edilən zaman uşaqların ətraf məkanı əyani olaraq öyrənmələri üçün onları küçəyə, parka, bağçaya aparmaq yaxşı olardı. Teatra, sirkə və konsertlərə getmək də vacibdir. Səhnə arxasında olmaq, oradakı hazırlıq proseslərini izləmək, teatr tamaşaları üçün kostyumların necə hazırlandığını görmək maraqlı və faydalı olardı. Şagird dərsdə tanış olduğu materialın məzmununu tələsmədən, emosiyalar əsasında, rahatlıqla mənimsəməlidir, çünki bu, ətraf mühitlə bağlı olan təcrübə, bilik, yaradıcılıq və dəyər hissi münasibətlərinin ötürülməsinin incəsənətə və uşaq təbiətinə uyğun olan yeganə yoludur.

Hər bir dərsdə şagirdlərin qavrayışına (bədii biliklərin formalaşdırılması, qiymətləndirici münasibət) və səmərəli yaradıcı fəaliyyətinə (praktik vərdislərin yaranması, fantaziya və təxəyyülün inkişafı, yaradıcılıqda müstəqil işləmək bacarığının formalaşması) mükəmməl iş üçün şərait yaratmaq vacibdir.

Dərslik müəllimə istənilən sinifdə öz yaradıcılığını üzə çıxarmaq, eyni zamanda, proqramın imkanlarını inkişaf etdirmək və genişləndirmək imkanı verir. Pedaqoji ustalığı olan müəllim proqramın strukturundakı vəhdəti və tamlığı nəzərə alaraq və ona əməl edərək tədris ilinin, dərsin tapşırıqlarını yerinə yetirəcək. Hər bir məşğələni planlaşdırarkən müəllim mütləq şagirdlərin müstəqil işləmələri üçün yer ayırmaq və vaxt müəyyənləşdirmək, beləliklə də müstəqil işə hansı yollarla maraq oyatmaq, uşağın öyrənmək istəyi və yaradıcı təşəbbüsünü üzə çıxarmasından ötrü öz izahlarını saxlamaq haqqında fikirləşməlidir. Müəllim unutmamalıdır ki, **şagirdi keçirilmiş materialı əzbər öyrənməyə məcbur etmək olmaz**. Onlar bütün yenilikləri və tanımadıqlarını böyük həvəs və maraqla qarşılayırlar. Bu zaman şagirdlərdə bunu necə və nədən istifadə etməklə bağlı müxtəlif fikir və fərziyyələr oyanır.

Beləliklə, diskussiya yaranır və əlbəttə ki, müəllimlə şagird arasında deyil, bundan da əhəmiyyətli – şagirdlərin öz aralarında. Bu, təsviri incəsənət haqqında söhbətlərdə uşaqların işlərinin müzakirəsində vacib olan amildir. Sinifdə hər hansı şagirdin işinin başqasından fərqləndirən dərəcəsi bədii formanın qurulmasının aşağıdakı əlamətləri üzrə müəyyənləşir:

- Rəsm və ya məmulatın konstruksiyasında kompozisiyanın qurulmasının kiçik məktəbyaşlı uşaqlar üçün tipik olub-olmaması ilə;
- Təsvirin dinamikliyi, yaxud statikliyi, həmçinin qeyri-adiliyi, rənglərin uyurluğunun (koloritə görə) təkrarlanması ilə;
- Təsvirin (hadisə, vəziyyət, mövzu, süjet) ifadə etdiyi fikirlə bənzərliyi və oxşamaması ilə.

Dərslikdə hər bir vahid ümumilikdə şagirdləri yaradıcılığa həvəsləndirir. Bu bacarıq iki elementi nəzərdə tutur: bəşəriyyətin yaratdığı bilikləri toplamaq və mənimsəmək, mövcud olan stereotipə əməl etməyərək, məlum olmayan tərəfə addım atmağa hazır olmaq.

Müəllim üçün vəsaitdə aşağıdakı materiallar öz əksini tapmışdır:

- İnküziv təlim prinsipləri haqqında ümumi məlumat;
- 3-cü sinif üzrə məzmun standartları;
- Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşma cədvəli və illik iş planı;
- Fənlərarası inteqrasiya cədvəli;
- Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi (prinsiplər və formalar);
- Təlimin təşkilində istifadə olunan üsullar;
- Dərsin mərhələlər üzrə planlaşdırma nümunələri.

Dərsin planlaşdırma nümunələrində tövsiyə olunan materialların tədris prosesində istifadə olunması konkret situasiyalardan asılı olaraq müəllim tərəfindən müəyyən olunur. Dərslər aşağıdakı mərhələlərlə aparılır:

1. Motivasiya, problemin qoyulması;
2. Tədqiqatın aparılması;
3. Məlumat mübadiləsi;
4. Məlumatın müzakirəsi və təşkili;
5. Nəticələrin çıxarılması;
6. Yaradıcı tətbiqetmə;
7. Qiymətləndirmə.

Vəsaitdə **xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar** üçün metodik yanaşma açıqlanır və dərslər aşağıdakı məşğələ növü vasitəsilə təqdim edilir:

- 1) Naturadan rəsm;
- 2) Təsviri sənət haqqında söhbət;
- 3) Mövzu üzrə rəsm;
- 4) Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət;
- 5) Yapma.

Məşğələlərdə verilən məlumatlar praktik şəkildə tətbiq edilərək müəyyən həyati bacarıqlar əldə edilir. Burada Blum taksonomiyasına əsaslanan, digər fənlərlə inteqrativ xarakterli, dərsin verdiyi informasiyadan əlavə başqa bilik və bacarıqların da istifadəsini nəzərdə tutan suallar verilmişdir.

Əvvəllər olduğu kimi, yenə də müxtəlif materiallardan istifadə ilə (onları əvəz etməklə) müəyyən bacarıqlara və elementar vərdislərə yiyələnməyin tələblərini yerinə yetirmək vacibdir.

Şagirdlərlə praktik iş aparmaq üçün material müəllim tərəfindən seçilir. Əsas odur ki, iş eyni materiallarla aparılmasın, şagirdlərin onların hər biri ilə işləmək bacarığını inkişaf etdirmək məqsədi ilə bu materiallar daim dəyişdirilsin. Müəllim üçün vəsaitdə bu məsələlər aydın ifadə olunmuşdur, onları, sadəcə, izləməyi bacarmaq lazımdır. Ümid edirik ki, bu dərslik komplekti müəllimlərə və valideynlərə uşaqların təsviri sənətlə ünsiyyəti prosesini daha səmərəli və sevindirici etməyə imkan verəcək, eyni zamanda, şagirdlərin yaradıcılıq imkanlarının inkişafına və onlarda incəsənətə maraq oyanmasına kömək edəcək.

İNKLÜZİV TƏLİM PRİNSİPLƏRİ

Hər bir şagird fərdi keyfiyyətlərindən asılı olaraq tədris materiallarını müxtəlif cür qavrayır. Buna baxmayaraq, təhsilin əsas məqsədi bütün təhsil alanların müəyyən ictimai status qazanması və öz sosial əhəmiyyətini təsdiq etməsidir. **İnklüzia** müxtəlif inkişaf səviyyəli (həmçinin, sağlamlıq imkanları məhdud olan) uşaqlarda özünə inam yaratmaqla, onlara digər yaşadları ilə eyni məktəbdə təhsil almaq şəraitinin yaradılmasıdır.

Xüsusi təlimə tələbatı olan bu cür uşaqların diqqət və yardıma böyük ehtiyacları var. Onların qabiliyyətlərinin və irəliləyişlərinin inkişaf etdirilməsi çox vacib amildir.

İnklüzia təkcə fərqli inkişaf xüsusiyyətləri olan uşaqlara deyil, həmçinin digər xüsusiyyətləri ilə yaşadlarından fərqlənən uşaqların da yuxarıda sadalanan məqsədlərə çatmalarına yardım edir. Onlar başqa dildə danışan, başqa mədəniyyətə malik, fərqli həyat tərzini sürən, təhsilə müxtəlif maraq və qavrama qabiliyyəti göstərən uşaqlar da ola bilər. Belə uşaqlarla işləyərkən müəllim informasiyanı onlara müxtəlif forma və variantlarda çatdırmağa çalışmalıdır.

Yeni təlim prinsipləri imkanları məhdud olan uşaqların ümumi təhsil mühitinə inteqrasiya etmələrini və ümumi proqram əsasında təhsil almalarını tələb edir.

İnklüziv təlimin əsasını hər bir şagirdə fərdi yanaşılma ideyası təşkil edir. Belə ki, təlim hər bir uşağa məxsus tələbatların ödənilməsi zəminində təşkil olunmalıdır. Hər bir şagird təlimdə uğur qazanması üçün tələb olunan psixoloji yardım, diqqət və qayğı ilə əhatə olunmalıdır.

3-cü sinif təsviri incəsənət dərslərində inklüzivliyin aşağıdakı vasitələrlə təmin olunması nəzərdə tutulur:

- Bütün dərslərdə diskussiya, müsahibə və fərdi, cütlərlə və qrup işi formalarından istifadə etməklə interaktiv təlim vasitəsilə şagirdlərin aktivliyi təmin edilir;
- Uşaqları cütlərə və qruplara ayırarkən məqsəddən asılı olaraq orada təlim nəticələri müxtəlif olan şagirdlərin iştirak etməsi nəzərə alınır;
- Müəllim fərdi və cütlərdə aparılan tədqiqat işləri zamanı fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə malik uşaqlara xüsusi yardım göstərir;
- Müəllim qrup işlərində fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə malik uşaqların ümumi diskussiya və müzakirələrə aktiv qoşulmalarını təmin edir;
- Müəllim fərqli inkişafa malik uşaqlara tapşırıqlar verərkən çalışmaların işarələrinə diqqət yetirib diferensial yanaşma prinsipini gözləyir;
- Özünü qiymətləndirmə və formativ qiymətləndirmə zamanı meyarlar elə müəyyən edilir ki, şagirdlərdə qiymətləndirmə ilə bağlı stresslərin əmələ gəlməsinin qarşısı alınsın. Fərqli inkişaf xüsusiyyətlərinə malik uşaqların qiymətləndirilməsi prosesində müəllimin onlara xüsusi münasibətinin böyük əhəmiyyəti var.

III SİNİF ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARI

III sinfin sonunda şagird:

- Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini anladığını nümayiş etdirir.
- Görkəmli Azərbaycan təsviri sənət nümayəndələrini (Ə.Hacıyev, N. İsmayılov, B.Mirzəzadə, M.Mirqasımov) tanıyır.
- Təsviri və dekorativ sənət növlərini tanıdığını nümayiş etdirir.
- Təsviri və dekorativ sənət üzrə bədii ifadə vasitələrindən istifadə bacarıqlarını nümayiş etdirir.
- Təsviri və dekorativ sənət əsərinə estetik reaksiya nümayiş etdirir.

1. CƏMİYYƏT VƏ TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT

Şagird:

1.1. Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini anladığını nümayiş etdirir.

1.1.1. Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında izah edir.

1.1.2. Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir.

1.2. Görkəmli Azərbaycan təsviri sənət nümayəndələrini (Ə.Hacıyev, N. İsmayılov, B.Mirzəzadə, M.Mirqasımov) tanıyır.

1.2.1. Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır.

1.2.2. Yaradıcılıq sahələrinə görə görkəmli sənət nümayəndələrini fərqləndirir.

1.2.3. Görkəmli Azərbaycan təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini sadalayır.

2. TƏSVİRİ VƏ DEKORATİV YARADICILIQ

Şagird:

2.1. Təsviri və dekorativ sənət növlərini tanıdığını nümayiş etdirir.

2.1.1. Təsviri sənətin növ və janrlarını nümunələrə əsasən fərqləndirir.

2.1.2. Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə fərqləndirir.

2.2. Təsviri və dekorativ sənət üzrə bədii ifadə vasitələrindən istifadə bacarıqlarını nümayiş etdirir.

2.2.1. Sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər ilə sadə təsvirlər yaradır.

2.2.2. Sadə üçölçülü əşyaları naturadan, habelə yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir.

2.2.3. Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir.

2.2.4. Sadə dekor kompozisiyalarını (bəzək) məişət predmetlərinə tətbiq edir.

2.2.5. Yaratdığı təsvirlərdə ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir.

2.2.6. Özünün və digərlərinin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

3. ESTETİK REAKSIYA

Şagird:

3.1. Təsviri və dekorativ sənət əsərinə estetik reaksiya nümayiş etdirir.

3.1.1. Verilmiş təsviri və dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir.

DƏRSLİK KOMPLEKTİNİN MÖVZULAR ÜZRƏ STRUKTURU

TƏDRİS VAHİDİ	MÖVZULAR	
1. “TƏBİƏTİN EMALATXANASIN”DA	1.	Təbiətin rəngi
	2.	Ağ və qara rənglər
	3.	Siluet
	4.	İsti və soyuq kolorit
	5.	Təbiətdə kontrast rənglər
	6.	Təbiətdə rəngin əhvali-ruhiyyəsi
2. İNSAN TƏBİƏTDƏN ÖYRƏNİR	7.	İnsanın yaratdığı bəzək əşyaları
	8.	Xalçaları bəzəyən naxışlar
	9.	Evimizdəki qab-qacaq
3. SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA	10.	Formanın müxtəlifliyi
	11.	Yaxın və uzaq
	12.	Təsviri sənətdə kompozisiya
	13.	Mis qablarla natürmort
	14.	Portret və məişət mövzuları
	15.	Azərbaycan sənətkarları. Ə.Hacıyev, B.Mirzəzadə
	16.	Rəngkarlıq
	17.	Qrafika
	18.	Dekorativ-tətbiqi sənət
	19.	Rəssam-illüstrator
	20.	Azərbaycan sənətkarları. N.İsmayılov, M.Mirqasımov
4. ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ	21.	Memarlıq inciləri
	22.	Rəssam və teatr
	23.	Küçələrimizin bəzəyi – fənərlər
	24.	Küçə və parkdakı heykəllər
	25.	Park, bağ, bulvar
	26.	Muzeylər

FƏNN ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞMA CƏDVƏLİ VƏ İLLİK İŞ PLANI

Cədvəldə kurikulumda tələb olunan bacarıqlar əsasında tövsiyə edilən illik planlaşdırma nümunəsi verilmişdir. İş planı həftədə 1 saat olmaqla ildə 33 həftəyə və ya 33 saata nəzərdə tutulmuşdur. Müəllim mövzulara şəxsi münasibətindən asılı olaraq tövsiyə edilən illik planlaşdırma nümunəsinə müəyyən dəyişikliklər edə bilər.

TƏDRİS VAHİDİ VƏ MÖVZULAR			MƏŞĞƏLƏ NÖVÜ	Cəmiyyət və təsviri incəsənət					Təsviri və dekorativ yaradıcılıq								Estetik reaksiya	SAAT
				1.1.		1.2.			2.1.			2.2.						
				1.1.1	1.1.2.	1.2.1.	1.2.2.	1.2.3.	2.1.1.	2.1.2.	2.2.1.	2.2.2.	2.2.3.	2.2.4.	2.2.5.	2.2.6.	3.1.1.	
1. "TƏBİƏTİN EMALATXANASIN"DA	1.	Təbiətin rəngi	N.r.								+	+			+			1
	2.	Ağ və qara rənglər	N.r.		+						+	+				+		1
	3.	Siluet	D-t.f./Apl.		+										+	+	+	1
	4.	İsti və soyuq kolorit	M.ü.r.		+						+				+			1
	5.	Təbiətdə kontrast rənglər	M.ü.r.		+											+	+	1
	6.	Təbiətdə rəngin əhvali-ruhiyyəsi	M.ü.r.		+						+						+	1
	7.	KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 1																1
İNSAN TƏBİƏT DƏN ÖYRƏNİ	8.	İnsanın yaratdığı bəzək əşyaları	D-t. f.		+								+			+	+	1
	9.	Xalçaları bəzəyən naxışlar	D-t. f.	+									+		+		+	1
	10.	Evimizdəki qab-qacaq	N.r.	+					+			+		+				1
3. SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA	11.	Formanın müxtəlifliyi	N.r.								+	+						1
	12.	Yaxın və uzaq	M.ü.r.		+						+				+			1
	13.	Təsviri sənətdə kompozisiya	M.ü.r.								+					+	+	1
	14.	KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 2																1
	15.	BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 1																1
	16.	Mis qablarla natürmort	N.r.			+			+			+	+					1
	17.	Portret və məişət mövzuları	M.ü.r.	+	+				+							+		1
	18.	Azərbaycan sənətkarları	T.s.h.s.			+	+	+	+									1
	19.	Rəngkarlıq	M.ü.r.						+		+	+						1
	20.	KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 3																1
	21.	Qrafika	M.ü.r.			+			+			+				+		1
	22.	Dekorativ-tətbiqi sənət	D-t. f.						+	+	+					+		1
	23.	Rəssam-illüstrator	M.ü.r.			+									+	+		1
	24.	Azərbaycan sənətkarları	T.s.h.s.			+	+	+	+									1
	25.	KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 4																1
4. ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ	26.	Memarlıq inciləri	D-t.f./Kon.							+			+	+		+		1
	27.	Rəssam və teatr	D-t. f.								+					+	+	1
	28.	Küçələrimizin bəzəyi — fənərlər	M.ü.r.		+					+		+				+		1
	29.	Küçə və parkdakı heykəllər	Yapma					+	+				+					1
	30.	Park, bağ, bulvar	M.ü.r.	+							+					+		1
	31.	Muzeylər	T.s.h.s.		+												+	1
	32.	KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 5																1
	33.	BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ № 2																1

Təsviri incəsənət dərsləri bu məşğələ növləri vasitəsilə təqdim edilir: *mövzu üzrə rəsm, naturadan rəsm, dekorativ-tətbiqi fəaliyyət, yapma, təsviri sənət haqqında söhbət.*

M.ü.r. – Mövzu üzrə rəsm; T.s.h.s. – Təsviri sənət haqqında söhbət; D-t. f. – Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət; N.r. – Naturadan rəsm, Apl. – Aplikasiya, Kon. – Konstruksiya.

QEYD: Müəllim illik planlaşdırma üzrə nəzərdə tutulmuş kiçik summativ qiymətləndirmələri "Ümumtəhsil məktəblərində məktəbdaxili qiymətləndirmənin aparılması barədə təlimat"ın 6.6 bəndinə uyğun olaraq özünün məqsəduyğun hesab etdiyi vaxtda ayrıca dərslər saatında, yaxud dərslər saatının bir hissəsində apara bilər.

FƏNLƏRARASI İNTEQRASIYA CƏDVƏLİ

TƏDRİS VAHİDİ VƏ MÖVZULAR			FƏNNİN ADI VƏ ALT STANDARTIN NÖMRƏSİ
1. "TƏBİƏTİN EMALATXANASIN"DA	1.	Təbiətin rəngi	İnf.: 3.3.2.; 2.2.3.; A-d.:1.1.1.; Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.
	2.	Ağ və qara rənglər	İnf.: 1.1.1.; 2.2.3.; 3.3.2.; H-b.: 1.2.3.; 3.1.1.; Tex.: 4.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	3.	Siluet	Tex.: 1.1.2.; 1.3.3.; A-d.: 1.1.2.
	4.	İsti və soyuq kolorit	İnf.: 1.1.1.; 3.3.2.; H-b.: 1.1.2.
	5.	Təbiətdə kontrast rənglər	İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	6.	Təbiətdə rəngin əhvali-ruhiyyəsi	İnf.: 1.1.1.; 3.3.2.; H-b.: 1.1.2.; A-d.: 2.2.4.
2. İNSAN TƏBİƏTDƏN ÖYRƏNİR	7.	İnsanın yaratdığı bəzək əşyaları	İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	8.	Xalçaları bəzəyən naxışlar	H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; Riy.:3.1.1.;4.1.1.
	9.	Evimizdəki qab-qacaq	H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; Tex.: 1.3.3.; 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3. ; Riy.:3.2.1.;3.2.3.
3. SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA	10.	Formanın müxtəlifliyi	Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.; 3.3.2. ; Riy.:3.2.1.; 3.2.3.
	11.	Yaxın və uzaq	İnf.: 1.1.1.; 3.3.2.; H-b.: 1.1.2.; Riy.:3.1.2.
	12.	Təsviri sənətdə kompozisiya	İnf.: 3.3.2.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	13.	Mis qablarla natürmort	Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.
	14.	Portret və məişət mövzuları	İnf.: 1.1.1.; 3.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	15.	Azərbaycan sənətkarları	A-d.: 1.1.1.; 1.2.1.; 2.2.5.
	16.	Rəngkarlıq	Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.
	17.	Qrafika	Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; 3.1.1.; İnf.: 2.2.3.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	18.	Dekorativ-tətbiqi sənət	H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	19.	Rəssam- illüstrator	İnf.: 3.3.2.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	20.	Azərbaycan sənətkarları	A-d.: 1.1.1.; 1.2.1.; 2.2.5.
4. ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ	21.	Memarlıq inciləri	Tex.: 1.3.3.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.; Riy.:3.1.2.
	22.	Rəssam və teatr	H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; İnf.: 3.3.2.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	23.	Küçələrimizin bəzəyi — fənərlər	İnf.: 1.1.1.; 2.2.3.; H-b.: 1.1.2.; 1.2.3.; 3.1.1.; Tex.: 4.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.
	24.	Küçə və parkdakı heykəllər	A-d.: 1.1.2.; Tex.: 1.3.4.; Riy.:3.1.2.; 4.2.2.
	25.	Park, bağ, bulvar	H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; İnf.: 3.3.2.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.3.
	26.	Muzeylər	İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.

A-d. – Azərbaycan dili, *Riy.* – Riyaziyyat, *H-b.* – Həyat bilgisi, *Tex.* – Texnologiya, *Mus.* – Musiqi, *İnf.* – İnformatika.

ŞAĞIRD NAILİYYƏTLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏ PRİNSİPLƏRİ VƏ ÜSULLARI

Təlim prosesinin ən mühüm mərhələlərindən biri qiymətləndirmədir. Hər bir fənn üzrə təlim prosesinin müxtəlif mərhələlərində aparılan qiymətləndirmə şagirdlərdə mənfi emosiya doğurmamalıdır. O cümlədən təsviri incəsənət fənni üzrə əldə edilən bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsində bir yaradıcılıq, şəffaflıq, yüksək estetik zövq və daimi yüksəlişə, ümumbəşəri dəyərlərə köklənmiş müsbət emosiya hiss olunmalıdır. Bu prosesdə müəllim şagirdin səhvlərini deyil, daha çox əldə etdiyi nailiyyətləri, keyfiyyət göstəricilərini və qazandığı dəyərləri vurğulamalıdır. Müəllim təlim prosesində müəyyənləşdirilmiş hər hansı bir səhvin ən asan həlli yollarını tapmaqda onlara dəstək verməklə, stimulyatmalıdır.

Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin 2 sentyabr 2013-cü il tarixli 792 nömrəli əmri ilə 1-7-ci siniflərdə məktəbdaxili qiymətləndirmə qaydalarında bir sıra dəyişiklik edilmişdir.

(<http://www.muallim.edu.az/arxiv/2013/34/26.htm>)

Vəsaitdə hər bir dərsin sonunda təlim nəticələrinə uyğun formativ qiymətləndirmə meyarları göstərilmişdir. Tədris vahidlərinin sonunda isə summativ qiymətləndirmə vasitələri verilmişdir. Qiymətləndirmə dərslərində müəllim vəsaitdəki vasitələrdən yararlanı bilər və ya bu nümunələr əsasında yeni qiymətləndirmə vasitəsini özü tərtib edə bilər. Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələrinə aid nümunələr vəsaitin sonunda verilmişdir.

Fənn kurikulumlarına görə, qiymətləndirmə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilir, onu idarə edən vacib amil kimi meydana çıxır. Məzmun standartlarının mənimsənilməsi səviyyəsini ölçmək üçün qiymətləndirmə standartları müəyyənləşdirilmişdir. Məktəbdaxili qiymətləndirmə *diagnostik, formativ və summativ* qiymətləndirmələrdən ibarətdir.

Diagnostik qiymətləndirmə fənn üzrə təlimin hər hansı bir mərhələsində şagirdlərin ilkin bilik və bacarıq səviyyəsinin qiymətləndirilməsidir. Diagnostik qiymətləndirmə, adından da məlum olduğu kimi, şagirdə və ya bütöv sinfə qoyulan diaqnozdur. Şagirdlərin maraq dairəsi, dünyagörüşü, yaşadığı mühit haqqında məlumat almağa imkan verir. Bu qiymətləndirmənin nəticələri rəsmi sənədlərdə qeyd olunmur, müəllimin şəxsi qeyd dəftərində öz əksini tapır, nəticələr barədə valideynlər, sinif rəhbəri və digər fənn müəllimləri məlumatlandırılır.

Diagnostik qiymətləndirmədə istifadə olunan metod və vasitələr: müsahibə; söhbət; müşahidə; tapşırıqlar; valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq.

Diagnostik qiymətləndirmə həm də şəraitə görə təlim məqsədləri və üsullarda çevik dəyişikliklər aparılmasına imkan yaradır.

Formativ qiymətləndirmənin məqsədi (2 sentyabr 2013-cü il tarixli təlimata əsasən) təhsilalanın təlim prosesində məzmun standartlarından irəli gələn bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə yönəlmiş fəaliyyətini izləməkdən, bu zaman qarşıya çıxan problemləri müəyyən etməkdən və onları aradan qaldırmaqdan ibarətdir. Formativ qiymətləndirmə rəsmi qiymətləndirmə deyil.

Formativ qiymətləndirmə fənnin məzmun standartları üzrə təlim məqsədləri əsasında müəyyənləşdirilmiş qiymətləndirmə meyarlarına görə aparılır. Tədris prosesində formativ qiymətləndirmə aparmaq üçün rubrikələrdən istifadə oluna bilər.

Müəllim qiymətləndirmə meyarlarına uyğun dörd səviyyəli rubrikələr (I-IV səviyyə) hazırlayır. Zəruri hallarda rubrikələr 3 və ya 5 səviyyədə tərtib oluna bilər.

Müəllim şagirdin fəaliyyətinin nəticəsini "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri"ndə rubrikə uyğun olaraq rum rəqəmləri (I, II, III və IV) ilə, "Məktəbli kitabçası"nda isə sözlərlə yazır.

"Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri"ndə rubrikələrin məzmununu və şagirdin formativ qiymətləndirilməsinə dair məlumatlar sərbəst formada aparılır. Müəllim yarımillərin sonunda "Müəllimin formativ qiymətləndirmə dəftəri" əsasında şagirdin yarımil ərzində fəaliyyətinin qısa təsvirini hazırlayır və portfolioda saxlayır.

Formativ qiymətləndirmədə istifadə olunan metod və vasitələr

Üsullar	Vasitələr
Müşahidə	Müşahidə vərəqləri
Şifahi sual-cavab	Şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi
Tapşırıqvermə	Çalışmalar

Valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq	Söhbət, sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq)
Oxu	Dinləmə üzrə qeydiyyat vərəqi
	Oxu üzrə qeydiyyat vərəqi
Yazı	Yazı bacarıqlarının inkişafı üzrə qeydiyyat vərəqi
Layihə	Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli
Rubrik	Nailiyyət səviyyələri üzrə qiymətləndirmə şkalası
Şifahi və yazılı təqdimat	Meyar cədvəli
Test	Test tapşırıqları
Özünüqiymətləndirmə	Özünüqiymətləndirmə vərəqləri

Formativ qiymətləndirmə aparmaq üçün rubriklərdən istifadə olunur. Rubrik xüsusi növ qiymətləndirmə şkalasıdır. O, iki əsas suala cavab verir:

- “Mən nəyi qiymətləndirməliyəm?” (obyekt, məzmun, aspektlər, tərəflər, xüsusiyyətlər);
- “Aşağı, orta, yuxarı nailiyyət səviyyələrinin xüsusiyyətlərini necə bilmək olar?”

Rubrik vasitəsilə qiymətləndirmə nəticəsində şagirdlərin keçilmiş materialı necə mənimsədiklərini, buraxdıqları xarakterik səhvləri müəyyən etmək, növbəti dərstdə qarşıya çıxma biləcək problemlər üzərində görülməli işləri dəqiqləşdirmək olar.

Qiymətləndirmə şkalası nailiyyət səviyyələrinə qiymət (bal) verilməsi üçün mexanizmdir. Rubriklərin hazırlanması üçün əvvəlcə dərsin məqsədləri müəyyən olunmalıdır. Qiymətləndirmənin formalarından biri seçilməlidir (diaqnostik, formativ və ya summativ).

Müəllimlər üçün rubriklərin üstün cəhətləri:

- Rubriklər qiymətləndirmənin daha ədalətli, obyektiv, etibarlı və ardıcıl olmasına imkan verir.
- Rubriklər tələb edir ki, müəllimlər müvafiq şərtlər üzrə öz meyarlarını müəyyənləşdirdirsinlər.
- Rubriklər müəllimləri tədrisin səmərəliliyi ilə bağlı faydalı məlumatlarla təmin edir.
- Rubriklər keyfiyyət səviyyələrinin intervalı vasitəsilə müxtəlif qabiliyyətli şagirdlərin olduğunu nəzərə alır.

Səviyyələr üzrə təsvirlərin hazırlanması üçün təlimat:

1. Qısa və sadə tərzdə, şagirdin anlayacağı sadə dildən istifadə edilməlidir.
2. Müqayisəli və ya normativ dildən fərqli olaraq, deskriptiv dildən istifadə edin. Pis, orta, kafi, yaxşı, əla kimi qeyri-müəyyən deskriptorlardan uzaq durulmalıdır.
3. Səviyyə deskriptorları müşahidə oluna bilən davranışlar və ya nəticənin xüsusiyyətləri baxımından mümkün dərəcədə ifadə edilməlidir.
4. Qiymətləndirmə səviyyələri arasında sərhəd aydın olmalıdır, üst-üstə düşməməlidir.
5. Şkala şagird nailiyyətləri intervalını tam əhatə etməlidir.
6. Təsvirlərin məzmunu nailiyyət səviyyələri üzrə eyni formalı tərtib edilməlidir.
7. Fəaliyyət səviyyələri bütün aspektlər üzrə uyğun olmalıdır (məsələn: bir aspekt üzrə “4” qiyməti digər aspekt üzrə “4” qiyməti ilə müqayisə oluna bilməlidir).
8. Əvvəlcə “ən yüksək”, sonra “ən aşağı” səviyyələr, sonra “aralıq” səviyyələr təsvir edilməlidir.
9. Ən yüksək səviyyə: yüksək tələbkarlığa malik, bununla yanaşı, real olmalıdır.
10. Ən aşağı səviyyə: yalnız çatışmazlıqları deyil, həmçinin minimal nailiyyətin xüsusiyyətlərini əks etdirməlidir.

Summativ qiymətləndirmə təhsilin hər hansı mərhələsində (tədris vahidinin, yarımilin və ilin sonunda) şagirdlərin əldə etdikləri nailiyyətlərin qiymətləndirilməsidir. Summativ qiymətləndirmə məzmun standartlarının mənimsəmə səviyyəsinin etibarlı göstəricisidir.

Summativ qiymətləndirmə kiçik summativ və böyük summativ qiymətləndirmədən ibarətdir.

Kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ) bəhs və ya bölmələrin sonunda müəllim tərəfindən, böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ) isə yarımillərin sonunda məktəb rəhbərliyinin və ya məktəbdə yaradılan müvafiq komissiyanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır. Summativ qiymətləndirmənin nəticələri rəsmidir və keçirildiyi tarixdə sinif jurnalında qeyd olunur.

Kiçik summativ qiymətləndirmə fənn kurikulumları tətbiq olunan siniflərdə bəhs və ya bölmələrin sonunda altı həftədən gec olmayaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Onun nəticələri yarımillik qiymətlərin hesablanmasında nəzərə alınır.

Kiçik summativ qiymətləndirmə vasitələri (test, tapşırıq, yazı işləri və s.) fənni tədris edən müəllim tərəfindən hazırlanır.

Böyük summativ qiymətləndirmə yarımillərin sonunda təhsil müəssisəsinin rəhbərliyi tərəfindən yaradılan müvafiq komissiyanın nəzarəti ilə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır. Ona görə də metodik vəsaitdə böyük summativ qiymətləndirmə üçün testlərin nümunəsi verilməyib.

Şagirdin illik qiyməti aşağıdakı cədvələ uyğun hesablanılır:

Y1	Y2	İllik
2	2	2
2	3	3
2	4	3
2	5	4

Y1	Y2	İllik
3	2	2
3	3	3
3	4	4
3	5	4

Y1	Y2	İllik
4	2	3
4	3	3
4	4	4
4	5	5

Y1	Y2	İllik
5	2	3
5	3	4
5	4	4
5	5	5

Şagirdin qiyməti düzgün cavabların maksimum bala nisbəti ilə faiz göstəricisinə uyğun müəyyən edilir:

Nö	Şagirdin yerinə yetirdiyi tapşırıqların faizlə miqdarı	Şagirdin qiyməti
1	(0% - 40%)	2 (qeyri-kafi)
2	(40% - 60%)	3 (kafi)
3	(60% - 80%)	4 (yaxşı)
4	(80% - 100%)	5 (əla)

Tədris ili ərzində 35 saatin 5 saati kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ), 2 saati böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ), qalan 28 saati hər mövzuya 1 saat olmaqla 28 mövzunun tədrisi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT FƏNNİ ÜZRƏ FORMATİV QİYMƏTLƏNDİRMƏ ZAMANI İSTİFADƏ OLUNAN ÜSUL VƏ VASİTƏLƏR

FƏALİYYƏT NÖVLƏRİ	ÜSULLAR	VASİTƏLƏR
Müşahidəetmə	Müşahidə (müəllim şagirdlərin fəaliyyətini müşahidə edərək qiymətləndirir).	Müşahidə vərəqi (şagirdin təlim fəaliyyətindən gözlənilən nəticəni əks etdirən meyarların yazıldığı cədvəl): • natura, təbiət, interyer, meyvə, tərəvəz, məişət əşyaları və s.; • təsviri incəsənət əsərləri (rəsm və heykəltəraşlıq nümunələri); • dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri (ağac üzərində oyma, xalçaçılıq, bədii tikmə, parça, misgərlik, zərgərlik, keramika, milli geyimlər).
Təsvirlərin təhlili	Tapşırıqvermə	Təsviri sənət əsərləri, rəsm işləri
	Nəzəri tapşırıqlar	
	Sənət əsərlərinin izahı, müqayisəsi, şərh, təhlili.	Təsviri (reproduksiya, fotoşəkil və s.) və dekorativ sənət əsərlərinə (ağac üzərində oyma, xalçaçılıq, bədii tikmə, parça, misgərlik, zərgərlik, keramika, milli geyimlər) münasibət.
	Praktiki tapşırıqlar:	
	Məzmun	İşləmə texnikası
	səth üzərində	rəsm, rəngkarlıq, aplikasiya

	həcmli (model) • rəsm çəkmək (naturadan rəsm, mövzu üzrə rəsm, dekorativ fəaliyyət və s.); • dekorativ-tətbiqi fəaliyyət (texnikalar: aplikasiya, panno, kollaj, dekupaj, vitraj, mozaika, batika, tikmə, hörmə, keramik məhsullar və s.); • yapma (relyefli və ya həcmli); • kompüter qrafikası.	kağız, karton, plastilin, gil, maket • karandaş, flomaster, diyircəkli və rəngli qələm, tuş, kömür, qrafit, pastel tabaşır, rəngli kağız, karton, qutu, parça, boya (quaş, akvarel, akril, yağlı boya və s.) və s.; • təbiət materialları (düyü, buğda, şam qozası, ağac, budaq, toxum, yarpaq və s.); • plastilin, gil, gips, duzlu xəmir; • qrafik redaktor (Paint və s.).
Sorğu	Şifahi sual-cavab	Təsviri incəsənət əsərləri, ətraf aləm, qayda və anlayışlar üzrə sual-cavablar, təhlil, müzakirə üzrə <i>qeydiyyat vərəqi</i>
Təqdimat	Şifahi, yazılı, rəmzi, təsviri, kompüterdə təqdimatlar	Şifahi cavablar; bədi əsərlərə esselərin yazılması; rəmzi təsvirlər (işarələr); bədi yaradıcılıq və əl işləri, slayd vasitəsilə təqdimat; layihələr
Qiymətləndirmə	Qrup işlərinin qiymətləndirilməsi, özünüqiymətləndirmə, rubrik üzrə qiymətləndirmə, qrafik, sxem, şkala, test və s.	Qiymətləndirmə vərəqləri, qiymətləndirmə sxemləri, meyarlar cədvəli, şkalalar, sxemlər, test tapşırıqları və s.

Müvafiq qiymətləndirmə vasitələrinə aid nümunələr vəsaitin arxasında verilmişdir.

Qrup fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi. Şagirdləri qiymətləndirmək üçün müəllim özü də şagirdlərlə birlikdə meyarlar üzrə qrup qiymətləndirməsini həyata keçirə bilər.

Bunun üçün o, tədqiqat işinə başlamazdan əvvəl şagirdlərlə birlikdə qrupun fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün meyarlar işləyib hazırlamalıdır. Qiymətləndirmə ballarını ulduzlardan, müxtəlif işarələrdən, simvollarından (smayliklərdən) istifadə etməklə göstərmək olar. Nəticədə isə hər qrupun topladığı ulduz, simvol (smayliklər) sayılır.

QRUP	MEYARLAR					
	Dinləmə	Əməkdaşlıq	Tapşırıq tam və uyğun yerinə yetirilib	Əlavələr	Tərtibat	Vaxtında yerinə yetirilib
I						
II						
III						
IV						

İSTİFADƏ OLUNAN ÜSULLAR

BİBÖ cədvəlindən istifadə

BİBÖ cədvəlindən istifadə şagirdlərə əvvəlki bilik və təcrübə, yeni biliklər arasında əlaqə yaratmağa imkan verməklə şagirdin düşünməsini optimallaşdırır. Bu üsulu tətbiq etmək üçün müəllim şagirdlərlə birlikdə yazı lövhəsində aşağıdakı qaydada cədvəl çəkir.

BİLİRİK	İSTƏYİRİK BİLƏK	ÖYRƏNDİK
•	?	•
•	?	•
•	?	•

Mövzuya uyğun olaraq şagirdlər “Bilirik” qrafasında ümumi razılıqla əldə olunan fikirləri

yazırlar. Suallar isə vahid razılıq əldə olunmayan detallardan, dəqiq müəyyənləşməmiş mövqelərdən və fikir ayrılığından irəli gəlir. Həmin sualları “İstəyirik bilək” qrafasında yerləşdirirlər.

Mövzunu oxuyan zaman həmin sualları yaddaşlarında möhkəm saxlayırlar. Şagirdlər mətni oxuyub qurtardıqdan sonra onların diqqəti “İstəyirik bilək” qrafasında sadalanan sualların üzərinə qaytarılır. Oxu zamanı sualların hansına cavab tapdıqlarını aydınlaşdırırlar və bu cavabları “Öyrəndik” qrafasına yazırlar. Cavabsız qalan sualları isə müəllimin göstərişi ilə şagirdlər müxtəlif yollarla cavablandırırlar.

Təsviri incəsənət dərsinin məqsədindən asılı olaraq, BİBÖ cədvəlinin “Öyrəndik” hissəsini dolduran zaman oraya sözlər, ifadələr deyil, öyrəndiklərini əks etdirən rəsm çəkmək olar.

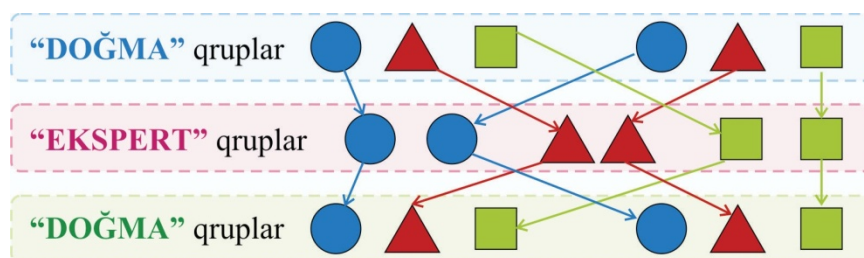
ZİQZAQ üsulu

Ziqzaq üsulu qısa vaxt ərzində mövzunu əhatəli keçməyə imkan verir. Bu üsulu tətbiq etmək üçün şagirdlər doğma qruplara bölünürlər. Sonra qrupdakı hər bir şagirdə təklif olunur ki, hərəsi bir rəqəm söyləməklə sayınsınlar. Öyrəniləcək mətnin həcmindən asılı olaraq, o, müəyyən hissələrə ayrılır (məsələn, 4 hissəlidirsə, 1-dən 4-ə kimi sayırlar). Beləliklə, hər bir şagirdin söylədiyi rəqəm onun nömrəsi olacaqdır.

Sonra şagirdlərin diqqəti öyrəniləcək mətnə yönəldilir. Qısa şəkildə mövzunun adı və məzmunu müzakirə edilir. Müəllim izah edir ki, əsas vəzifə mətni araşdırmaq, məğzinə varmaqdır.

Məşğələnin sonunda hər bir qrup mətni tam başa düşməlidir. Şagirdlərin diqqətinə çatdırılır ki, mətn dörd hissəyə bölünmüşdür. Hər bir qrupdakı 1 nömrəli iştirakçı birinci hissə, 2 nömrəli iştirakçı ikinci hissə (3 və 4 nömrəli iştirakçılar da bu qayda ilə) üçün cavabdeh olacaqlar. Sonra eyni nömrəli oyunçular bir yerə toplaşirlər. İzah olunur ki, 1, 2, 3, 4 nömrəli şagirdlərdən ibarət olan qruplar indi **ekspert qruplar** adlanırlar.

“ZİQZAQ” sxemi



Onların vəzifəsi mətndən öhdələrinə düşən hissənin məzmununu diqqətlə öyrənməkdən ibarətdir. Onlar həmin hissəni oxumalı, tərəfdaşlar kimi onun məzmununu müzakirə etməli və materialı lazımınca qavradıqlarına əmin olmalıdırlar. Sonra onlar “doğma” qruplarına qayıdan zaman mətnin tədqiq etdikləri hissəsini həmin qrupun üzvlərinə hansı qaydada təqdim edəcəklərini qərarlaşdırırlar. “Ekspert” qrupların işi başa çatdıqdan sonra onlar öz “doğma” qruplarına qayıdaraq öyrəndiklərini, materialın məzmununu həmkarlarına izah edirlər. Nəticədə bütün qrup üzvləri mətnin məzmununu tam mənimsəməlidirlər.

ESSE

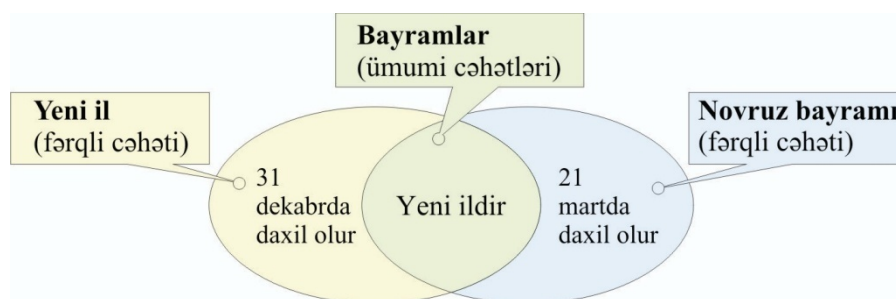
Esse hər hansı problem haqqında şagirdlərin müstəqil düşüncələrini əks etdirən sərbəst yazı formasıdır və dərsin istənilən mərhələsində aparıla bilər. Bu yazı qısa vaxt ərzində yerinə yetirilir. Şagird lakonik və intensiv şəkildə mövzu üzrə öz mülahizələrini sərbəst yazır. Əgər biri nə yazmaq haqqında bilmirsə, yaza bilər: “Bilmirəm nə haqqında yazım”. Əsas odur ki, dayanmadan, yazdığını oxumadan, düzəliş etmədən yazınsınlar. Esse öyrənilən mövzuya dair biliklərin yekunlaşdırılmasına və şagirdlərin beynində nə baş verdiyi haqqında müəllimin xəbərdar olmasına kömək edir. Onun müddəti beş və on dəqiqəlikdir. Sonra müəllim yazılardan bəzilərinə oxuda bilər və yaxud onları toplayıb başqa vaxt tanış ola bilər.

VENN diaqramı

Venn diaqramı cisim və ya hadisələri müqayisə etmək və onların oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyənləşdirməyə kömək edir. Bu diaqram nisbətən üst-üstə düşən iki və ya daha artıq çevrə üzərində

qurulur. Ondan ümumi və fərqli cəhətləri olan iki aspektin müqayisəsi zamanı istifadə olunur. Çevrələrin üst-üstə düşdüyü hissədə nə isə yazmaq üçün kifayət qədər yer olmalıdır. Həmin yerdə ideyaların ümumi cəhətləri qeyd olunur. Sol və sağ tərəfdəki dairənin hissələrində isə yalnız onlara xarakterik olan cəhətlər göstərilir.

Nümunə: Bayramları müqayisə etmək: – Yeni il və Novruz bayramı.



ŞAXƏLƏNDİRMƏ

Şaxələndirmə şagirdləri mövzu haqqında açıq və sərbəst düşünməyə sövq edən, əvvəlki təcrübəni nəzərdən keçirən pedaqoji üsuldur. O, yalnız fikirlərarası əlaqələr barədə düşünməyə təkan verən birləşmələr yaradır. Bu, təfəkkürün beynimizin necə fəaliyyət göstərməsi ilə daha sıx əlaqədə olan, qeyri-xətti formasıdır. Şaxələndirmədən mövzu ətraflı öyrənilməmişdən əvvəl, təfəkkürə təkan vermək üçün istifadə edilir. O həmçinin öyrənilənləri yekunlaşdırma vasitəsi, yeni assosiasiyaların meydana gəlməsinin stimullaşdırılması üsulu və ya yeni təsəvvürlərin qrafik təsviri metodu kimi istifadə oluna bilər. Şaxələndirmə mərhələləri asan, yadda qalan və sadədir.

- Mərkəzi sözü və ya ifadəni vərəqin, yazı taxtasının mərkəzinə yazın.
- Seçilmiş mövzu ilə əlaqəli ağılınıza gələn söz və ya ifadələri yazmağa başlayın.
- Fikirlər yada düşüb yazıldıqca, onların arasında əlaqəli görünənləri xətlərlə birləşdirməyə başlayın.
- Vaxt bitənə və ya bütün fikirləriniz tükənənə qədər ağılınıza gələn mümkün qədər çox fikir yazın.

T–sxemlər

Bu təsvirdən eyni bir konsepsiyanın iki aspektini müqayisə etmək üçün istifadə olunur. Məsələn, orta məktəblərin şagirdləri nədənsə Esse yazmağa başlayarkən əvvəlcə aşağıda göstərilən qaydada müsbət və mənfi aspektlərinin siyahısını tərtib edə bilərlər.

T–sxem	
Müsbət aspektlər	Mənfi aspektlər

BEYİN HƏMLƏSİ

Şagirdlər fərdi şəkildə və yaxud cüt-cüt olmaqla mövzu üzrə onlara məlum olanların hamısını sadalayırlar. Bu zaman fikirlərin düzgün olub-olmamasının o qədər də əhəmiyyəti yoxdur. Əsas məqsəd odur ki, şagird mövzu haqqında düşünməyə başlasın. Bu üsul problemin həlli yollarının araşdırılmasını öyrədir və müstəqil düşüncəni inkişaf etdirir.

KONSEPTUAL CƏDVƏL

Konseptual cədvəl üç və ya daha çox məsələ, yaxud cəhətin müqayisəsini nəzərdə tutur. Cədvəlin tərtibi: şaquli qrafada müqayisə ediləcək obyektlər, üfüqi qrafalarda isə onların müqayisə olunacaq xüsusiyyətləri və özəllikləri qeyd edilir. Nümunə:

Rəssamın adı	Yaradıcılıq dövrü	Əsərləri	Əsərləri əsasən təsviri incəsənətin hansı növünə aiddir?
Ə.Hacıyev			
M.Mirqasımov			
N.İsmayılov			
B.Mirzəzadə			

AXAR SÖZLƏR

Bu üsul yeni anlayışların müstəqil olaraq çıxarılmasına xidmət edir. Əvvəlcə mövzuya aid olan dörd və ya beş söz verilir. Həmin sözlərə uyğun olaraq, onlardan “doğan” söz tapılır. Bu, şagirdlərin mövzu haqqında düşünmələrinə kömək edir.

QRUP MÜZAKİRƏSİ

Müəyyən mövzu verilir. Onun haqqında müxtəlif mülahizələri ortaya çıxarmaq məqsədilə mövzu ətrafında bütün qrup müzakirə aparır və hər bir qrup üzvünün fikrinə hörmətlə yanaşılır.

İTERAKTİV QEYDETMƏ SİSTEMİ – İQS (INSERT)

Şagirdlərin davamlı məşğuliyyətini təmin edən bir çox tədris üsulu vardır. İQS (INSERT) oxu zamanı şagirdlərin öz qavrayışını yoxlamasına imkan verən güclü vasitədir. Bu, səmərəli mütaliə və təfəkkür üçün İnteraktiv Qeydetmə Sistemi olub, işarələr sistemindən istifadə edib mətni başa düşmək üçün biliyini yoxlamaqla düzgün cavab axtarmaq üsuludur. Bəzən bir səhifə materialı oxuyub qurtarırsan və məlum olur ki, yadında heç nə qalmayıb. Bu, fəal surətdə dərk etmək, anlamaq, qavradığını yoxlamaq üçün oxumağın ən yaxşı nümunəsidir. Bir çoxları mahiyyəti dərk etmədən oxu və digər öyrənmə proseslərini mənimsəmək istəyirlər. Öyrənmə prosesində mahiyyətin dərk edilməsi zəruridir. Lakin öyrənən şəxs proseslə məşğul deyilsə, öyrənmə imkanları hədəf gedəcəkdir.

İnteraktiv Qeydetmə Sistemi vasitəsilə mətn xüsusi işarələrlə oxunur:

“+” – yeni informasiyadır, “-” – bildiyimə ziddir,
 “?” – qarışıq informasiyadır, “√” – əvvəl bilirdim.

Şagirdlərin yaş və hazırlıq səviyyəsindən asılı olaraq, işlədilən işarələr də müxtəlif olur. Aşağı siniflərdə iki işarədən istifadə edilsə yaxşıdır: “+” – yeni informasiyadır və “√” – əvvəl bilirdim. Oxunun məqsədindən və şagirdlərin işarə sistemi ilə işləmək təcrübəsindən asılı olaraq, işarələr fərqli də ola bilər.

KUBLAŞDIRMA

Kublaşdırma mövzuya müxtəlif cəhətlərdən nəzər salmağı asanlaşdıran tədris üsuludur. Bu üsul hər tərəfində təfəkkür və yazı üçün müxtəlif qısa göstərişlər olan kubdan istifadə olunmasını nəzərdə tutur. Kub (kiçik, yaxşı olar ki, tili 15–20 sm olsun) kağızdan hazırlanır. Kubun hər üzünə verilən altı qısa göstərişdən birini yazın:

1. Təsvir et;
2. Müqayisə et;
3. Əlaqələndir;
4. Təhlil et;
5. Tətbiq et;
6. Lehinə, yaxud əleyhinə müqayisə et.



Müəllim şagirdlərə verilən mövzu üzrə qısamüddətli sərbəst yazı tapşırmaqla, onları kublaşdırma prosesi daxilində istiqamətləndirir.

- 1. Təsvir edin:** Əşyaya yaxından nəzər salın (ola bilər ki, yalnız fikrən) və gördüklərinizi rənglər, formalar, ölçülər və s. də daxil olmaqla təsvir edin.
- 2. Müqayisə edin:** O, nəyə oxşayır? O, nədən fərqlidir?
- 3. Əlaqələndirin:** O, sizi nə barədə düşünməyə vadar edir? Nəyi xatırladır?
- 4. Təhlil edin:** Onun necə düzəldiyini söyləyin. Dəqiq bilməyiniz vacib deyil, özünüzdən uydura bilərsiniz.
- 5. Tətbiq edin:** O, necə istifadə oluna bilər?
- 6. Lehinə, yaxud əleyhinə müqayisə edin:** Əvvəlcədən öz mövqeyinizi müəyyən edin. İstədiyiniz kimi məntiqli, mənasız və ya ikisinin arasında olan dəlillərdən istifadə edin.

Yazı müddəti bitdikdən sonra şagirdlər kubun hər üzünə dair öz fikirlərini bölüşürlər.

Şagirdlərin yaş səviyyəsini nəzərə alaraq göstərişlərin sayını azaltmaq olar. Bu məqsədlə kubu digər həndəsi fiqurlarla (piramida, üçbucaq və s.) əvəz etmək olar.

FASILƏLƏRLƏ OXU

Fasilələrlə oxu üsulu məqsədli şəkildə şagirdləri fəal oxu prosesinə cəlb etmək üçün nəzərdə tutulur. Bu üsulu tətbiq edən zaman mətn hissələrə bölünür. Şagirdlər mətnin hissələrini fasilələrlə oxuduqca tənqidi təhlil və tənqidi mühakiməyə sövq edilir. Onlar birinci fasiləyə qədər oxuyurlar. Müəllim düşünməyə cəlb etmək üçün şagirdlərə oxuduqları barədə suallar verir. Birinci mütaliyəyə aid suallardan sonra şagirdlərə sonrakı hissədə baş verəcək səhnənin təsvirini yaratmaq təklif olunur. Yeni hissəni oxumazdan əvvəl onlar verilən suallarla nəyin baş verəcəyini qabaqcadan təxmin etməyə həvəsləndirilir. Sonra növbəti hissəni oxuyurlar və şagird tənqidi təhlilə cəlb olunur və s. Bu cür mütaliə zamanı təşkil edilən müzakirələr şagirdlərin mövzuya marağının artdığını göstərir.

METAFORİK DÜŞÜNMƏ

Metaforik düşünmə üsulu zamanı şagird obrazlarla düşünür. Özündə olan xüsusiyyətləri müşahidə obyektinə olan digər varlıqların xüsusiyyətləri ilə müqayisə edir və oxşar cəhətləri müəyyənləşdirir.

TƏRİFLƏR, SUALLAR, TƏKLİFLƏR

Təriflər, suallar, təkliflər üsulu tətbiq edilərkən şagird təqdimat zamanı başa düşmədiyi, onun üçün anlaşıqlı olmayan məsələlərə aid suallar verir. Çıxış zamanı məzmunla, nitqlə əlaqədar və s. xoşuna gələn cəhətlərin nədən ibarət olmasını şərh edir. Problemin həllinə aid öz təkliflərini irəli sürür. Bu üsul şagirdlərdə təhlil etmək bacarıqları formalaşdırır.



1. «TƏBİƏTİN EMALATXANASI»NDA

1. TƏBİƏTİN RƏNGİ

Məşğələ növü: Naturadan rəsm (təsəvvürə əsasən)

Alt-standart: 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.5.

Təlim nəticələri:

- sadə və rəngli karandaşlarla yay mənzərəsinin təsvirini yaradır;
- təbiətdə olan varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- yay mənzərəsinin təsəvvürə əsasən təsvirində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir.

Fənlərarası inteqrasiya: İnf.: 3.3.2.; 2.2.3.; A-d.: 1.1.1.; Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.

İstifadə olunan iş formaları: Qrup işi, fərdi iş

İstifadə olunan üsullar: Müzakirə, açar sözlər, esse

Təchizat: Quaş, pastel tabaşirlər, müxtəlif təbiət şəkilləri

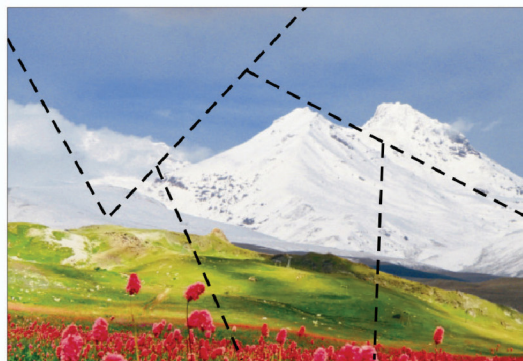
Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim şagirdləri surəti çıxarılmış, ağ-qara rəngdə olan mənzərə şəkilləri ilə 4 qrupa ayırır.

Qeyd: Müəllim bunun üçün 4 müxtəlif mənzərə şəklini seçir. Onların ağ-qara rəngdə surətini çıxardır.

Şagirdlərin sayını nəzərə almaqla şəkillərin üzərində karandaş vasitəsilə aşağıda göstərilən qaydada müxtəlif xətlər çəkir. Həmin xətlər mənzərə şəklini hissələrə ayırır. Xətlərin üzərindən kəsərək, hər mənzərə şəklini 5–6 hissəyə bölür. Təsvirlərin hər hissəsini bir şagirdə verir. Onlara hissələri birləşdirib mənzərə şəklini tərtib etmək təklif olunur. Birlikdə eyni mənzərə şəklini tərtib edən şagirdlər bir qrupda əyləşirlər.

Nümunə:



Hər qrupa bir tapmaca verilir:

1-ci qrup

Özü ala,
Yeri tala,
Para-para
Qəlbi qara. (*lalə*)

2-ci qrup

Göydə tüstü göründü,
Əriyib suya döndü.
(*bulud*)

3-cü qrup

Yağış yağanda
Çimər, yuyunar.
Yayda geyinər,
Qışda soyunar. (*ağac*)

4-cü qrup

Gün çıxanda yox olur,
Gün batanda çox olur.
(*ulduzlar*)

Müəllim tapşırıq verir: – Hər qrup onlara verilən tapmacanı oxusun və fikirləşib cavabını desin.

Qrup cavabı düzgün tapmadıqda digər qruplardakı şagirdlər kömək edir. Qruplar tapmacanın düzgün cavabını söylədikcə müəllim yazı lövhəsində onların ağ-qara təsvirlərini asır və soruşur:

– Yazı lövhəsində lalə gülü, bulud, ağac, ulduzların şəkillərini görürsünüz. Onları birlikdə necə adlandırmaq olar? (Təbiətin varlıqları).

– Təsvirlərdəki varlıqların təbiətdə gördüyünüzdən fərqi nədir? (Rəngsizdir).

– Təbiətdə lalə gülünün, buludun, ağacın və ulduzun rəngi haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

– Hər qrup onda olan ağ-qara təbiət təsvirinin şəklindəki rənglər haqqında nə deyə bilər? (fərziyyələr)

– Bu gün dərsimiz təbiətin rəngi haqqındadır.

Tədqiqat sualı: *Təbiətdə rənglərin rolu nədən ibarətdir? Yay fəslini necə çəkmək olar?* Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan materiallarla tanış olurlar.

Qruplar müzakirə edərək yay fəslində təbiətdə daha çox rast gəldikləri rəngləri müəyyən edirlər. Sonra rəngli karandaşlarla (pastel tabaşirlər və sulu boyalar da ola bilər) yay fəslinin rəngli təsvirini yaradırlar. Təsvir materialı qruplar tərəfindən sərbəst seçilir.

Bu dərs 1-ci olduğu üçün diaqnostik xarakter daşıyır. Müəllim şagirdlərin təsvirlərinə görə onların hazırlıq səviyyəsini, materiallarla işləmə bacarıqlarını müəyyənləşdirir.

Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə qrupda işin bölünməsi zamanı sadə fəaliyyət yerinə yetirməyi tapşırmaq olar.

Müəllim vərəq üzərində işləyən qruplara yaxınlaşıb kompozisiya qaydalarına diqqət yetirməyi xatırladır. Təsvirin gözəl görünməsi üçün onların əhəmiyyətini xüsusi vurğulayır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar işlərini təqdim edirlər. Müəllim suallar verir: Təsvir etdiyiniz obyekt haqqında nə deyə bilərsiniz? Yay fəslini təsvir edəndə daha hansı rənglərdən istifadə etmək olar?

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim suallar verir: – Təsvirinizin gözəl görünməsi üçün nə etdiniz? Təbiətin rəng çalarları haqqında nə deyə bilərsiniz? Təbiətdəki obyektlərin rəngi olmasaydı, necə olardı?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim deyir: – “Azərbaycan təbiətinin rəngi” mövzusunda fərdi şəkildə 5 dəqiqə esse yazın. Sonra bəzi şagirdlərin essesi oxunur. Digərləri isə portfolioya qoyulmaq üçün yığılır.

YARADICI TƏTBİQETMƏ

- Evin və ya məktəbin ətrafında olan obyektlərin rəsmini naturadan çəkmək.
- Təbiətin rənglərini əks etdirən rəsm çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Təsviretmə;
- Şərhetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Sadə və rəngli karan-daşlarla yay mənzərəsinin təsvirini yaradır, quşla işləməkdə çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlarla yay mənzərəsinin təsvirini yaradır, quşla işləyərkən səliqəsizliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlarla yay mənzərəsinin təsvirini yaradanda qeyri - dəqiqliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlarla yay mənzərəsinin düzgün təsvirini yaradır.
Təbiətdə olan varlıqları şəkillər əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir.	Təbiətdə olan varlıqları şəkillər əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir, lakin təsəvvürə əsasən təsviretmədə müəllim kömək edir.	Təbiətdə olan varlıqları təsəvvürə əsasən təsvir edəndə kiçik səhvlər edir.	Təbiətdə olan varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə sərbəst təsvir edir.
Yay mənzərəsinin təsəvvürə əsasən təsvirində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Yay mənzərəsinin təsəvvürə əsasən təsvirində ifadə olunmuş fikir və ideyaları suallar əsasında izah edir.	Yay mənzərəsinin təsəvvürə əsasən təsvirində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını qeyri-dəqiq şərh edir.	Yay mənzərəsinin təsəvvürə əsasən təsvirində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını ətraflı şərh edir.

2. AĞ VƏ QARA RƏNGLƏR

Məşğələ növü:

Naturadan rəsm (təsəvvürə əsasən)

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.1.; 2.2.2.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- təbiətdə olan ağ və qara rəngdə olan varlıqların insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- rəngli karandaşlar, flomasterlər, quş vasitəsilə təbiətdəki ağ və qara rəngdə olan varlıqların təsvirini yaradır;
- ağ və qara varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- özünün və digərlərin ağ və qara rəngdə çəkdiqləri varlıqlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 2.2.3.; 3.3.2.; H-b.: 1.2.3.; 3.1.1.; Tex.: 4.1.1.; A-d.:1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Cütlərlə iş, kollektiv iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, qalereya gəzintisi

Təchizat:

Rəngli karandaşlar, flomasterlər, quş

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən ağ və qara rəngdə kağız asır və soruşur: – Yazı lövhəsində nə asılıb? (Ağ və qara rəngdə kağız). Gördükləriniz haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: ***Təbiətdə olan ağ və qara rənglərin təsvir zamanı əhəmiyyəti nədir? Ağ və qara rəngdə olan varlıqları təsvir edəndə nəyi nəzərə almaq lazımdır?***

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan materiallarla tanış olurlar. Cütlükdə (yanında oturan yoldaşı ilə) təbiətdə ağ və qara rəngdə olan varlıqları sadalayaraq onlardan birini seçirlər. Varlığın formasını müzakirə edərək birlikdə təsvir edirlər və onu quşla rəngləyirlər. Sonra cütlər bu rənglərin təsvir zamanı əhəmiyyətini (2-ci sinifdə bu barədə məlumat toplayıblar) yadlarına salırlar. “Rəsm zamanı”nda verilən varlıqların mərhələlərlə təsvirindən istifadə etmək olar. Vərəqdə 1-lər (eyni masada əyləşən şagirdlərdən biri 1, digəri isə 2 olur) istədikləri boyanı ağ rəng vasitəsilə “yüngül” və zərif rəngə, 2-lər isə qara rəng

vasitəsilə “ağır” və tünd rəngə çevirirlər.

Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdə daha sadə fəaliyyət yerinə yetirməyi tapşırımaq olar.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Hər cütlük çəkdiyi təbiətdə olan ağ və qara rəngli varlığın rəsmini, hər hansı boyanı açıq və tünd rəngə çevirməsinə aid nümunəsini yazı lövhəsindən yapışqan kağız ilə (skoç vasitəsilə) bərkidir. Qalereya gəzintisi üsulu ilə rəsmlərə baxırlar.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim yazı lövhəsindən asılan təsvirləri bir-bir göstərərək şagirdlərdən soruşur: – Təsvir ağ-qara rəngdə olan varlığa uyğundurmu? Rəsm vərəqdə necə yerləşdirilib? Varlıqların forması necə verilib? Boya zərif, tünd rəngə necə çevrilib? Təsvir tapşırılan vaxt ərzində yerinə yetirilib? Rəsm səliqəlidirmi? Hər cütlüyün müzakirə vasitəsilə aldığı nəticəsini aşağıda göstərilən qiymətləndirmə cədvəlinə yazır.

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Təsvirlərə bir daha diqqətlə baxın. Seçdiyiniz ağ və qara rəngdə olan varlıqların əksəriyyəti bitkilərə, yoxsa heyvanlara aiddir? Rəsmi işləyərkən ağ-qara rənglər daha nə məqsədlə istifadə olunur? Onlar hisslərimizə necə təsir edirlər? Mövzu üzrə rəsm zamanı (məsələn, nağıllara illüstrasiya çəkən zaman) hansı personajları ağ, hansını qara rəngdə təsvir edirik? Nə üçün?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Naturadan məişət əşyaları çəkmək və açıq-tünd rənglərin verilməsində ağ-qara rənglərdən istifadə etmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təbiətdə olan ağ və qara rəngdə olan varlıqların insanlara təsiri barədə məlumatlar verməkdə çətinlik çəkir.	Təbiətdə olan ağ və qara rəngdə olan varlıqların insanlara təsiri barədə verilmiş suallar əsasında məlumatlar verməyə cəhd göstərir.	Təbiətdə olan ağ və qara rəngdə olan varlıqların insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Təbiətdə olan ağ və qara rəngdə olan varlıqların insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında dolğun məlumatlar verir.
Rəngli karandaşlar və flomasterlər vasitəsilə təbiətdəki ağ və qara rəngdə olan varlıqların sadə təsvirini yaradır, lakin quaş vasitəsilə çətinlik çəkir.	Rəngli karandaşlar və flomasterlər vasitəsilə təbiətdəki ağ və qara rəngdə olan varlıqların sadə təsvirini yaradır, quaş vasitəsilə səliqəsizliyə yol verir.	Rəngli karandaşlar, flomasterlər və quaş vasitəsilə təbiətdəki ağ və qara rəngdə olan varlıqların təsvirlərində qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Rəngli karandaşlar, flomasterlər, quaş vasitəsilə təbiətdəki ağ və qara rəngdə olan varlıqların düzgün olan sadə təsvirini yaradır.
Ağ və qara varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə çətinlik çəkir.	Ağ və qara varlıqları nümunələrə baxaraq nisbi dəqiqliklə təsvir edir.	Ağ və qara varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə kiçik səhvlər edir.	Ağ və qara varlıqları təsəvvürə əsasən nisbi dəqiqliklə tam təsvir edir.
Özünün ağ və qara rəngdə çəkdiyi varlıqlara münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin ağ və qara rəngdə çəkdiyi varlıqlara müəllimin köməyi ilə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin ağ və qara rəngdə çəkdiyi varlıqlara təhlil edəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Özünün və digərlərin ağ və qara rəngdə çəkdiyi varlıqlara dəqiq münasibət bildirir.

3. SILUET

Məşğələ növü:

Aplikasiya

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.5.; 2.2.6.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- Siluetin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- Yaratdığı siluetin aplikasiyasında ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir;
- Özünün və digərlərin aplikasiya işlərinə münasibət bildirir;
- Verilmiş siluet nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

Tex.: 1.1.2.; 1.3.3.; A-d.: 1.1.2.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, beyin həmləsi

Təchizat:

A4 formatlı ağ və qara vərəq

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Təklif olunan iki variantdan biri tətbiq edilə bilər.

I variant: Müəllim şagirdlərə tapmaca oxuyur.

Yerisəm, izlər məni,
Dayansam, gözlər məni.

- Bu, nədir? (Kölgə, siluet).
– Siluet əşyaların, fiqurların birrəngli təsviridir.

II variant: Müəllim əllərini dərslikdə göstəriləyi kimi – işığın qarşısına tutaraq yazı lövhəsinə onun kölgəsini salır və nəticədə heyvanların siluətləri alınır. Sonra soruşur:

- Divardakı təsvirləri aydın görmək olur? (Xeyr).
- Bu, nədir? (İz, kölgə).
- Kölgə nə vaxt yaranır? (fərziyyələr)
- Həmin kölgələrə siluet deyilir.

Tədqiqat sualı: *Silueti kağızdan necə kəsmək olar?*

Tədqiqat sualı əsasında şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və yazı lövhəsinə yazılır.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan materiallarla tanış olurlar. Onlar 5-6 nəfərdən ibarət 5 qrupa (it, göyərçin, balıq, qayıq, çaydan) bölünürlər. Siluətə harada rast gəldiklərini və onun aplikasiyası üçün nəyin vacib olduğunu müzakirə edirlər. Hər qrup varlıqların adına uyğun təsvirini ağ və ya qara kağız üzərində çəkir. 1-ci qrup itin, 2-ci qrup göyərçinin, 3-cü qrup balığın, 4-cü qrup qayığın, 5-ci qrup çaydanın rəsmini rəngli kağız və karton üzərinə çəkdikdən sonra onun siluətini (kənarlarını) kəsib başqa bir vərəqə yapışdırırlar.

ƏLAVƏ MATERIAL: Siluet – əşyaların, fiqurların berrəngli təsvirinə deyilir. Onları varlıqların kənar xətlərini çəkməklə göstərmək olar. Onlar ağ kağız üzərində qara boya, karandaşla, qara kağız üzərində isə ağ boya ilə çəkilir. Onları rəngli kağız və parçadan da kəsmək olar.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar işlərini təqdim edirlər. Digər qruplar fikirlərini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏSKİLİ

- Siluetə harada rast gəlmisiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim şagirdlərin diqqətini tədqiqat sualına yönəldir və soruşur:

– Silueti necə çəkmək olar?

– Həyatda hər bir varlığın kölgəsi, silueti var. Siluet varlıqların kənar xətlərinin verilməsi ilə yaranır.

Ona görə də yaxşı seyrçi olmaq, müşahidələr aparmaq və gördüklərinin formasına, kənar xətlərinə diqqətlə fikir vermək lazımdır.

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Nəqliyyat vasitələrinin siluetini düzəltmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Şərhetmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Siluetin insanlara təsiri barədə məlumat verməkdə çətinlik çəkir.	Siluetin insanlara təsiri barədə suallar əsasında məlumatlar verir.	Siluetin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Siluetin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında dolğun məlumatlar verir.
Yaratdığı siluetin aplikasiyasında ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Yaratdığı siluetin aplikasiyasında ifadə olunmuş fikir və ideyaları suallar vasitəsilə şərh edir.	Yaratdığı siluetin aplikasiyasında ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Yaratdığı siluetin aplikasiyasında ifadə olunmuş fikir və ideyalarını ətraflı şərh edir.
Özünün aplikasiya işinə münasibət bildirir.	Özünün aplikasiya işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə suallar əsasında münasibət bildirir.	Özünün aplikasiya işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Özünün və digərlərin aplikasiya işlərinə düzgün münasibət bildirir.
Verilmiş siluet nümunələrinin onda yaratdığı əhali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Verilmiş siluet nümunələrinin onda yaratdığı əhali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə müəllimin köməyi ilə onlara münasibət bildirir.	Verilmiş siluet nümunələrinin onda yaratdığı əhali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Verilmiş siluet nümunələrinin onda yaratdığı əhali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.

4. İSTİ VƏ SOYUQ KOLORİT

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.1.; 2.2.5.

Təlim nəticələri:

- isti və soyuq koloritin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumat verir;
- sadə və rəngli karandaşlar, flomaster, sulu boyalarla isti və soyuq koloritdə olan varlığı yaradır;
- yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan təbiət təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir.

Fənlərarası inteqrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 3.3.2; H-b.: 1.1.2.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup işi, kollektiv iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə

Təchizat:

Quaş, pastel təbaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim şagirdləri qərənfil, bənövşə gülü, yarpaq, günəbaxan, portağal, dəniz şəkilləri (şagirdlərin sayından asılı olaraq hər şəkildən 4-6 nümunə) vasitəsilə 6 qrupa ayırır.



Qərənfil
I qrup



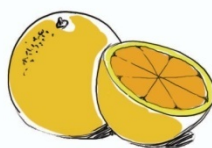
Bənövşə
II qrup



Yarpaq
III qrup



Günəbaxan
IV qrup



Portağal
V qrup



Dəniz
VI qrup

Qruplardan varlıqların adlarını soruşaraq yazı lövhəsinə yazır və deyir:

- Bu varlıqların rəngləri haqqında nə deyə bilərsiniz? Onları iki qrupa necə ayırmaq olar? (fərziyyələr)
- Rənglərin içərisində isti rənglər hansılardır? (Qırmızı, sarı, narıncı).
- Soyuq rənglər hansılardır? (Yaşıl, göy, bənövşəyi).
- Bu gün 2-ci sinifdə isti və soyuq rənglər haqqında öyrəndiklərimizi daha da zənginləşdirəcəyik.

Tədqiqat sualı: *Təbiətdə soyuq rəngin isti rəngə və ya əksinə keçməsinə müşahidə etmisinizmi? Bunun səbəbi nədir?* Şagirdlər öz fikirlərini söyləyirlər.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Müəllim 1, 2 və 3-cü qruplara isti, 4, 5 və 6-cı qruplara isə soyuq koloritdə rəsm çəkməyi tapşırır. Onlar isti rəngli fonda (*fon* dedikdə rəsm arxa tərəfi nəzərdə tutulur) soyuq rəngdə, soyuq fonda isə isti rəngdə olan varlığı təsvir edirlər. 1 və 2-ci qruplar səmada, 3 və 4-cü qruplar heyvanlarda, 5 və 6-cı qruplar bitkilərdə soyuq rəngin isti rəngə və ya əksinə keçməsinin səbəbini müzakirə edirlər.

Nümunə: Ağ buludlu mavi rəngli səma günəş çıxanda və ya batanda narıncı, sarı rənglərə bürünür (1 və 2-ci qruplar). *Buqələmun* dərisinin rəngini ətraf mühitdən asılı olaraq dəyişir (3 və 4-cü qruplar). *Yarpaq* fəsillərdən asılı olaraq yaşılдан sarı və ya narıncı rəngə keçir (5 və 6-cı qruplar) və s. Müəllim kömək etmək məqsədilə qruplara yaxınlaşıb istiqamətləndirici suallar verir.

Qeyd: Müəllim izah etməlidir ki, qrupda olan şagirdlər düzgün iş bölgüsü aparırlar. Əks halda onlar verilən vaxt ərzində işlərini bitirə bilməyəcəklər. Ona görə də öncə rəsm müzakirə edilməli, rəsm məzmunu qrup tərəfindən qərara alınmalıdır. Sonra qrupda iş bölünməlidir. Müəllim şagirdlərdə lazımı bacarıq və vərdisləri formalaşdırmaq üçün hər qrup işində bunu xüsusi qeyd etməlidir.

Sinfin səviyyəsindən asılı olaraq, şagirdlər çətinlik çəkdikdə onlara sərbəstlik vermək lazımdır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar təsvirlərini təqdim edirlər. Təsvirlərində soyuq rəngin isti rəngə keçməsinin səbəbini söyləyirlər. Qruplar rəsmlərini təqdim etdikdən sonra digər qruplar da rəsmlərə öz münasibətini bildirirlər. Sonra meyarlar əsasında işlər qiymətləndirilir.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim şagirdlərə suallarla müraciət edir: – Kolorit nədir? Təbiətdə isti rənglərdə olan hansı varlıqları tanıyırsınız? Soyuq rənglərdə olan hansı varlıqları tanıyırsınız? İsti və soyuq rənglər bizə nəyi xatırladır? Nə üçün?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Hansı peşələrdə rənglər əsas rol oynayır? Rəssam kimdir? Soyuq rəngin isti rəngə və ya əksinə keçməsi nə zaman baş verir? (Şagirdlərin gəldiyi nəticələr: “Varlıqların mövcud olduğu mühit (quraqlıq-yaşillıq və s.), hava, fəsillər dəyişdikcə soyuq rəngin isti rəngə və ya əksinə keçməsi baş verir”).

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Müşahidə edilən təbiət hadisəsinin təsvirini çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Təsviretmə;
- Şərhetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
İsti və soyuq koloritin insanlara təsiri barədə məlumat verməkdə çətinlik çəkir.	İsti və soyuq koloritin insanlara təsiri barədə suallar əsasında qısa məlumat verir.	İsti və soyuq koloritin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında qısa məlumat verir.	İsti və soyuq koloritin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında geniş məlumat verir.
Sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər vasitəsilə isti və soyuq koloritdə olan varlığın sadə təsvirini yaradır, lakin quaş vasitəsilə çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər vasitəsilə isti və soyuq koloritdə olan varlığın təsvirini yaradır, quaş vasitəsilə səliqəsizliyə yol verir.	Sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər və quaş vasitəsilə yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan varlığın təsvirində kiçik səhvlərə yol verir.	Sadə və rəngli karandaşlar, flomaster, sulu boyalarla isti və soyuq koloritdə olan varlığın düzgün təsvirini yaradır.
Yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan təbiət təsvirlərində ifadə olunmuş fikri qısa izah edir, ideyalar haqqında şərh verməkdə çətinlik çəkir.	Yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan təbiət təsvirlərində ifadə olunmuş fikri və ideyaları suallar əsasında şərh edir.	Yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan təbiət təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını lakonik şərh edir.	Yaratdığı isti və soyuq koloritdə olan təbiət təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını geniş şərh edir.

5. TƏBİƏTDƏ KONTRAST RƏNGLƏR

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.6.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası inteqrasiya:

İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup işi, kollektiv iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə

Təchizat:

Akvarel, quaş, rəngli karandaşlar, pastel tabaşirlər, mənzərə şəkilləri

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim müxtəlif meyvələr – portağal, nar, ərikdən ibarət natürmort şəklinin kənarlarını qayçı ilə kəsir. Yazı lövhəsindən müxtəlif rəngli kağızlar asır. Meyvələri 1-ci qırmızı, 2-ci sarı, sonra göy və yaşıl rəngdə olan vərəqin üzərinə qoyur və soruşur:

- Hansı halda natürmort daha yaxşı görünür? Nə üçün? (fərziyyələr)
- Bir-birilə münasibətdə kəskin fərqlənən rənglər necə adlanır? (Kontrast rənglər).



Tədqiqat sualı: *Təbiətdə hansı kontrastlılığı müşahidə etmisiniz? Onun əhəmiyyəti nədən ibarətdir?* Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Müəllim müxtəlif rənglərlə şagirdləri 4 qrupa ayırır. Onlar dərslikdə olan rəng və ton kontrastları haqqında məlumatla tanış olurlar. Qruplara bir rəngli rəsm — natürmort, mənzərə, portret, süjetli rəsm verilir və orada rəng və ton kontrastlarını müəyyənləşdirirlər. Hər qrup verilən təsviri müzakirə edərək, üç rəng və üç ton kontrastı tapırlar. Təqdimat zamanı əyani göstərmək üçün kontrastları və-rəqdə boyalarla göstərilir. Müəllim çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə bir-birindən kəskin fərqlənən rənglərlə istədiyi rəsmi çəkməyi tapşırıla bilər. Qruplar sərbəst işləyirlər, müəllim isə hərdən yaxınlaşıb istiqamət verir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar təqdimat edirlər. Onlar öncə əsərlərin şəkillərindən aldıkları təəssüratları, sonra orada olan rəng və ton kontrastları haqqında danışirlar. Digər qruplar təqdimata öz əlavələrini edirlər. Əsərlərdə toxunulmayan rəng və ton kontrastlarını söyləyirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim suallar verir: – Rənglər necə olur? Əsas və qarışıq rənglər hansılardır? Onların fərqi nədir? Təbiətdə kontrast rənglərin əhəmiyyəti nədir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Təbiətdə harada rəng və ton kontrastlarına rast gəlmisiniz?
- Rəng və ton kontrastının fərqli cəhətləri nədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Kontrastlığı əks etdirən aplikasiya düzəltmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin insanlara təsiri barəsində məlumatlar verəndə çətinliklər çəkir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə məlumatlar verəndə müəllimin suallarına əsaslanır.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara suallar vasitəsilə münasibət bildirir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara qeyri-dəqiq münasibət bildirir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.
Özünün işinə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirməkdə müəllim kömək edir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə düzgün münasibət bildirir.

6. TƏBİƏTDƏ RƏNGİN ƏHVALİ-RUHIYYƏSİ

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.1.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumat verir;
- pastel tabaşirlər, sulu boyalarla mənzərə təsviri yaradır;
- verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 3.3.2.; H-b.: 1.1.2.; A-d.: 2.2.4.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup işi

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, açar sözlər

Təchizat:

Akvarel, qaş, pastel tabaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim təqdim olunan motivasiya nümunələrindən yalnız birini seçə bilər.

1. Dərslikdə verilən şəkillər nümayiş edilir və müəllim soruşur:

– Bunlar nədir? (Təbiət təsvirləri, rəssam əsərləri).

–Təbiət təsvirlərində, rəssam əsərlərində müşahidə etdiyiniz rənglər haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

– Şəkillərdə nəyə görə eyni obyektin (məsələn, səmanın) təsviri müxtəlif rənglərlə verilmişdir? (Havanın dəyişməsinə görə. 1-ci şəkildə hava sakitdir və səma mavi, buludlar ağ rəngdədir. 2-ci şəkildə isə qasırğa gözləndiyi üçün səma qara və tünd göy, buludlar isə narıncı rəngdədir.)

– Deməli, insanın əhvali-ruhiyyəsi kimi, təbiətin də əhvali-ruhiyyəsi müxtəlifdir.

– Gördüyünüz mənzərələrdəki təbiətin əhvali-ruhiyyəsi haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

– Süjetli əsərlərdə təbiətin əhvali-ruhiyyəsi haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

2. Müəllim şagirdləri 1, 2, 3, 4 saymaqla qruplara ayırır.

1-lər – **I**, 2-lər – **II**, 3-lər – **III**, 4-lər isə **IV** qrupda toplaşirlər. Hər qrupa bir tapmaca verilir:

<u>1-ci qrup</u> Göydən gələ-gələ, Düşür gilə-gilə. Bunun adı nədir, Gərək hamı bilə. (yağış)	<u>2-ci qrup</u> Əl ilə tutmaq olmaz, Göz ilə görmək olmaz. (külək)	<u>3-cü qrup</u> Nə əli var, nə ayağı, Gəzir çölü, gəzir bağı. (külək)	<u>4-cü qrup</u> Burdan vurur qılıncı, Göydə oynayır ucu. (şimşək)
---	---	--	--

Müəllim deyir: – Hər qrup onlara verilən tapmacanı oxusun və fikirləşib cavabını desin.

Qruplar tapmacanın cavabını dedikcə müəllim yazı lövhəsində qeyd edir və yenidən onları oxuyaraq soruşur:

– Yağış, külək, şimşək sözlərini birlikdə necə adlandırmaq olar? (Təbiət hadisələri).

– Ətraf aləm gah buluda bürünür, yağış yağır, şimşək çaxır, gah da külək başlayır. Ətrafda baş verən belə hadisələr təbiətin əhvali-ruhiyyəsidir.

Müəllim yazı lövhəsindən müxtəlif təbiət hadisələrinin şəkillərini asır və soruşur:

– Rəssam əsərləri haqqında nə deyə bilərsiniz? Gördüyünüz təbiət hadisələrindən hansını həyatınızda müşahidə etmişiniz? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: ***Təsvir zamanı təbiətin əhvali-ruhiyyəsini necə göstərmək olar?***

Şagirdlər öz fikirlərini söyləyirlər.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan materiallarla tanış olurlar. Sonra müəllim hər qrupa bir təbiət hadisəsini rənglərin əhvali-ruhiyyəsindən istifadə edərək təsvir etməyi tapşırır.

Qeyd: Müəllim qruplar üçün müəyyən olunmuş tapşırıqlar da verə bilər: 1-ci qrup – küləkli, 2-ci qrup – yağışlı, 3-cü qrup – günəşli, 4-cü qrup – dumanlı günü təsvir edərək, rəngin əhvali-ruhiyyəsi haqqında danışa bilər.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar mənzərələrini təqdim edirlər. Hər qrup təsvir etdiyi mənzərədə rəngin əhvali-ruhiyyəsi haqqında məlumat verir və meyarlar əsasında işlər qiymətləndirilir.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Qrupların təqdimatından sonra müəllim şagirdlərə müraciət edir:

- Külək, şimşək, yağış, duman kimi təbiət hadisələrinə ilin hansı fəslində rast gəlmisiniz?
- Sakit gündən fərqli olaraq küləkli, yağışlı, şimşək çaxan, dumanlı vaxtlarda təbiətdə hansı dəyişiklikləri müşahidə etmişiniz?
- Təbiətin əhvali-ruhiyyəsini təsvir edərkən rəngin rolu haqqında nə deyə bilərsiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Şəkillərdə gördüyünüz və özünüzdən çəkdiyiniz təbiət təsvirlərində təbiətin əhvali-ruhiyyəsini vermək üçün nə etdiniz? (Təbiətin əhvali-ruhiyyəsini forma, rəng vasitəsilə əks etdirdik. Məsələn, küləkli gündə ağaclar, otlar, kollar küləyin əsdiyi istiqamətə əyilir. Evlərə isə külək təsir etmir. Təbiətin rəngi qara rəngdən istifadə edilərək tutqun verilir və s.)

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Müşahidə edilən təbiət hadisəsinin təsvirini sulu boya ilə çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin insanlara təsiri barədə çətinliklə məlumat verir.	Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin insanlara təsiri barədə suallar əsasında məlumatlar verir.	Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Təbiət hadisələrini əks etdirən əsərlərin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında sərbəst və düzgün məlumat verir.
Pastel təbəşirlər, sulu boyalar vasitəsilə çətinliklə mənzərə təsviri yaradır.	Pastel təbəşirlər vasitəsilə mənzərə təsviri yaradır, sulu boyalar vasitəsilə səliqəsizliyə yol verir.	Pastel təbəşirlər və sulu boyalar vasitəsilə mənzərə təsviri yaradanda bəzi qaydalara əməl etmir.	Pastel təbəşirlər, sulu boyalarla düzgün mənzərə təsviri yaradır.
Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun çətinliklə şərh edir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara müəllimin köməyi ilə münasibət bildirir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirdikdə kiçik səhvlər edir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.



2. İNSAN TƏBİƏTDƏN ÖYRƏNİR

7. İNSANIN YARATDIĞI BƏZƏK ƏŞYALARI

Məşğələ növü: Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət

Alt-standart: 1.1.2.; 2.2.3.; 2.2.6.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir;
- verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə, onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya: İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları: Qrup işi

İstifadə olunan üsullar: Müzakirə; kublaşdırma; təriflər, suallar, təkliflər

Təchizat: A4 formatlı rəsm vərəqi, rəngli kağızlar, karton, PVA yapışqanı, muncuqlar, rəngli karandaşlar, flomasterlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən parabüzən, nar, circırma və tovuzquşunun bəzək məqsədilə metal və qiymətli daşlardan yaradılmış obrazlarının şəkillərini asır və soruşur: – Şəkillərdə nə görürsünüz? (Parabüzən, nar, tovuzquşu, circırma). Bunlara təbiətin bəzəkləri demək olar? (Bunlar insan üçün nəzərdə tutulmuş bəzək əşyalarıdır). Onların təbiətlə nə əlaqəsi var? (Bu bəzəklər təbiətdən götürülüb).

Müəllim *bəzəklər, müxtəlif, yaratdığı, insanın* sözləri yazılmış kiçik vərəqlər vasitəsilə şagirdləri 4 qrupa ayırır. Qruplardan sözləri soruşub yazı lövhəsində yazır və deyir: – Bu sözlərdən hansı cümləni qurmaq olar? (İnsanın yaratdığı müxtəlif bəzəklər).

Kublaşdırma üsulundan istifadə edərək qrupların qarşısına şəkillər qoyur. 1-ci qrupa kəpənək, 2-ci qrupa circırma, 3-cü qrupa qılinc və 4-cü qrupa qalxan şəkilləri (və ya 1-ci qrupa parabüzən, 2-ci qrupa nar,

3-cü qrupa circırma, 4-cü qrupa tovuzquşu şəkilləri) və piramida verir.

Qeyd: Kublaşdırma üsulunu tətbiq edərkən şagirdlərin yaş səviyyəsini nəzərə alaraq kubdan deyil, piramidadan istifadə edilir.

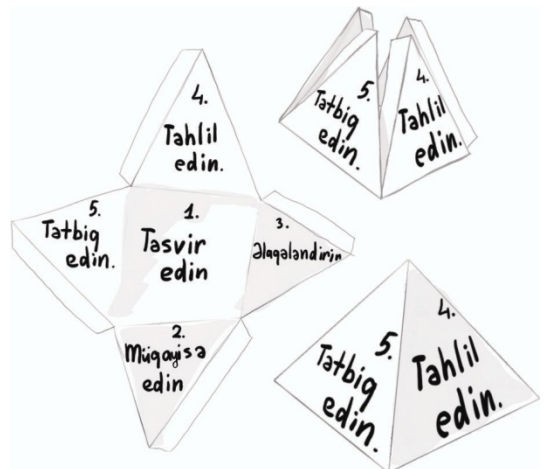
Piramidanın tərəflərində olan suallara şəkindəki əşyaya baxaraq cavab yazırlar. Suallar aşağıda verilmişdir:

- 1) Əşyanın forması, ölçüləri, hissələri, rəngi, bəzəkləri haqqında nə deyə bilərsiniz? (Təsvir edin).
- 2) Onun digər əşyalardan oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? (Müqayisə edin).
- 3) Bu, sizi nə haqqında düşünməyə vadar edir? Nəyi xatırladır? (Əlaqələndirin, assosiasiya yaradın).
- 4) O, nədən və necə hazırlanmışdır? (Təhlil edin).
- 5) Siz onunla nə edə bilərsiniz? Siz ondan necə istifadə edə bilərsiniz? (Tətbiq edin).

Nümunə: *Nar* formasında olan bəzək əşyası haqqında:

1. Təsvir edin. Dairəvi formadadır, nara oxşayır. İki (əsas və tac) hissədən ibarətdir. Boz və tünd qırmızı rənglərdədir. Üzərində dairəvi, spiral və hörmə naxışlardan istifadə edilmişdir.

2. Müqayisə edin. O, fənərə, taca oxşayır, yumru olsa da, almadan fərqlənir.



- 3. Əlaqələndirin.** O, nar, üzərindəki daşlar isə su damcıları haqqında düşünməyə vadar edir.
- 4. Təhlil edin.** Metaldan və qırmızı rəngdə olan şəffaf daşdan düzəldilib. Şəffaf daşların ətrafı nazik metalla əhatəyə alınaraq, damcı təəssüratı yaradır. Daşların möhkəmliliyini təmin etmək üçün ara hissələrdə metaldan hörmə naxışlar verilib. Narın tacını düzəltmək üçün isə nazik metal parçaları dairəvi formada yuxarıdan bərkidilib və s.
- 5. Təbiiq edin.** Ondan yaxa və saç sancağı, kulon kimi istifadə etmək olar. Şəklə baxıb cavab yazdıqdan sonra təqdimat edirlər.

Qeyd: Müəllim vaxta qənaət etmək üçün hər qrupa yalnız bir suala cavab verməyi tapşırıla bilər.

Tədqiqat sualı: **Təbiətin obrazlarını bəzəyə necə çevirmək olar?**
Fərziyyələr söylənilir.

TƏDQİQATIN APARILMASI

1-ci qrup kəpənəyin, **2-ci qrup** cırcıramanın yeni formasını, **3-cü qrup** qılincin və **4-cü qrup** qalxanın bəzəkli təsvirlərini yaratmaq üçün müzakirələr edirlər. Müəyyənləşdirdikləri formanı və bəzəyi vərəqdə təsvir edirlər. Təsviri gətirdikləri qalın kağızın üzərinə qoyub kənarlarından kəsir və rəngləyir, üzərini müxtəlif vasitələrlə bəzəyirlər. Müəllim qruplara dərslərdə həmin mövzuda verilən nümunələri təsvir etməyi də tapşırıla bilər. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırıla bilər. Şagirdlərə dərslərin sonunda *qruplardakı fəaliyyətlərinə əsasən* özlərini qiymətləndirəcəkləri bildirilir. Meyarlar isə yazı lövhəsindən asılır.



MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar təsvirlərini təqdim edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Təqdimatdan sonra şagirdlər qruplara təriflər, suallar, təkliflər verərək, onların təsvirlərinə öz münasibətlərini bildirirlər.

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Təbiətin obrazlarını bəzəyə hansı yolla çevirdiniz?
- Onlara baxan zaman hansı hissləri keçirirsiniz?
- Təbiət və insanın bəzəyinin oxşar və fərqli cəhətləri nədədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Sevimli varlığın obrazına uyğun bəzək əşyası etmək və üzərini istənilən qaydada bəzəmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Təsvir etmə;
- Münasibətləndirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin insanlara təsiri barəsində çətinliklə məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə suallar əsasında məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında qısa məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini əks etdirən zaman nisbi dəqiqliyi nəzərə almır.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini əks etdirən zaman kiçik səhvlərə yol verir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nümunələr əsasında nisbi dəqiqliklə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir.

Özünün işinə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə müəllimin köməyi ilə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərini təhlil edəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərini təhlil edərək onlara dəqiq münasibət bildirir.
Verilmiş dekorativ-tətbici sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun izah edir.	Verilmiş dekorativ-tətbici sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, suallar əsasında onlara münasibət bildirir.	Verilmiş dekorativ-tətbici sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Verilmiş dekorativ-tətbici sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.

8. XALÇALARI BƏZƏYƏN NAXIŞLAR

Məşğələ növü: Dekorativ-tətbici fəaliyyət

Alt-standart: 1.1.1.; 2.2.3.; 2.2.5.; 3.1.1.;

Təlim nəticələri:

- xalçaları bəzəyən naxışların cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında izah edir;
- sadə nümunəvi ornamentlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir;
- yaratdığı naxışlarda ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir;
- verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə, onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya: H-b.:2.1.2; 2.1.3.; Riy.:3.1.1.;4.1.1.

İstifadə olunan iş formaları: Kollektiv, qrup işi

İstifadə olunan üsullar: Müzakirə

Təchizat: Müxtəlif ornament şəkilləri, A4 formatlı rəsm vərəqi, rəngli karandaşlar, qələmlər, flomasterlər

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim yazı lövhəsindən xalça şəkillərini asır və soruşur:

– Bu, nədir? (Xalça). Xalçanın gözəlliyi haqqında nə deyə bilərsiniz? (O, müxtəlif naxışlarla bəzədilib).

– Dərsimiz xalçaları bəzəyən naxışlar haqqındadır.

Tədqiqat sualı: *Milli xalçalarımız necə yaranır və hansı məqsəd daşıyır? Hansı milli naxışları tanıyırsınız?*

Şagirdlərin dedikləri yazı lövhəsinə yazılır.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan materiallarla tanış olurlar. Sonra müəllim onları dörd müxtəlif ornament şəkilləri ilə qruplara ayırır. 1-ci qrup formanın ritmini, 2 və 3-cü qruplar rəngin ritmini, 4-cü qrup rəng kontrastını verməklə naxış çəkirlər. Rəsm zamanı dərslikdə verilən elementlərin nümunələrindən istifadə edirlər. Qruplar öz naxışlarını da yarada bilərlər. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırmaq olar.

Müəllim qruplara yaxınlaşaraq onları istiqamətləndirir. O, dərsin sonunda *qrupun özünüqiyətləndirməsindən* istifadə ediləcəyini xatırladır və meyarları yazı lövhəsindən asır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar çəkdikləri naxış nümunəsini nümayiş etdirirlər. Çəkdikləri naxışlarda 1-ci qrup formanın ritmini, 2 və 3-cü qruplar rəngin ritmini, 4-cü qrup rəng kontrastını necə verdiklərini izah edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim şagirdlərə suallar verir: – Naxışları hansı ardıcılıqla çəkdiniz? – Xalçalar hansı məqsədlə toxunur?

Qeyd: Xalçalar xovlu və xovsuz olur. Xovlu xalçalar üzərindəki iplər müəyyən qədər saxlanıldıqdan sonra kəsilir. Nəticədə onun üzəri xırda kəsilmiş iplərlə örtülərək xalçaya yumşaqlyq verir. Xovsuz xalçalarda isə ilmələr xalçanın üzərinə çıxarılaraq kəsilir və zəncirvari şəkildə toxunur. Nəticədə xalçanın üzərində kəsilmiş iplər olmur. Məsələn, palaz, kilim və s.

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Xalçaçı rəssamlardan kimi tanıyırsınız?
- Xalçanın üzərini bəzəyən naxışlar hansı yolla əks olunur?
- Hansı milli naxışları tanıyırsınız və onlara daha çox harada rast gəlmisiniz?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Xalça üçün çəkilən naxışları quşla qabların üzərində çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- İzahetmə
- Şərhetmə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Xalçaları bəzəyən naxışların cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini çətinliklə izah edir.	Xalçaları bəzəyən naxışların cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında, suallar vasitəsilə izah edir.	Xalçaları bəzəyən naxışların cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında lakonik izah edir.	Xalçaları bəzəyən naxışların cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında ətraflı izah edir.
Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini əks etdirən zaman nisbi dəqiqliyi nəzərə almır.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini müəllimin köməkliyi ilə nisbi dəqiqliklə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə, kiçik səhvlərlə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə düzgün əks etdirir.
Yaratdığı naxışlarda ifadə olunmuş fikri izah edir, ideyalar haqqında şərh verməkdə çətinlik çəkir.	Yaratdığı naxışlarda ifadə olunmuş fikri və ideyaları suallar əsasında şərh edir.	Yaratdığı naxışlarda ifadə olunmuş fikir və ideyalarını qısa şərh edir.	Yaratdığı naxışlarda ifadə olunmuş fikir və ideyalarını ətraflı şərh edir.
Verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, müəllimin köməyi ilə onlara münasibət bildirir.	Verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, münasibət bildirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Verilmiş dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.

9. EVİMİZDƏKİ QAB-QACAQ

Məşğələ növü:

Naturadan rəsm

Alt-standart:

1.1.1.; 2.1.1.; 2.2.2.; 2.2.4.

Təlim nəticələri:

- təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında izah edir;
- təsviri incəsənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını məişət predmetlərinə tətbiq edir.

Fənlərarası integrasiya:

H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; Tex.: 1.3.3.; 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.; Riy.:3.2.1.;3.2.3.

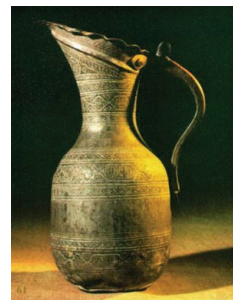
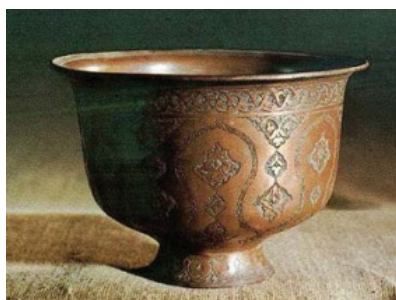
İstifadə olunan iş formaları: Qrup işi, fərdi iş

İstifadə olunan üsullar: Kublaşdırma (piramida), müzakirə, qalereya gəzintisi

Təchizat: Əşyaların fotoları, kağızdan düzəldilmiş piramida, naturaya qoyulan əşyalar, akvarel, quş, rəngli karandaşlar, pastel tabaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim şagirdləri 4 qrupa ayırmaq üçün müxtəlif naxışlarla bəzənmiş əşya – cam, fincan, güldan və kuzə şəkillərindən (şəkillər dərslikdən də seçilə bilər) istifadə edir.



Şəkillərin hərəsindən şagirdlərin sayına görə 5–6 nümunə hazırlayaraq onlara paylayır. Qrupun hərəsinin qarşısına şəkillərində əks olunan əşyanı (və ya onun şəklini) və piramida qoyur.

***Qeyd:** Müəllim kublaşdırma üsulunu tətbiq edir. Şagirdlərin yaş səviyyəsini nəzərə alaraq kubdan deyil, piramidadan istifadə edilir.*

Piramidanın tərəflərində yazılan suallar aşağıda verilmişdir:

- 1) Əşyanın forması, ölçüləri, hissələri, rəngi, bəzəkləri haqqında nə deyə bilərsiniz? (Təsvir edin).
- 2) Onun digər əşyalardan oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır? (Müqayisə edin).
- 3) Bu sizi nə haqqında düşünməyə vadar edir? Nəyi xatırladır? (Əlaqələndirin, assosiasiya yaradın).
- 4) O nədən və necə hazırlanmışdır? (Təhlil edin).
- 5) Sən onunla nə edə bilərsiniz? Sən ondan necə istifadə edə bilərsiniz? (Tətbiq edin).

Qruplara A format (vatman) verilir və onlar qarşılarında olan əşyanı müşahidə edərək, piramidanın tərəflərində yazılan suallara cavab verirlər.



Nümunə: Kuzə

haqqında:

1. **Təsvir edin.** Dairəvi formada olub iki hissədən ibarətdir. Hissələrdən ikincisi daha böyükdür. Yaşıl rəngə çalır. Üzərində həndəsi naxışlar var.

2. **Müqayisə edin.** Onun birinci hissəsi üçbucağa, ikinci hissəsi isə dairəyə oxşayır.
3. **Əlaqələndirin.** Onun naxışları xalça haqqında düşünməyə vadar edir.
4. **Təhlil edin.** Metaldan düzəldilib və möhkəmdir. Üzərinə naxışları döymə üsulu vasitəsilə həkk ediblər.
5. **Tətbiq edin.** Su tökmək üçün yeri və qulpu olduğundan əşyadan su saxlamaq üçün istifadə edilir. Şəklə baxıb cavab yazdıqdan sonra təqdim edirlər.

***Qeyd:** Müəllim vaxta qənaət etmək üçün hər qrupa yalnız bir suala cavab verməyi tapşırıq bilər. Yuxarıda göstərilən motivasiya nümunəsi sinifdə şagirdlərin səviyyəsindən asılı olaraq vaxt problemi yaratsa, daha sadə fəaliyyəti tətbiq etmək olar.*



Müxtəlif bəzəkli məişət əşyalarının şəkilləri yazı lövhəsindən asılır. Müəllim soruşur: – Gördükləriniz nədir? (Əşyalar). Onların oxşar

cəhətləri haqqında nə deyə bilərsiniz? (Hamısı bəzəkli və onlardan gündəlik həyatda istifadə edirik). Fərqli cəhətləri haqqında nə deyə bilərsiniz? (Formasına, rənginə, materialına, istifadə edilmə məqsədinə görə fərqlənir).

Müəllim şagirdləri qruplara ayırmaq üçün masaların (partaların) üzərinə əşyaları (1-ci masaya cam, 2-ci masaya fincan, 3-cü masaya güldən və 4-cü masaya dolça) qoyur. Kiçik vərəqlərdə isə cam, fincan, güldən və dolça sözlərinin hərəsindən 5–6 nümunə yazır və onlara paylayır. Şagirdlər əllərində olan kiçik vərəqdə yazılmış sözə uyğun olaraq həmin əşyanın qoyulduğu masanın ətrafında toplaşırlar və beləliklə, 4 qrup yaranır.

Tədqiqat sualı: **Müxtəlif materiallardan olan qab rəsmini naturadan çəkmək və bəzəmək üçün nə etmək lazımdır?** Qruplar müzakirə edirlər və onların cavabları dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Müəllim naturaya şüşə, taxta, saxsı, mis qablar qoyur. Qruplarda iş dəftərində göstərilən mərhələlərə uyğun olaraq qabların çəkilməsi ardıcılığı müzakirə edilir. 1-ci qrup şüşə, 2-ci qrup mis, 3-cü qrup saxsı, 4-cü qrup isə taxta qabları (üç hissədən çox olmamaq şərti) naturadan çəkir və materialını nəzərə alaraq naxışlarla bəzəyir. Çətinlik çəkən şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirmək tapşırıqlar.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Müəllim yazı lövhəsində qrupların işlərini düzür və “Qalereya gəzintisi” təşkil edir. Bu üsul vasitəsilə onlar yoldaşlarının rəsmlərinə münasibətlərini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Naturadan qabın rəsmini çəkmək üçün hansı ardıcılığa əməl etdiniz? Müəllim meyarları bir-bir sadalayır. Qrupların meyarlara nə dərəcədə əməl etdiyini onlarla birlikdə müzakirə edir.

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Evimizdəki qab-qacaqlar hansı məqsədlərlə istifadə edilir?
- Onları hansı üsullarla bəzəyirlər? Nə üçün?
- Qabların üzərindəki naxışların ritmi haqqında nə deyə bilərsiniz?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Evdəki sevimli qabı naturadan plastilin vasitəsilə yapmaq və üzərini müxtəlif üsullardan istifadə etməklə (qabartma, döymə, cızma) naxışlarla bəzəmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Şərhetmə;
- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Tətbiqetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu izah edir, əhəmiyyətindən danışmaqda çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında müəllimin köməyi ilə izah edir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında lakonik izah edir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında ətraflı izah edir.
Təsviri incəsənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri incəsənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən suallar əsasında fərqləndirir.	Təsviri incəsənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Təsviri incəsənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Sadə üçölçülü əşyaları verilmiş ardıcılığa əsasən nisbi dəqiqliklə təsvir etməkdə çətinlik çəkir.	Sadə üçölçülü əşyaları nümunələrə baxaraq nisbi dəqiqliklə təsvir edir.	Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir etdikdə kiçik səhvlər edir.	Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə düzgün təsvir edir.
Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını məişət predmetlərinə çətinliklə tətbiq edir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını məişət predmetlərinə müəllimin köməyi ilə tətbiq edir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını məişət predmetlərinə tətbiq edəndə kiçik səhvlər edir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını məişət predmetlərinə düzgün tətbiq edir.



3. SƏNƏTKARIN EMALATXANASINDA

10. FORMANIN MÜXTƏLİFLİYİ

Məşğələ növü:	Naturadan rəsm (təsəvvürə əsasən)
Alt-standart:	2.1.1.; 2.2.1.; 2.2.2.
Təlim nəticələri:	• verilmiş nümunələrdə əsərlərin növ və janrlarını fərqləndirir; • müxtəlif formalarda olan əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir; • sadə və rəngli karandaşlar, flomaster ilə həndəsi fiqurlardan ibarət kompozisiya yaradır.
Fənlərarası inteqrasiya:	Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.; 3.3.2. ; Riy.:3.2.1.; 3.2.3.
İstifadə olunan iş formaları:	Qrup işi
İstifadə olunan üsullar:	Anlayışın çıxarılması, müzakirə
Təchizat:	Rəngli karandaşlar, flomasterlər

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim yazı lövhəsindən avtobusun (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan düzbucaqlı formasında kağız kəsib qoyur), naringinin (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan dairə formasında kağız kəsib qoyur), Novruz qəhrəmanlarından Kosanın papağının (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan üçbucaqlı formasında kağız kəsib qoyur), xiyarın (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan oval formasında kağız kəsib qoyur), qarpız diliminin (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan yarım dairə formasında kağız kəsib qoyur), televizorun (üzərinə rəsmnin ölçülərinə uyğun olan kvadrat formasında kağız kəsib qoyur) şəkillərini asır. Onları bir-bir şagirdlərə nümayiş etdirir və soruşur:

- Bu nədir? (Həndəsi fiqur, düzbucaqlı).
 - Onun altında düzbucaqlının ölçülərinə (kənar xətlərinə) uyğun əşya şəkli var. Sizin fikrinizcə, bu, hansı həcmli əşya ola bilər? (fərziyyələr)
 - İndi düzbucaqlını rəsmnin üzərindən götürək və orada hansı həcmli əşyanın şəklinin olduğuna baxaq. Müəllim rəsmnin üzərindən düzbucaqlı fiqurunu götürür və soruşur:
 - Şəkildə nə təsvir olunub? (Avtobus).
 - Deməli, avtobus hansı həndəsi fiqura oxşayır? (Düzbucaqlıya).
- Bu qaydada müzakirə apararaq müəllim digər şəkilləri də nümayiş etdirir.

Tədqiqat sualı: **Rəsmnin çəkilməsində həndəsi fiqurların rolu nədədir?**

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Müəllim şagirdləri 4 həndəsi fiqurla (kvadrat, üçbucaqlı, dairə, düzbucaqlı) qruplara ayırır. Şagirdlər dərslərdə olan materiallarla tanış olurlar. Sonra müəllim hər qrupun qarşısına istənilən rəssam əsərinin surətini qoyur. Qruplar əsərdəki təsvirlərin əsasının hansı həndəsi fiqurlardan ibarət olması üzərində düşünür. Sadə karandaşla təsvirlərin üzərində onun əsasını təşkil edən həndəsi formaları çəkirlər. Bundan başqa, əsərlərin təsviri incəsənətin hansı növ və janrına aid olmasını da təyin edirlər. Sonra qruplar əsasını həndəsi fiqurlar təşkil edən kompozisiya yaradırlar.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, çətinlik çəkən şagirdlərə müəllim əvvəlcədən kəsib hazırladığı müxtəlif həndəsi fiqurları verə bilər. Onlar isə həmin həndəsi fiqurları vərəq üzərində müxtəlif vəziyyətlərdə tutaraq hər hansı fiqur yaradırlar və yapışqandan istifadə edərək hissələri alboma yapışdırırlar.

Müəllim qruplara yaxınlaşıb müşahidələr aparır və lazımı məsləhətlər verir. Sonra müəllim dərsin sonunda *qrupun özünü qiymətləndirəcəyini* xatırladır və meyarlar yazı lövhəsindən asılır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar rəssam əsərlərində və öz çəkdikləri rəsmlərdə hansı həndəsi fiqurlardan istifadə edildiyi haqqında məlumat verirlər. Digər qruplar isə onların təqdimatına əlavələrini edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Konstruksiya nədir? Yastı və həcmli fiqurlar arasında fərq nədədir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Həndəsi fiqurun rəsm zamanı əhəmiyyəti nədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Əsasını həndəsi fiqur təşkil edən əşyanı plastilinlə etmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Yaratma.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Verilmiş nümunələrdə əsərlərin növ və janrlarını fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Verilmiş nümunələrdə əsərlərin növ və janrlarını suallar əsasında fərqləndirir.	Verilmiş nümunələrdə əsərlərin növ və janrlarını fərqləndirəndə kiçik səhvlər edir.	Verilmiş nümunələrdə əsərlərin növ və janrlarını düzgün fərqləndirir.
Müxtəlif formalarda olan əşyaları verilmiş ardıcılığa əsasən, nisbi dəqiqliklə çətinliklə təsvir edir.	Müxtəlif formalarda olan əşyaları nümunələrə baxaraq nisbi dəqiqliklə təsvir edir.	Müxtəlif formalarda olan əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir etdikdə kiçik səhvlərə yol verir.	Müxtəlif formalarda olan əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə düzgün təsvir edir.
Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə həndəsi fiqurlardan ibarət kompozisiya yaratmaqda çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə həndəsi fiqurlardan ibarət kompozisiya yaradan zaman səliqəsizliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə həndəsi fiqurlardan ibarət düzgün kompozisiya yaradanda qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə həndəsi fiqurlardan ibarət düzgün kompozisiya yaradır.

11. YAXIN VƏ UZAQ

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.2.; 2.2.1.; 2.2.5.

Təlim nəticələri:

- quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlərlə mənzərədə yaxın və uzaqlıq təəssüratını yaradır;
- yaratdığı mənzərə təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir;
- mənzərənin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir.

Fənlərarası inteqrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 3.3.2.; H-b.: 1.1.2.; Riy.:3.1.2.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup işi

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə

Təchizat:

Quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Motivasiyalardan biri tətbiq olunur.

1. Müəllim yazı lövhəsindən şəkil asır. Şəkildə aerodrom təsvir olunur. Təyyarələrdən biri yaxında, digər

ri göydə təsvir olunur (və ya mənzərə təsvirində ağacın biri yaxında – böyük, digəri isə uzaqda – kiçik təsvir olunur). Müəllim soruşur: – Aerodromun təsvirində iki təyyarə görürsünüz. Onlar arasında fərq nədir? (Biri böyükdür, digəri kiçik). Nəyə görə rəssam eyni ölçüdə olan təyyarələrin birini kiçik, digərini isə böyük ölçüdə çəkib? (fərziyyələr)

2. Müəllim yazı lövhəsindən dərslikdə olan şəkilləri asır və soruşur: – Şəkillərdə iki eyni olan obyektlər hansıdır? (Ağaclar, insanlar). Onlar arasında fərq nədir? (Biri böyükdür, digəri kiçik). Nəyə görə rəssam eyni ölçüdə olan obyektlərin birini kiçik, digərini isə böyük ölçüdə çəkib? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: *Təsvir zamanı obyektin yaxında və uzaqda olmasını əks etdirmək üçün nə etmək lazımdır?* Şagirdlərin fikirləri dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Müəllim şagirdləri ev, ağac, kol, yol şəkilləri ilə dörd qrupa ayırır. Şagirdlər dərslikdə olan məlumatı oxuyurlar. Müəllim qruplardan soruşur:

- Şəkillərinizdə nə təsvir olunub? (Ev, ağac, kol, yol).
- Onlar birlikdə sizə nəyi xatırladır? (Mənzərəni).
- Hər qrup bir mənzərə çəksin və orada yaxın və uzaq cisimləri nəzərə alsın.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan şagirdlərdən perspektivin qanunlarına əməl etməyi tələb etmək vacib deyil. Müəllim qrupda işin bölünməsi zamanı nəzarət etməlidir ki, onlara sadə vəzifələr tapşırılsın. Məsələn, güllərin, otların çəkilməsi, rəsm rəngli karandaşla rənglənməsi və s.

Müəllim dərsin sonunda *qrupun özünü qiymətləndirəcəyini* xatırladır və meyarlar yazı lövhəsindən asılır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar təsvir etdikləri mənzərələri nümayiş etdirirlər. Bu zaman yaratdıqları rəsmlərdə ifadə olunmuş fikir və ideyalarını izah edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Yaxın və uzaq obyektlər arasında fərqi həyatda harada müşahidə etmişən?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Yaxın və uzağı göstərmək üçün hansı təsvir qaydasından istifadə edilir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Yaxın və uzağı nəzərə alaraq süjetli rəsm çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Təsviretmə;
- Şərhətmə;
- Məlumatvermə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlərlə mənzərədə yaxın və uzaqlıq təəssüratını yaratmaqda çətinlik çəkir.	Quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlərlə mənzərədə yaxın və uzaqlıq təəssüratını müəllimin köməyiylə yaradır.	Quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlərlə mənzərədə yaxın və uzaqlıq təəssüratını yaradanda kiçik səhvlər edir.	Quaş, flomasterlər, pastel tabaşirlərlə mənzərədə yaxın və uzaqlıq təəssüratını düzgün yaradır.
Yaratdığı mənzərə təsvirlərində ifadə olunmuş fikri izah edir, ideyalar haqqında şərh verməkdə çətinlik çəkir.	Yaratdığı mənzərə təsvirlərində ifadə olunmuş fikri və ideyaları suallar vasitəsilə şərh edir.	Yaratdığı mənzərə təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını qısa şərh edir.	Yaratdığı mənzərə təsvirlərində ifadə olunmuş fikir və ideyalarını geniş şərh edir.

Mənzərənin insanlara təsiri barədə məlumatlar verməkdə çətinlik çəkir.	Mənzərənin insanlara təsiri barədə müəllimin köməyiylə məlumatlar verir.	Mənzərənin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Mənzərənin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
--	--	---	---

12. TƏSVİRİ SƏNƏTDƏ KOMPOZİSİYA

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

2.2.1.; 2.2.6.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlərlə süjetli kompozisiya yaradır;
- özünün və digərlərin kompozisiyalarına münasibət bildirir;
- verilmiş süjetli kompozisiya nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası inteqrasiya:

İnf.: 3.3.2.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Cütlükdə iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, qalereya gəzintisi

Təchizat:

Flomasterlər, rəngli karandaşlar, plastilin

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Motivasiya nümunələrindən yalnız biri tətbiq edilə bilər.

1. Müəllim yazı lövhəsindən dərslikdə verilən natürmortun eyni ölçülü vərəqlərdə müxtəlif tərtib edilmiş formalarının surətini asır və soruşur:
 - Natürmort vərəqlərin hansında daha yaxşı görünür? Nəyə görə? (fərziyyələr)
 - Əgər natürmortda öndə qoyulan əşyalar qabdan arxada olsa idi, natürmort necə görünərdi? Nəyə görə? (Böyük qab onların qarşısını kəsərdi və kiçik əşyaların yaxşı görünməsinə mane olardı).
 - Deməli, natürmortu quran zaman elə etmək lazımdır ki, seyr edən onun gözəlliyini “görə” bilsin. Bu, düzgün kompozisiya deməkdir.
2. Müəllim yazı lövhəsindən eyni obyektlərdən (həyət, ağac, ev, ana, ata, uşaq və s.) ibarət iki rəsm asır. Hər iki rəsmdə ev, həyət və ağaclar təsvir edilib. Birinci rəsmdə ata it üçün düzəltdiyi evciyin damını mismarlayır, uşaq odun daşıyır, ana isə qucağında uşaq əks istiqamətə gedir. Onlar bir-birindən heç bir əlaqəsi olmadan təsvir edilib. İkinci rəsmdə də həmin məkanda ata it üçün nəzərdə tutulan evciyin damını düzəltməyə çalışır və ona kömək etmək üçün taxta daşıyan oğluna baxır, ana isə onlara çay gətirir. Müəllim sual verir:
 - Şəkillər haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)
 - Hansı rəsmdə elementlər bir-birilə əlaqəli verilib? (İkinci rəsmdə hamının fikri bir yerə cəmlənib. Birincidə isə hərə müxtəlif fəaliyyətlər zamanı təsvir olunub. Ailə üzvləri vərəqdə müxtəlif tərəflərdə çəkilib və onlar arasında əlaqə yaxşı verilməyib).
 - Əsərdə təsvir edilən elementlərin bir-biri ilə əlaqəsi kompozisiya adlanır.

Tədqiqat sualı: *Rəssam əsər yaradan zaman nə etməlidir?* Şagirdlər fərziyyələrini söyləyirlər.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Sonra cütlərlə – hərə yanındakı yoldaşı ilə istənilən mövzuda süjetli rəsm çəkir və orada kompozisiya qaydalarını nəzərə alırlar. Öncə, dərslikdə göstəriləni kimi, mövzunun qaralama təsvirini, nəzərdə tutulmuş elementlərin eskizlərini, sonra isə əsas kompozisiyanı karandaşla çəkirlər. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırmaq olar. Müəllim izah edir ki, rəsm zamanı yaxın və uzaqlığı, kontrastlığı nəzərə alsınlar. Cütlərin özlərini dərəcələrə görə qiymətləndirəcəyini onlara xatırladır və cədvəli yazı lövhəsindən asır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Cütlükdə işlənən rəsmlər yazı taxtasının qarşısına düzülür. Şagirdlər qalereya gəzintisi üsulu vasitəsilə yoldaşlarının rəsmlərinə baxır və fikirlərini söyləyirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Kompozisiya nədir? Əsəri yaradan zaman hansı təsvir ardıcılığına əməl etmək lazımdır?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim şagirdlərə müxtəlif əsərlər – natürmort, süjetli əsər, mənzərə şəkillərini ardıcılıqla göstərir. Onlar rəsmlərdə verilən kompozisiya qaydalarına əsaslanaraq mövzunu təyin edirlər. Əsərin koloriti, əhvali-ruhiyyəsi, kontrastlığın verilməsi haqqında fikirlərini söyləyirlər.

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Plastilinlə süjetli kompozisiya etmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə süjetli kompozisiya yaratmaqda çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə müəllimin köməkliyiylə süjetli kompozisiya yaradır.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə süjetli kompozisiya yaradanda kiçik səhvlər edir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlərlə düzgün süjetli kompozisiya yaradır.
Özünün kompozisiyasına münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin kompozisiyalarına suallar əsasında münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin kompozisiyalarına münasibət bildirəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Özünün və digərlərin kompozisiyalarına düzgün münasibət bildirir.
Verilmiş süjetli kompozisiya nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir.	Verilmiş süjetli kompozisiya nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə müəllimin köməyiylə onlara münasibət bildirir.	Verilmiş süjetli kompozisiya nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Verilmiş süjetli kompozisiya nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.

13. MİS QABLARLA NATÜRMORT

Məşğələ növü:

Naturadan rəsm

Alt-standart:

1.2.1.; 2.1.1.; 2.2.2.; 2.2.3.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir;
- görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır.

Fənlərarası inteqrasiya:

Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.

İstifadə olunan iş formaları:

Qrup işi, fərdi iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, qalereya gəzintisi

Təchizat:

Quaş, akvarel, pastel tabaşirlər, rəngli kağızlar, qayçı, yapışqan

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim şagirdləri kasa, samovar, limon, fincan sözləri yazılmış kiçik vərəqlərlə 4 qrupa ayırır.



Qruplardan sözləri soruşaraq onun şəkillərini yazı lövhəsindən asır və deyir:

– Şəkillərdə nə görürsünüz? (Kasa, samovar, limon, fincan şəkilləri).

– Onlar haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

Müəllim yazı lövhəsində əşyaların şəkillərindən natürmort düzəldir. Bunun üçün qırmızı rəngdə kağızı yazı lövhəsindən asır. Onun üzərinə yapışqan vasitəsilə kompozisiyanı nəzərə alaraq digər əşyaları bərkidir.

Nümunə:

– Gördükləriniz əşyalar birlikdə necə adlanır? (Natürmort).

– Bu gün dərsdə natürmort çəkəcəksiniz.

Müəllim natürmort janrında işləyən rəssamların adlarını və onların yaratdıqları natürmortların surətini göstərir.

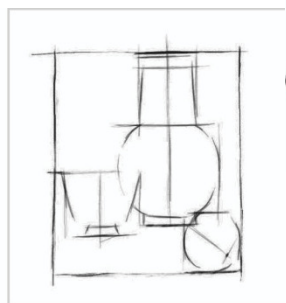
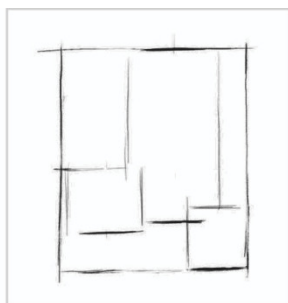
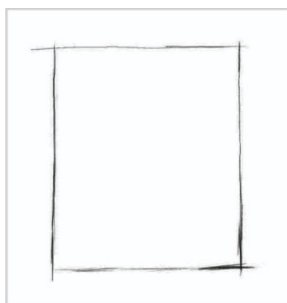
Tədqiqat sualı: *Naturadan mis qablardan ibarət natürmortu çəkmək üçün nə etmək lazımdır?*

Bunun üçün nəyə diqqət etmək lazımdır?

Şagirdlərin dedikləri müəllimlə birlikdə müzakirə olunur.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Müəllim onların qarşısında natürmort qurur. Şagirdlər natürmortun çəkilməsi ardıcılığını müzakirə edirlər. Naturadan müəllimin qoyduğu natürmortla onun çəkilməsi ardıcılığını müzakirə etdikdən sonra fərdi şəkildə rəsmi çəkməyə başlayırlar.



– *Uşaqlar öncə natürmortun ümumi en və hündürlüyünü tapın və kompozisiya qaydalarını nəzərə alın. Sonra planları (öndə – 1-ci, ondan bir az arxada – 2-ci və s.) qeyd edin. Deməli, natürmortda neçə əşya varsa o qədər də plan olacaq. Sonra ayrılıqda natürmortu təşkil edən əşyaların hündürlük və enini müəyyənəldirin. Bu zaman onların bir-birinə nisbətə ölçülərini nəzərə alın.*

Məsələn:

– *Kasa böyükdür, yaxud fincan? (Kasa).*

– *Fincan böyükdür, yaxud alma? (Fincan).*

Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Şagirdlər rəsmlərini yazı taxtasının qarşısında düzülür. Onlar bir-birlərinin rəsinə baxaraq fikirlərini söyləyirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Naturadan rəsm nədir? Naturadan natürmort rəsmini hansı ardıcılıqla çəkdiniz? Rəsmi yaxşı görünməsi üçün nə etdiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Natürmortlarda əhvali-ruhiyyəni necə vermək olar? Rəsmlərində natürmortun gözəlliyini əks etdirən rəssamlarımızdan kimi tanıyırsınız?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

- a) Təsəvvürə əsasən dərstdə çəkilən natürmortun rəngli kağızlar vasitəsilə aplikasiyasını düzəltmək.
b) Jurnallardan, incəsənət kitablarından natürmort əsərlərinə baxaraq, təsvir olunan əşyalar haqqında öz fikirlərini bildirmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Şərhetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir	Təsviri sənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən fərqləndirən zaman kiçik nöqsanlara yol verir.	Təsviri sənətin natürmort janrını nümunələrə əsasən dəlillərlə, düzgün fərqləndirir
Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə çətinlik çəkir.	Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir edən zaman müəllimin göstərdiyi nümunədən istifadə edir.	Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə təsvir edən zaman qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə üçölçülü əşyaları naturadan nisbi dəqiqliklə qaydalara əməl edərək düzgün təsvir edir
Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqlikliyi nəzərə almadan əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə müəllimin köməyiylə əks etdirir	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirən zaman mütənasibliyə dəqiq əməl etmir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə qaydalara əməl edərək düzgün əks etdirir.
Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır və yaradıcılığında özünəməxsus xüsusiyyəti suallar əsasında şərh edir.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır və yaradıcılıqlarında olan fərqləri şərh edən zaman kiçik nöqsanlara yol verir.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini sadalayır və yaradıcılığında özünəməxsus xüsusiyyəti ətraflı şərh edir.

14. PORTRET VƏ MƏİŞƏT MÖVZULARI

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.1.; 1.1.2.; 2.1.1.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında izah edir;
- təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- təsviri sənətin portret və məişət janrını nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 3.1.1.; H-b.: 1.1.2.; 2.1.2.; 2.1.3.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Cütlüklərlə iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə

Təchizat və resurs:

Portret və məişət mövzusunda rəssam əsərinin surəti, quaş, pastel tabaşirlər, flomasterlər, plastilin

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən müxtəlif portret şəkilləri asır və soruşur:

- Şəkillərdə nə görürsünüz? (İnsan təsvirləri).
- Şəkilləri seyr edən zaman diqqəti cəlb edən, maraq yaradan başqa obyektlər varmı? (Xeyr).
- İnsan surətinin yaradılması təsviri incəsənətin hansı janrına (portret haqqında 1-ci sinifdən məlumatları var) aiddir? (Portret).
- Portreti nə üçün çəkirlər? (fərziyyələr)
- Tanıdığınız rəssamlardan kimin təsvir etdiyi portret yadınızda qalıb? (fərziyyələr)

Sonra isə o, yazı lövhəsindən Qafar Seyfullayevin “Dağlarda” və Rasim Babayevin “Çayçı Məmməd” əsərlərinin (digər məişət əsərləri də ola bilər) surətini asır və soruşur:

- Şəkildə nə təsvir olunub? (fərziyyələr). Əsərlər təsviri incəsənətin hansı janrında işlənmişdir? (Süjetli əsərlər). Əsərlərin süjeti haqqında nə deyə bilərsiniz? (İnsanların gündəlik gördüyü iş haqqındadır).
- Bu gün hər cütlük portret və məişət janrında olan süjetli rəsmlər çəkəcəksiniz.

Tədqiqat sualı: *Portreti və məişət mövzusunda rəsm çəkmək üçün nə etmək lazımdır?*

Portretdəki insanın həyat tərzini, nə ilə məşğul olduğunu necə müəyyənləşdirmək olar?

Şagirdlər müxtəlif fikirlər söyləyirlər.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər 1 və 2 sayaraq cütlərə ayrılırlar. Dərslikdə olan mətni oxuyurlar. Cütlükdə portreti və məişət mövzusunda necə çəkməyi müzakirə edirlər. Müəllim onların diqqətini portretin çəkilmə ardıcılığına yönəldir. Sonra 1-ci cütlük xoşlarına gələn peşə sahibinin, ya da istədikləri insanın portretini, 2-ci cütlük isə məişət mövzusunda albomlarında süjetli rəsm çəkirlər. Çəkdikləri rəsmləri quaşla rəngləyirlər. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, çətinlik çəkən şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirir. Müəllim dərsin sonunda şagirdlər özlərinin *qiymətləndirəcəyini* xatırladır və meyarları yazı lövhəsindən asır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Müəllim sinif otağında şagirdlərin portretlərindən və məişət mövzularından ibarət sərgi təşkil edir. Onlar həm özlərinin, həm də yoldaşlarının rəsmlərini müzakirə edirlər.

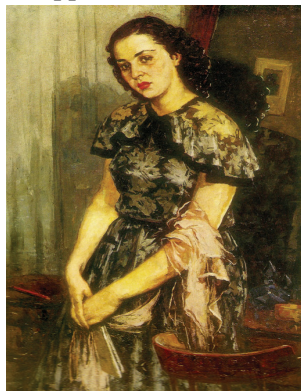
MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Portret insanın hansı keyfiyyətlərini göstərir?
- Portreti təsvir edərkən hansı ardıcılığa əməl etdiniz?
- Məişət mövzuları dedikdə nə başa düşürsünüz?

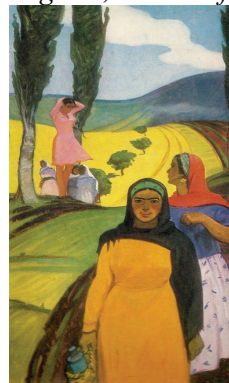
ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Təsviri incəsənətin janrlarını müqayisə etsək, həm süjetli əsərlərdə və həm də portretlərdə insan obrazı əsas yer tutur. Onlar arasında fərq nədədir?

Qeyd: Şagirdlər çox zaman təsviri incəsənətin bu iki janrını fərqləndirməkdə çətinlik çəkirlər. Müəllim əsas fikrin şagirdlər tərəfindən səslənməsi üçün onlara yardım etməli və istiqamətləndirici suallar verməlidir. Məsələn: Şakillərdə nə görürsünüz? (fərziyyələr – insan şəkilləri). Vəcihə Səmədovanın əsərinə baxanda təsvirdə diqqətinizi nə cəlb edir? (İnsanın cizgiləri, üzünün ifadəsi, paltarı və s.).



Vəcihə Səmədova. "Leyla Bədirbəylinin portreti"



Kamil Xanlarov. "Sahədə"

– Kamil Xanlarovun əsərinə baxanda sizə nə maraqlı göründü? (Qadınların nə işlə məşğul olması). Süjetli rəsmdə insan obrazı mövzunun qavranılmasına kömək edir. Yəni tamaşaçının əsas fikri rəssamın ifadə etmək istədiyi mövzuya istiqamətlənir. Portretdə isə əsərin əsasını insan obrazı, onun daxili aləmi, düşüncələri təşkil edir.

– Portretdəki obrazlar geyim tərz, onları əhatə edən ətraf aləm ilə müəyyən olunur.

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Plastilindən insanın portretini (büstünü) və ya döyüşən əsgər fiqurunu yapmaq.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- İzahetmə;
- Məlumatvermə;
- Fərqləndirmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu izah edir.	Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu izah edir, əhəmiyyətini nümunələr əsasında suallar vasitəsilə şərh edir.	Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında lakonik izah edir	Təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında ətraflı izah edir.
Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında çətinliklə məlumatlar verir.	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında müəllimin sualları vasitəsilə məlumatlar verir.	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verən zaman lakonik danışır.	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
Təsviri sənətin portret və məişət janrlarını nümunələrə əsasən çətinliklə fərqləndirir.	Təsviri sənətin portret və məişət janrlarını nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri sənətin portret və məişət janrlarını nümunələrə əsasən fərqləndirən zaman qısa danışır.	Təsviri sənətin portret və məişət janrlarını nümunələrə əsasən digər janrlardan fərqləndirir.

Özünün təsviri sənət işinə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə suallar əsasında fikir bildirir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə lakonik münasibət bildirir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə ətraflı münasibət bildirir.
--	---	---	---

15. AZƏRBAYCAN SƏNƏTKARLARI

Əmir Hacıyev və Böyükağa Mirzəzadə

Məşğələ növü:

Təsviri sənət haqqında söhbət

Alt-standart:

1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.1.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin növlərini nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- görkəmli təsviri sənət nümayəndələrindən Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin adlarını sadalayır;
- yaradıcılıq sahələrinə görə Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadəni fərqləndirir;
- görkəmli Azərbaycan təsviri incəsənət nümayəndələri Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin məşhur əsərlərini sadalayır.

Fənlərarası inteqrasiya:

A-d.: 1.1.1; 1.2.1; 2.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Kollektiv və fərdi iş (qrup işi)

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, fasilələrlə oxu, konseptual cədvəl

Resurs:

Rəssamların reproduksiya və məlumat

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən Əmir Hacıyevin “Şuşa”, Böyükağa Mirzəzadənin “Sağıcı” əsərlərinin surətlərini asır və deyir:

- Gördüyünüz əsərlər təsviri sənətin hansı növünə aiddir? (Rəngkarlıq).
- Azərbaycanın qrafik və rəngkarlarından kimi tanıyırsınız? (fərziyyələr)
- Bu gün məşhur sənətkarlarımız haqqında öyrənəcəksiniz.

Tədqiqat sualı: *Əmir Hacıyev, Böyükağa Mirzəzadə haqqında nə bilirsiniz? Onların yaradıcılığında fərq nədən ibarətdir?* Fərziyyələr dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Dərslikdə olan mətn adi qaydada deyil, fasilələrlə oxunur. Bunun üçün şagirdlər mətni yalnız müəllimin təlimatı ilə oxuyurlar. I fasiləni (1-ci səhifəni) oxumaq üçün deyir:

- Mətnin 1-ci səhifəsini oxuyun. Orada rəssamın adına, hansı əsərlər işləməsinə və onların adlarına fikir verin. Şagirdlər diqqətlə oxuduqdan sonra müəllim soruşur:
 - Hansı rəssam haqqında oxudunuz? (Böyükağa Mirzəzadə).
 - O, necə əsərlər işləyir? (Boyakarlıq, dekorasiyalar).
 - Böyükağa Mirzəzadənin hansı əsərləri var? (Əsərlər sadalanır).
 - İndi isə *II fasiləni (2-ci səhifəni)* oxuyacaqsınız.
- Eyni sözləri *II fasiləni (2-ci səhifəni)* oxumaq üçün də deyir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Şagirdlərdən bəziləri mövzunun məzmununu danışır.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Ə.Hacıyev və B.Mirzəzadə yaradıcılığında oxşar və fərqli cəhətlər nədədir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim konseptual cədvəli tətbiq edir. Cədvəli yazı lövhəsində çəkir. Bunun üçün şaquli xətt üzrə

şagirdlərin bildikləri rəssamların adlarını, üfqi xətt üzrə isə onları fərqləndirən xüsusiyyətləri yazır. Sonra rəssamlar haqqında onların dediklərini müzakirə edərək cədvəlin içərisinə qeyd edir.

Qeyd: Burada təkrar məqsədilə digər rəssamlar da verilə bilər.

Rəssamın adı	Yaşadığı vaxt	Əsərləri	Əsərləri əsasən təsviri incəsənətin hansı növünə aiddir?
Ə.Hacıyev			
B.Mirzəzadə			

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Dərsdə öyrəndikləri sənətkarlar haqqında digər mənbələrdən əlavə məlumat toplamaq.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Sadalama.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin növlərini nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin növlərini nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri sənətin növlərini nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri sənətin növlərini nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrindən Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin adlarını çətinliklə sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrindən Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin adlarını müəllimin köməyiylə sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrindən Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin adlarını sadalayan zaman kiçik səhvlərə yol verir.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrindən Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin adlarını düzgün sadalayır.
Yaradıcılıq sahələrinə görə Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadəni çətinliklə fərqləndirir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadəni müəllimin istiqamətləndirici suallarına əsasən fərqləndirir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadəni fərqləndirəndə qeyri dəqiqliyə yol verir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadəni düzgün fərqləndirir.
Görkəmli Azərbaycan təsviri incəsənət nümayəndələri Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin məşhur əsərlərini çətinliklə sadalayır.	Görkəmli Azərbaycan təsviri incəsənət nümayəndələri Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin məşhur əsərlərini müəllimin köməyiylə sadalayır.	Görkəmli Azərbaycan təsviri incəsənət nümayəndələri Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin məşhur əsərlərini sadalayanda kiçik səhvlərə yol verir.	Görkəmli Azərbaycan təsviri incəsənət nümayəndələri Ə. Hacıyev və B.Mirzəzadənin məşhur əsərlərini düzgün sadalayır.

16. RƏNGKARLIQ

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

2.1.1.; 2.2.1.; 2.2.2.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin rəngkarlıq növünü nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- quş və akvarellə sadə təsvirlər yaradır.

Fənlərarası inteqrasiya:

Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; İnf.: 2.2.3.

İstifadə olunan iş formaları:

Fərdi, qrup və cütlükdə iş

İstifadə olunan üsullar:

Açar sözlər, müzakirə

Təchizat:

flomasterlə boyaların adı yazılmış A4 formatlı vərəqlər, akvarel, quaş

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim **akvarel**, **quaş**, **yağlı boya**, **fırça** sözlərinin hərəsini müxtəlif rəngdə olan flomasterlə A4 formatda olan vərəqə yazır. Sonra həmin rəngli sözlər yazılmış vərəqləri şagirdlərin sayına uyğun 4–6 hissəyə bölür.

Məsələn: 1-ci qrupu yaratmaq üçün nümunədə göstərilən qaydada vərəqə rəngli flomasterlə “akvarel” sözü yazılır. Sonra vərəqə göstərilən xətlərin üzərindən kəsilərək hissələrə ayrılır. Bu qaydada digər sözləri də yazıb, sonra vərəqi qrupun üzvlərinin sayına görə (6-dan çox olmamalıdır) hissələrə bölmək lazımdır.

Hissələri qarışdırır və hər şagirdə birini verərək deyir:

– Sizə hər hansı bir söz yazılan vərəqin bir hissəsi verilib. Yoldaşlarınızla eyni rəngdə olan hissələri birləşdirib həmin sözün nədən ibarət olmasını tapın.

Şagirdlər eyni rəngdə olan vərəqləri birləşdirərək hansı sözün yazılmasını aydınlaşdırırlar.



Qeyd: Müəllim sinfin səviyyəsini nəzərə alaraq vaxt problemi yaratmamaq üçün həmin sözləri hərəsindən kiçik vərəqlərdə 5–6 nümunə yazmaqla da şagirdləri qrupa ayıra bilər.

Müəllim qruplardan hansı sözün alınmasını soruşur və onları yazı lövhəsinə yazır. Təkrar həmin sözləri oxuyaraq deyir:

– Akvarel, quaş, yağlı boya, fırça – bu materiallardan harada istifadə edilir? (fərziyyələr – rəngkarlıq)

Tədqiqat sualı: **Rəngkarlıqda istifadə edilən boyalar arasında fərq nədədir?** Şagirdlərin fikri dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan mətnlə tanış olurlar. Oxuduqdan sonra onlar cütlükdə mətnə verilən sual və tapşırıqları müzakirə edirlər. Bəzi cütlüklərin fikirləri dinlənir. Onların anlamadığı fikirləri müəllim müzakirə vasitəsilə izah edir. Sonra şagirdlər yenidən qruplarda quaş və ya akvarel boyalarından istifadə edərək məktəb həyatına aid rəsm çəkirlər. Müəllim dərsin sonunda *qrup fəaliyyətinin qiymətləndirilməsindən* istifadə ediləcəyini xatırladır və meyarları yazı lövhəsindən asır. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırmaq olar.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar rəsmlərini nümayiş etdirir. Digər qruplar işlərə öz münasibətini bildirir.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim şagirdlərin diqqətini quaş və akvarellə çəkdiqləri rəsmlərə yönəldir və soruşur: Akvarel və quaş boyaları arasında fərq nədir? Rəssam əsərlərində rəngin rolu nədədir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Təsviri incəsənətin növü ilə janrı arasında fərq nədir?

– Quaşla yağlı boya arasında fərq nədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Sevimli çiçəyin rəsmini həm akvarel, həm də quaş boyaları ilə çəkmək və onların görünüşündə olan fərqi müqayisə etmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin rəngkarlıq növünü nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin rəngkarlıq növünü nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri sənətin rəngkarlıq növünü nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri sənətin rəngkarlıq növünü nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə çətinlik çəkir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə müəllimin göstərdiyi nümunədən istifadə edir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edən zaman qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə qaydalara əməl edərək düzgün təsvir edir.
Quaş və akvarellə sadə təsvirləri çətinliklə yaradır.	Quaş və akvarellə sadə təsvirləri nümunələr əsasında yaradır.	Quaş və akvarellə sadə təsvirlər yaradanda kiçik səhvlərə yol verir.	Quaş və akvarellə düzgün sadə təsvirlər yaradır.

17. QRAFİKA

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.2.1.; 2.1.1.; 2.2.2.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- görkəmli qrafik rəssamların adlarını sadalayır;
- təsviri sənətin qrafika növünü nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

Tex.: 4.1.1.; H-b.: 1.2.3.; 3.1.1.; İnf.: 2.2.3.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Cütlükdə iş

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, beyin həmləsi, İQS (İnsert)

Təchizat və resurs:

Qrafik əsərlərin surəti, sadə karandaşlar – HB, 2HB, qara tuş qələm, pastel tabaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Yazı lövhəsindən qrafik – ağ və qara rəsmlər asılır və müəllim soruşur:

- Şəkillərdə nə təsvir olunub? (fərziyyələr)
- Onları rəssam hansı materiallarla çəkib? (Qara rəngdə olan müxtəlif materiallarla – qara karandaş, sadə karandaş, kömür və s.).
- Rəssam onları yalnız bir rənglə işləyibsə, əsərlər təsviri incəsənətin hansı növünə aiddir? (Qrafika).

Tədqiqat sualı: ***Qrafik əsərlər təsviri incəsənətin digər növlərindən nə ilə fərqlənir?***

Şagirdlərin dedikləri bütün fikirlər yazı lövhəsinə yazılır.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlərə dərslikdə olan mətnin surəti paylanır. Onlar mətni İnteraktiv Qeydiyyat Sistemindən istifadə edərək oxuyurlar.

İşarələr yazı lövhəsindən asılır (“v” – bilirəm, “+” – yeni informasiyadır, “?” – anlamadım). Oxuduqdan sonra müəllim deyir: – İndi işarələmə cədvəli tutun. Bildikləriniz, yeni və anlamadığınız informasiyaları cədvəldə sistemləşdirin.

“v” – bilirəm	“+” – yeni informasiyadır	“?” – anlamadım
1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4

Oxuduqdan sonra şagirdlər cütlükdə — yanında oturanla mətni müzakirə edirlər. Bəzi cütlük-lərin fikirləri dinləndikdən sonra onların anlamadığı fikirləri müəllim müzakirə vasitəsilə izah edir. Bu zaman anlayışları – xətt, ştrix, tonu xüsusilə vurğulayıb, ona aid nümunələr göstərə bilər.

Mətn mənimsəndikdən sonra şagirdlər yenidən cütlərdə hər hansı rəsmi fikirləşib çəkir və onu qrafik (qara və ya sadə karandaşla) üslubda göstərilən üsullardan biri ilə ştrixləyirlər. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirirlər.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Rəsmlər yazı lövhəsindən və ya divardan asılır. Cütlər işlərini təqdim edir və digər şagirdlər onlara suallar verirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Qrafika nədir? Qrafika və rəngkarlığın fərqi nədir? Natürmortu qrafik üslubda rəsm edərkən rəng fərqi-ni (məsələn, qab – qəhvəyi, fincan isə sarı rəngdədir) necə vermək lazımdır? Xətt, ştrix, ton nə deməkdir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim beyin həmləsi zamanı şagirdlərin dedikləri fikirlərə qayıdır. Onları yenidən yazı lövhəsindən bir-bir oxuyur. Mətni mənimsəyən şagirdlər əvvəl dedikləri fikirlərin hansı ilə razılaşırlarsa, onun qarşısından “+”, hansı ilə artıq razılaşırmırlarsa, “–” işarəsi qoyurlar. Müzakirədən sonra onlara suallar verilir:

– Hansı qrafik rəsamları tanıyırsınız? İlk rəsm nümunələrinə harada rast gəlmisiniz?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Qara rəngli pastel tabaşirlə təsəvvürə əsasən portret çəkmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Sadalama;
- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Görkəmli qrafik rəsamların adlarını çətinliklə sadalayır.	Görkəmli qrafik rəsamların adlarını müəllimin köməyi-lə sadalayır.	Görkəmli qrafik rəsamların adlarını sadalayanda kiçik səhvlərə yol verir.	Görkəmli qrafik rəsamların adlarını səhv etmədən sadalayır.
Təsviri sənətin qrafika növünü nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin qrafika növünü nümunələrə əsasən müəllimin köməyi-lə fərqləndirir.	Təsviri sənətin qrafika növünü nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri sənətin qrafika növünü nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə çətinlik çəkir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edəndə müəllimin göstərdiyi nümunədən istifadə edir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə təsvir edən zaman qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə üçölçülü əşyaları yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə qaydalara əməl edərək düzgün təsvir edir.
Özünün təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.	Özünün təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir, digərlərin rəsmlərinə suallar əsasında fikir bildirir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik nöqsanlara yol verir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə düzgün münasibət bildirir.

18. DEKORATİV-TƏTBİQİ SƏNƏT

Məşğələ növü: Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət

Alt-standart: 2.1.1.; 2.1.2.; 2.2.1.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin dekorativ-tətbiqi sənət növünü nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərini (mozaika, vitraj) nümunələrə görə fərqləndirir;
- sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər ilə dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi yaradır;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya: H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları: Cütlərlə iş, kollektiv iş

İstifadə olunan üsullar: Müzakirə, qalereya gəzintisi

Təchizat: Quaş, rəngli qələmlər, flomasterlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim şagirdlərə bəzəksiz fincan, adi formada üzük, güldan, bir rəngdə parça şəkilləri nümayiş etdirir və deyir: – Şəkillərdə nə görürsünüz? (Gündəlik istifadə etdiyimiz əşyaları). Əşyaların görünüşü haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr – adi məişət əşyalarıdır). Bu məişət əşyalarının qəşəng olması üçün nə etmək lazımdır? (Onları naxışlarla və müxtəlif vasitələrlə bəzəmək). Bu gün təsviri sənətin növlərindən biri olan dekorativ-tətbiqi sənət haqqında məlumat toplayacaqsınız. Dekorativ-tətbiqi sənət məişətdə istifadə edilən əşyaların insan tərəfindən gözəl tərtib edilməsidir.

Müəllim bu dəfə gözəl tərtib edilmiş dekorativ-tətbiqi sənət nümunələrinin şəkillərini göstərir və soruşur: Bu məişət əşyaları haqqında nə deyə bilərsiniz? Onlar nə üçün nəzərdə tutulub? (fərziyyələr) Əşyaların gözəlliyi haqqında nə deyə bilərsiniz? Hansı üsullarla bəzədilib? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: ***Dekorativ-tətbiqi sənətin təsviri incəsənətin digər növlərindən fərqi nədədir?***
Dekorativ-tətbiqi sənətin hansı növləri mövcuddur?

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Bu zaman müəllim onların diqqətini dekorativ tətbiqi sənətin növlərini fərqləndirməyə yönəldir. Müzakirə üçün sual verir: - Dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərindən olan mozaika və vitrajın fərqi nədədir? Onlardan düzgün cavabı alana kimi yönəldici suallar verə bilər. Lazım olduqda özü dərkətməyə kömək edən misallar söyləyə bilər. Sonra şagirdlər cütlükdə dekorativ-tətbiqi sənətin növlərindən birinə nümunə çəkirlər. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, çətinlik çəkən şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirirlər.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Cütlərlə işləyən şagirdlər rəsmlərini yazı lövhəsinin qarşısından düzürlər. “Qalereya gəzintisi” üsulu vasitəsilə onlar bir-birlərinin təsvirlərinə münasibətini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Dekorativ-tətbiqi sənətin insanlar üçün əhəmiyyəti nədir?
- Əşyaları bəzəmək üçün əsasən hansı üsullardan istifadə edilir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Dekorativ-tətbiqi sənətlə heykəltəraşlığın fərqi nədir?
- Dekorativ-tətbiqi sənət ilə rəngkarlığın oxşar xüsusiyyətləri haqqında nə deyə bilərsiniz?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Təklif olunan tapşırıqlardan biri seçilə bilər.

1. Xırda jurnal kəsiklərindən istifadə edərək hər hansı bir təsvirin mozaikasını düzəltmək. Məsələn, mənzərə öncə çəkilir. Sonra hava olan hissəyə uyğun olaraq mavi rəngdə, dağlıq hissəyə qəhvəyi rəngdə kağız parçaları yapışdırılır və s.

2. Plastilindən əşya düzəldərək üzərini oyma naxışlarla bəzəmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin dekorativ-tətbiqi sənət növünü nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin dekorativ-tətbiqi sənət növünü nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri sənətin dekorativ-tətbiqi sənət növünü nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri sənətin dekorativ-tətbiqi sənət növünü nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərini (mozaika, vitraj) nümunələrə görə çətinliklə fərqləndirir.	Dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərini (mozaika, vitraj) nümunələrə görə suallar əsasında fərqləndirir.	Dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərini (mozaika, vitraj) nümunələrə görə fərqləndirəndə kiçik səhvlər edir.	Dekorativ-tətbiqi sənətin əsas növlərini (mozaika, vitraj) nümunələrə görə düzgün fərqləndirir.
Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi yaratmaqda çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə suallar əsasında dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi yaradır.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi yaradanda kiçik səhvlər edir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə düzgün dekorativ-tətbiqi sənət nümunəsi yaradır.
Özünün təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir, digərlərinə isə çətinlik çəkir.	Özünün təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir, digərlərin rəsmlərinə suallar əsasında fikir bildirir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik nöqsanlara yol verir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə düzgün münasibət bildirir.

19. RƏSSAM-İLLÜSTRATOR

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.2.1.; 2.2.5.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini – rəssam-illüstratorları sadalayır;
- yaratdığı illüstrasiyalarda ifadə olunmuş fikir və ideyalarını şərh edir;
- özünün və digərlərin işlərinə münasibət bildirir;

Fənlərarası inteqrasiya:

İnf.: 3.3.2.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Fərdi və qrup işi

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, təriflər-suallar-təkliflər

Təchizat:

Quaş, rəngli qələmlər, flomasterlər, rəngli kağız, karton, PVA yapışqanı

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim şagirdlərə müxtəlif nağıl kitablarının illüstrasiyalarını göstərir və soruşur:

- Bu kitablar nə haqqındadır? (Nağıllar – “Tıq-tıq xanım”, “Təpəgöz” və s.).
- Kitablarn nağıllara aid olduğunu nəyə əsaslanıb dediniz? (Şəkillərinə).
- Kitaba şəkilləri – illüstrasiyalrı kim çəkir? (Rəssam).

Tədqiqat sualı: **Kitablara illüstrasiyaların çəkilməsində məqsəd nədir? İllüstrasiyalrı necə çəkirlər?**
Şagirdlər fərziyyələrini söyləyirlər.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslərdə olan materialları oxuyurlar. Müəllim şagirdləri nağıl qəhrəmanlarının adları – Məlikməmməd, Göyçək Fatma, Qırmızıpapaq, Ələddin yazılmış kiçik vərəqlərlə 4 qrupa ayırır.

Hər qrupa fikirləşib bir nağılı seçmək tapşırılır. Qrup məsləhətləşib bir nağılı seçdikdən sonra qrupun nümayəndələri orada baş verən müxtəlif hadisələrə fərdi şəkildə illüstrasiya çəkirlər.

Məqsəd işin sonunda illüstrasiyaları cəmləyərək kitabça düzəltməkdir. Kitabı düzəldən zaman nağılda baş verən hadisələrin ardıcılığına diqqət etmək üçün müəllim onlara istiqamətlər verir. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırmaq olar.

Müəllim qiymətləndirmə zamanı *qrup fəaliyyətinin qiymətləndirilməsindən* istifadə ediləcəyini xatırladır və meyarlar yazı lövhəsindən asılır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar tərtib etdikləri kitabçaları təqdim edirlər və yaratdığı təsvirlərdə ifadə olunmuş fikirləri yoldaşlarına söyləyirlər. Onların təqdimatı zamanı digər qruplar suallarını, təriflərini və təkliflərini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- İllüstrasiya nədir? Miniatur nədir? İllüstrasiya ilə miniatürün fərqli cəhətləri nədir? İllüstrasiyanı çəkən zaman hansı qaydaları nəzərə alırsınız?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- İllüstrasiyaların çəkilməsində məqsəd nədir?
- Rəssam-illüstratorlardan kimi tanıyırsınız?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Əcnəbi nağıl qəhrəmanlarının aplikasiyasını düzəltmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Sadalama;
- Şərhetmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini – rəssam-illüstratorları çətinliklə sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini – rəssam-illüstratorları suallar əsasında sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini – rəssam-illüstratorları sadalayanda kiçik nöqsanlara yol verir.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrini – rəssam-illüstratorları düzgün sadalayır
Yaratdığı illüstrasiyalarda ifadə olunmuş fikirləri çətinliklə şərh edir.	Yaratdığı illüstrasiyalarda ifadə olunmuş fikirlərini şərh edir, ideyalarını əsaslandırma bilmir.	Yaratdığı illüstrasiyalarda ifadə olunmuş əsas fikir və ideyalarını şərh edir.	Yaratdığı illüstrasiyalarda ifadə olunmuş fikir və ideyalarını ətraflı şərh edir.
Özünün işlərinə münasibət bildirir, digərlərinə isə çətinlik çəkir.	Özünün işlərinə münasibət bildirir, digərlərin rəsmlərinə suallar əsasında fikir bildirir.	Özünün və digərlərin işlərinə münasibət bildirəndə kiçik nöqsanlara yol verir.	Özünün və digərlərin işlərinə düzgün münasibət bildirir.

20. AZƏRBAYCAN SƏNƏTKARLARI

Nəcəfqulu İsmayilov və Mirəli Mirqasımov

Məşğələ növü: Təsviri sənət haqqında söhbət

Alt-standart: 1.2.1.; 1.2.2.; 1.2.3.; 2.1.1.

Təlim nəticələri:

- təsviri incəsənətin növlərini nümunələrə əsasən fərqləndirir;
- görkəmli təsviri incəsənət nümayəndələrindən N. İsmayilov və M. Mirqasımovun adlarını sadalayır;
- yaradıcılıq sahələrinə görə N. İsmayilov və M. Mirqasımovu fərqləndirir;
- N. İsmayilov və M. Mirqasımovun məşhur əsərlərini sadalayır.

Fənlərarası integrasiya: A-d.: 1.1.1.; 1.2.1.; 2.2.5.

İstifadə olunan iş formaları: Kollektiv və fərdi iş (qrup işi)

İstifadə olunan üsullar: Müzakirə, fasilələrlə oxu, konseptual cədvəl

Resurs: Rəssamların reproduksiyaçıları, məlumat

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən Nəcəfqulu İsmayilovun “Realist rəssam”, Mirəli Mirqasımovun “C.Cabbarlı” əsərlərinin surətlərini asır və deyir:

- Gördüyünüz əsərlər təsviri sənətin hansı növünə aiddir? (Rəngkarlıq, heykəltəraşlıq).
- Məşhur heykəltəraşlarımızdan kimin adını deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)
- Bu gün məşhur sənətkarlarımız haqqında öyrənəcəksiniz.

Tədqiqat sualı: *Nəcəfqulu İsmayilov və Mirəli Mirqasımov haqqında nə bilirsiniz? Onların yaradıcılığında fərq nədən ibarətdir?*

Fərziyyələr dinlənilir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Dərslikdə olan mətn adı qaydada deyil, *fasilələrlə* oxunur. Bunun üçün şagirdlər mətni yalnız müəllimin təlimatı ilə oxuyurlar.

I fasiləni (1-ci səhifəni) oxumaq üçün deyir:

- Mətnin 1-ci səhifəsini oxuyun. Orada rəssamın adına, hansı əsərlər işləməsinə və onların adlarına fikir verin.

Şagirdlər diqqətlə oxuduqdan sonra müəllim soruşur:

- Hansı rəssam haqqında oxudunuz? (Nəcəfqulu İsmayilov).
- O, necə əsərlər işləyir? (Rəngkarlıq, illüstrasiya).
- İndi isə *II fasiləni (2-ci səhifəni)* oxuyacaqsınız.

Eyni sözləri *II fasiləni (2-ci səhifəni)* oxumaq üçün də deyir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Şagirdlərdən bəziləri mövzunun məzmununu danışır.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- N.İsmayilovun və M.Mirqasımovun yaradıcılığında oxşar və fərqli cəhətlər nədədir?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

Müəllim konseptual cədvəli tətbiq edir. Cədvəli yazı lövhəsində çəkir. Bunun üçün şaquli xətt üzrə şagirdlərin bildikləri rəssamların adlarını, üfüqi xətt üzrə isə onları fərqləndirən xüsusiyyətləri yazır. Sonra rəssamlar haqqında onların dediklərini müzakirə edərək cədvəlin içərisinə qeyd edir.

Qeyd: Burada təkrar məqsədilə digər rəssamlar da verilə bilər.

Rəssamın adı	Yaşadığı vaxt	Əsərləri	Əsərləri əsasən təsviri incəsənətin hansı növünə aiddir
M.Mirqasimov			
N.İsmayılov			

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Dərstdə öyrəndikləri sənətkarlar haqqında digər mənbələrdən əlavə məlumat toplamaq.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Sadalama.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri incəsənətin növlərini nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri incəsənətin növlərini nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri incəsənətin növlərini nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri incəsənətin növlərini nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Görkəmli təsviri incəsənət nümayəndələrindən N. İsmayılov və M. Mirqasimovun adlarını çətinliklə sadalayır.	Görkəmli təsviri incəsənət nümayəndələrindən N. İsmayılov və M. Mirqasimovun adlarını suallar əsasında sadalayır.	Görkəmli təsviri incəsənət nümayəndələrindən N. İsmayılov və M. Mirqasimovun adlarını sadalayanda kiçik səhvlərə yol verir.	Görkəmli təsviri incəsənət nümayəndələrindən N. İsmayılov və M. Mirqasimovun adlarını düzgün sadalayır.
Yaradıcılıq sahələrinə görə görkəmli incəsənət nümayəndələrini çətinliklə fərqləndirir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə görkəmli incəsənət nümayəndələrini müəllimin istiqamətləndirici suallarına əsasən fərqləndirir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə görkəmli incəsənət nümayəndələrini fərqləndirəndə qeyri dəqiqliyə yol verir.	Yaradıcılıq sahələrinə görə görkəmli incəsənət nümayəndələrini düzgün fərqləndirir.
N. İsmayılov və M.Mirqasimovun məşhur əsərlərini çətinliklə sadalayır.	N. İsmayılov və M.Mirqasimovun məşhur əsərlərini müəllimin köməyiylə sadalayır.	N. İsmayılov və M.Mirqasimovun məşhur əsərlərini sadalayanda kiçik səhvlərə yol verir.	N. İsmayılov və M.Mirqasimovun məşhur əsərlərini düzgün sadalayır.



4. ŞƏHƏRİMİZİN İNCƏSƏNƏTİ

21. MEMARLIQ İNCİLƏRİ

Məşğələ növü:

Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət / Konstruksiya

Alt-standart:

2.1.2.; 2.2.3.; 2.2.4.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə fərqləndirir;
- sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir;
- sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını düzəltdiyi konstruksiyaya tətbiq edir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası inteqrasiya:

Tex.: 1.3.3.; H-b.: 3.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.; Riy.: 3.1.2.

İstifadə olunan iş formaları:

Grup işi

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə

Təchizat:

Müxtəlif bəzəkli evlərin, onların maketlərinin fotoları, quş, flomasterlər, pastel tabaşirlər, ağ, rəngli kağızlar və karton, müxtəlif kağız və ya plastmas qutular, PVA yapışqanı

Dərsin gedişi /MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsindən iki – adi və bəzəkli ev şəkli asaraq soruşur:

– Şəkillərdə gördüyünüz evlərdən hansı daha gözəldir və nəyə görə? (fərziyyələr – naxışlarla bəzədilmiş ev).

Tədqiqat sualı: *Tikilinin konstruksiyasını düzəltmək üçün nə etmək lazımdır?*

Şagirdlər fərziyyələrini söyləyirlər.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Müəllim şagirdləri Naxçıvan, Quba, Gəncə, Şəki kimi şəhər adları ilə 4 qrupa ayırır. Onlar dərslikdə olan mətnlə tanış olurlar. Sonra hər qrup dərslikdə nümunədə göstərilənə uyğun olaraq tikilinin konstruksiyasını düzəldir və üzərini müxtəlif naxışlarla bəzəyir.

Çətinlik çəkən şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirirlər.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar konstruksiyalarını nümayiş etdirirlər. Digər qruplar ona aid fikirlərini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Tikilinin konstruksiyasını hansı ardıcılıqla düzəldiniz?
- Onun bəzədilməsində hansı naxışlardan istifadə etmisiniz?
- Tikililərdəki naxışlara daha harada rast gəlmisiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Müasir və qədim tikililərin fərqi və oxşarlığı nədədir?
- Onların üstün cəhətləri haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Sizcə, tikililər inşa edilən zaman nə nəzərə alınmalıdır? Nə üçün?
- Onların təsviri incəsənətin inkişafında əhəmiyyəti nədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

- a) Plastilindən ev düzəltmək və onun üzərini oyma, cizma və ya başqa üsullarla naxışlarla bəzəmək.
b) Tikililərdə olan bəzəkləri (naxışları) istənilən əşyanın üzərində tətbiq etmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Fərqləndirmə;
- Təsvirətmə;
- Tətbiqetmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə çətinliklə fərqləndirir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə suallar əsasında fərqləndirir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə fərqləndirəndə kiçik səhvlər edir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə düzgün fərqləndirir.
Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini əks etdirən zaman nisbi dəqiqliyi nəzərə almır.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə müəllimin köməyiylə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini müəllimin köməkliyiylə nisbi dəqiqliklə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə düzgün əks etdirir.
Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını düzəltdiyi konstruksiyaya çətinliklə tətbiq edir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını düzəltdiyi konstruksiyaya müəllimin köməyiylə tətbiq edir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını düzəltdiyi konstruksiyaya tətbiq edəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə dekor (bəzək) kompozisiyalarını düzəltdiyi konstruksiyaya düzgün tətbiq edir.
Özünün işinə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirməkdə müəllim kömək edir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə düzgün münasibət bildirir.

22. RƏSSAM VƏ TEATR

Məşğələ növü: Dekorativ-tətbiqi fəaliyyət

Alt-standart: 2.2.1.; 2.2.6.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- sadə və rəngli karandaşlar, flomasterlər ilə teatr geyiminin eskizini yaradır;
- özünün və digərlərin çəkdiqləri teatr geyiminin eskizinə münasibət bildirir;
- verilmiş teatr eskizlərinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərhlənməklə onlara münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya: H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; İnf.: 3.3.2.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları: Fərdi və cütlükdə iş

İstifadə olunan üsullar: Anlayışın çıxarılması, qalereya gəzintisi, esse

Təchizat: Müxtəlif teatr səhnələrinin şəkilləri, müxtəlif təsvir materialları, quaş, flomasterlər, rəngli kağız, karton, PVA yapışqanı, plastilin

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Təklif olunan motivasiya nümunələrindən yalnız biri tətbiq edilə bilər.

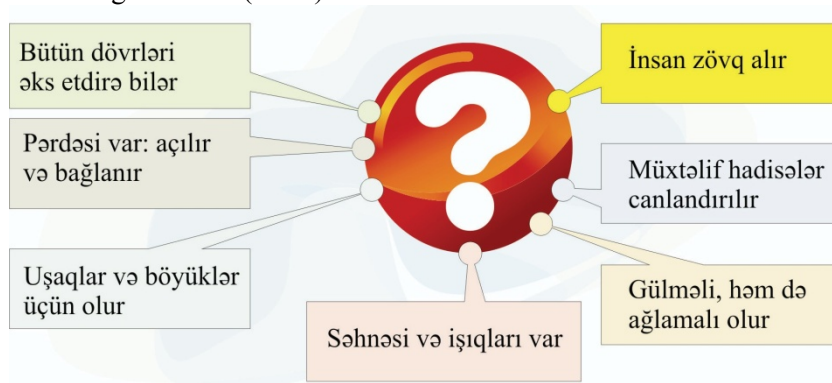
1. Müəllim yazı lövhəsindən müxtəlif teatr səhnələrinin şəkillərini asır və soruşur:

– Gördüyünüz şəkillərdə nə təsvir olunub? (Teatr).

– Teatrda tamaşadakı hadisələrin harada baş verməsini necə bilmək olar? (Səhnədəki şəkillərdən).

2. Müəllim yazı lövhəsində dairə şəkli çəkir və onun içərisinə sual işarəsi qoyur. Kənarlarında isə

müəyyən sözlər yazaraq soruşur:
– Mərkəzdə hansı söz gizlədilib? (Teatr).



Tədqiqat sualı: *Teatr və rəssamın nə əlaqəsi var? Teatr geyiminin eskizini necə yaratmaq olar?*
Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslərdə olan mətnlə tanış olurlar. Cütlükdə onu müzakirə edirlər. Bəzi cütlüklərin fikirləri dinləndikdən sonra onlar təəssüratlarına əsaslanıb istədikləri tamaşaya geyim eskizi çəkirlər. Onlara seçim üçün teatr səhnəsi düzəltmək də təklif olunur. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan, çətinlik çəkən uşaqlar sadə tapşırığı yerinə yetirirlər. Müəllim onlara yaxınlaşıb lazımi istiqamətlər verir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Şagirdlərin çəkdikləri yazı lövhəsindən asılır və qalereya gəzintisi edirlər. Bu zaman onlar yoldaşlarının rəsmlərinə baxır və bir-biri ilə gördüklərini müzakirə edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Dekorasiya nədir? Tamaşaya geyim eskizi çəkərkən nəyi nəzərə almaq lazımdır?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

“Rəssam və teatr” mövzusunda 5 dəqiqəlik esse yazırlar. Esselərin bir neçəsi oxunduqdan sonra digərləri yığılır. Müəllim həmin yazıları summativ qiymətləndirmə üçün şagirdlərin portfoliosuna qoyur.

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Müəllim şagirdlərə aşağıda verilən iki tapşırıqdan birini seçməyi təklif edir:

- 1) Plastilindən geyimində milliliyi nəzərə alaraq, Cırtdanı yapmaq.
- 2) Tamaşa üçün səhnə düzəltmək.

QİYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə teatr geyiminin eskizi-ni yaratmaqda çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə teatr geyiminin eskizini müəllimin köməyi-lə yaradır.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə teatr geyiminin eskizi-ni yaradanda kiçik səhvlər edir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomasterlər ilə teatr geyiminin eskizi-ni düzgün yaradır.

Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin çəkdiyi teatr geyiminin eskizinə münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin çəkdiyi teatr geyiminin eskizinə münasibət bildirməkdə müəllim kömək edir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin çəkdiyi teatr geyiminin eskizinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Özünün və digərlərin çəkdiyi teatr geyiminin eskizinə dolğun münasibət bildirir.
Verilmiş teatr eskizlərinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Verilmiş teatr eskizlərinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə müəllimin köməyi ilə onlara münasibət bildirir.	Verilmiş teatr eskizlərinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Verilmiş teatr eskizlərinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.

23. KÜÇƏLƏRİMİZİN BƏZƏYİ — FƏNƏRLƏR

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.2.; 2.1.2.; 2.2.2.; 2.2.6.

Təlim nəticələri:

- təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə fərqləndirir;
- sadə üçölçülü fənərin rəsmi yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə çəkir;
- özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirir.

Fənlərarası integrasiya:

İnf.: 1.1.1.; 2.2.3.; H-b.: 1.1.2.; 1.2.3.; 3.1.1.; Tex.: 4.1.1.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.5.

İstifadə olunan iş formaları:

Kollektiv və qrup işi

İstifadə olunan üsullar:

Müzakirə, təriflər-suallar-təkliflər

Təchizat:

Müxtəlif fəner şəkilləri, rəngli karandaşlar, flomasterlər, pastel tabaşirlər, plastilin

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim yazı lövhəsindən dərslikdə olan müxtəlif fəner şəkillərini asır və soruşur: – Günəş batanda, hər tərəf qaranlığa qərq olanda ətrafımızı nəyin köməyi ilə işıqlandırmaq olar? Axşam şəhərə qaranlıq düşəndə ətraf necə işıqlanır? (Fənlərin köməyi ilə). Fənlərə ən çox harada rast gəlmisiniz? Onların forması, bəzəyi, konstruksiyası haqqında nə deyə bilərsiniz? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: ***Fənlərin rəsmi çəkən zaman nəyi nəzərə almaq lazımdır?***

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan müxtəlif fəner formaları ilə 4 qrupa ayrılırlar. Onlar dərslikdə olan məlumatla tanış olurlar. Sonra 1-ci qrup – divardan asmaq üçün, 2-ci qrup – körpünün üzərində, 3-cü qrup – parkda və 4-cü qrup küçədə yerləşdirmək üçün fəner forması fikirləşib çəkirlər. Fənlərə uyğun naxışlar əlavə edərək dekorativ görünüş verirlər. Onlar fənerin konstruksiyasını müzakirə edirlər. Öz aralarında işi bölüşdürürlər. Qrup nümayəndələrinin iş bölgüsünə müəllim də istiqamət verir. O, vaxtında tapşırığı yerinə yetirmək üçün düzgün iş bölgüsünün böyük əhəmiyyəti olduğunu izah edir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar konstruksiyalarını yazı taxtasının qarşısında düzülür. Hər qrup işini təqdim edir və digər qruplar suallar, təriflər və təkliflər üsulundan istifadə edərək onların işlərini müzakirə edirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Fənər hansı hissələrdən ibarətdir? Hansı ardıcılıqla onun rəsmini çəkdiniz? Gözəl görünməsi üçün nə etdiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

– Fənər necə yaranıb? Fənərlərin xarakteri haqqında nə deyə bilərsiniz? Onlar sizə nəyi xatırladır?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Yeni fənər forması fikirləşmək və onu plastilindən düzəltmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə məlumatlar verməkdə çətinlik çəkir	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə müəllimin köməyiylə məlumatlar verir.	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Təsviri incəsənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə çətinliklə fərqləndirir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə suallar əsasında fərqləndirir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə fərqləndirəndə kiçik səhvlər edir.	Dekorativ sənətin əsas növlərini nümunələrə görə düzgün fərqləndirir.
Sadə üçölçülü fənərin rəsmini yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə çətinliklə çəkir.	Sadə üçölçülü fənərin rəsmini yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə çəkəndə müəllimin göstərdiyi nümunədən istifadə edir.	Sadə üçölçülü fənərin rəsmini yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə çəkəndə qeyri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə üçölçülü fənərin rəsmini yaddaş əsasında nisbi dəqiqliklə qaydalara əməl edərək düzgün çəkir.
Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirməkdə çətinlik çəkir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirməkdə müəllim kömək edir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin təsviri sənət işlərinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Özünün və digərlərin təsviri sənət işlərinə dolğun münasibət bildirir.

24. KÜÇƏ VƏ PARKDAKI HEYKƏLLƏR

Məşğələ növü:	Yapma
Alt-standart:	1.2.3.; 2.1.1.; 2.2.3.
Təlim nəticələri:	• görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini sadalayır; • təsviri sənətin heykəltəraşlıq növünü nümunələrə əsasən fərqləndirir; • sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirir.
Fənlərarası inteqrasiya:	A-d.: 1.1.2.; Tex.: 1.3.4. ; Riy.:3.1.2.; 4.2.2.
İstifadə olunan iş formaları:	Kollektiv və qrup işi
İstifadə olunan üsullar:	Anlayışın çıxarılması, müzakirə
Təchizat:	Anlayışların yazıldığı cədvəl, plastilin və ya gil

Dərsin gedişi / MOTİVASIYA

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı qaydada cədvəl nümayiş etdirir. Sual işarəsinin ətrafında yazdığı anlayışları (cansızdır, ağacdandır, gildəndir, metaldandır, yonulur, yapılır, xatirədir, daşdandır) oxuyur və deyir: – Mərkəzdə hansı söz olmalıdır? (Heykəl).



Tədqiqat sualı: *Heykəltəraşlıq haqqında nə bilirsiniz? Plastilindən istədiyiniz fiquru yapmaq üçün nə etmək lazımdır?*

Fərziyyələr söylənilir.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Şagirdlər heykəltəraşın istifadə etdiyi materialların (metal, gil, daş, ağac) adı yazılmış kiçik vərəqlərlə 4 qrupa ayrılırlar. Onlar dərslərdə verilən mətni oxuyurlar. Hər qrup yapmanın mövzunu və onu necə düzəldəcəklərini müzakirə edir. Sonra köməkli şəkildə istədikləri fiquru yapırırlar.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan və ya çətinlik çəkən şagirdlər sadə tapşırığı yerinə yetirirlər.

Müəllim qrupların sərbəst işi zamanı onlara yaxınlaşır və mübahisəli məsələlərin həllində kömək edir.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar yapmalarını nümayiş etdirirlər. Digər qruplar işə yapmaya münasibətini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

– Siz yapmalarınızın öhdəsindən gəldiniz. Onu necə, hansı ardıcılıqla düzəltməkdiniz?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Heykəltəraşlığın hansı növlərini tanıyırsınız? Onların fərqi nədir?
- Heykəltəraşlarımızdan kimləri tanıyırsınız? Onların hansı əsərləri yadınızda qalıb?
- Heykəltəraşlıqla rəsm fərqi nədir?
- Monumental heykəl, pyedestal, abidə nə deməkdir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Plastilindən və ya gildən həkim, müğənni, bəstəkar və ya rəssam obrazı yapmaq.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Sadalama;
- Fərqləndirmə;
- Təsviretmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini çətinliklə sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini müəllimin köməyiylə sadalayır.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini sadalayanda kiçik səhvlərə yol verir.	Görkəmli təsviri sənət nümayəndələrinin məşhur əsərlərini düzgün sadalayır.
Təsviri sənətin heykəltəraşlıq növünü nümunələrə əsasən fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin heykəltəraşlıq növünü nümunələrə əsasən müəllimin köməyiylə fərqləndirir.	Təsviri sənətin heykəltəraşlıq növünü nümunələrə əsasən düzgün ayırır, fərqləndirəndə kiçik səhvlərə yol verir.	Təsviri sənətin heykəltəraşlıq növünü nümunələrə əsasən düzgün fərqləndirir.
Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliyi nəzərə almadan əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə müəllimin köməyiylə əks etdirir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə əks etdirən zaman mütənəsibliyə tam əməl etmir.	Sadə nümunəvi təsvirlərin surətini nisbi dəqiqliklə qaydalara əsasən düzgün əks etdirir.

25. PARK, BAĞ, BULVAR

Məşğələ növü:

Mövzu üzrə rəsm

Alt-standart:

1.1.1.; 2.2.1.; 2.2.6.;

Təlim nəticələri:

- sadə və rəngli karandaşlar, flomaster, sulu boya vasitəsilə parkın obrazını yaradır;
- özünün və digərlərin çəkdiqləri park təsvirinə münasibət bildirir;
- təsviri incəsənətin cəmiyyətdə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında izah edir.

Fənlərarası integrasiya:

H-b.: 2.1.2.; 2.1.3.; 3.1.1.; İnf.: 3.3.2.; A-d.: 1.1.1.; 1.1.2.; 1.2.3.

İstifadə olunan iş formaları:

Fərdi və cütlükdə iş

İstifadə olunan üsullar:

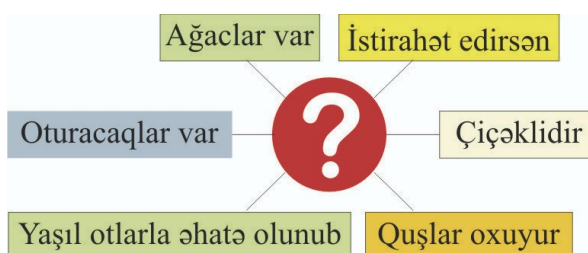
Anlayışın çıxarılması (açar sözlər), İQS (İnsert), qalereya gəzintisi

Təchizat və resurs:

Anlayışın çıxarılması cədvəli olan vərəq, müxtəlif təsvir materialları, dərslikdən mətnin surəti, quş, pastel tabaşirlər

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı taxtasının mərkəzində sual işarəsi qoyulmuş, ətrafında müəyyən ifadələr yazılmış vərəqlər asır və soruşur: – Mərkəzdə hansı söz gizlədilib? (Park – bağ).



Tədqiqat sualı: *Parkın rəsmini çəkmək üçün nə etmək lazımdır?*

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

TƏDQİQATIN APARILMASI

Müəllim şagirdlərə dərslikdə olan materialın surətini paylayır. Şagirdlər 1, 2 saymaqla cütlərə ayrılırlar. İnteraktiv Qeydetmə Sistemi (İQS – İnsert) üsulundan istifadə edərək şagirdlər mətni oxuyurlar. Bu məqsədlə müəllim yazı lövhəsindən xüsusi işarələr (“v” – bilirəm, “+” – yeni informasiya, “?” – anlamadım) asaraq deyir: – Mətni oxuyun və diqqətli olun. Bildiyiniz informasiyanın qarşısında “v”, bilmədiyinizin qarşısında “+”, anlamadığının qarşısında isə “?” işarəsini qoyun.

Şagirdlər oxuduqdan sonra müəllim deyir: – İndi albomda işarələmə cədvəli tutun və bildikləriniz, anlamadığınızı və yeni informasiyaları cədvəldə sistemləşdirin.

“v” – bilirəm	“+” – yeni informasiya	“?” – anlamadım
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.

– 1-lər 2-lərlə yazdıqlarını bölüşsün.

– İstənilən cütlük işarələmə cədvəli ilə bizi də tanış edə bilər.

Bəzi cütlər yazdıqlarını oxuyurlar. Şagirdlər mətni öyrəndikdən sonra cütlükdə təsəvvür etdikləri parkın obrazını yaradırlar. Onlara material seçimində sərbəstlik verilir. Quş, akvarel, rəngli karandaş və flomasterlərdən istifadə edə bilərlər. Müəllim rəsm zamanı kompozisiya qaydalarını, mütənəsibliyi, yaxın və uzağı nəzərə almağı xatırladır. Çətinlik çəkən (xüsusi qayğıya ehtiyacı olan) şagirdlərə sadə tapşırığı yerinə yetirməyi tapşırmaq olar.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Cütlərlə işləyən şagirdlər rəsmlərini yazı taxtasının qarşısına düzürlər. Qalereya gəzintisi üsulundan istifadə etməklə yoldaşlarının işləri ilə tanış olur və onlara öz münasibətini bildirirlər.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

- Parkı hansı ardıcılıqla təsvir etdiniz?
- Rəsm zamanı hansı təsvir qaydalarını nəzərə aldınız?

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Park necə yaranır? Onun əhəmiyyəti nədir?
- Parkda sizin ən çox nə xoşunuza gəlir? Nə üçün?
- Parklarımızı, bağlarımızı həmişə gözəl saxlamaq üçün nə etmək lazımdır?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Müxtəlif tullantı materiallarından istifadə edərək parkın maketini düzəltmək.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Təsviretmə;
- Münasibətbildirmə;
- Şərhetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Sadə və rəngli karan-daşlar, flomaster, sulu boya vasitəsilə parkın obrazını yaratmaqda çətinlik çəkir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomaster, sulu boya vasitəsilə parkın obrazını yaradanda səliqəsizliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomaster, sulu boya vasitəsilə parkın obrazını yaradanda qey-ri-dəqiqliyə yol verir.	Sadə və rəngli karan-daşlar, flomaster, sulu boya vasitəsilə parkın obrazını düzgün yaradır.
Özünün çəkdiyi park təsvirinə münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin çəkdiyi park təsvirinə suallar əsasında münasibət bildirir.	Özünün işinə münasibət bildirir, digərlərin çəkdiyi park təsvirinə münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Özünün və digərlərin çəkdiyi park təsvirinə düzgün münasibət bildirir.

Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini çətinliklə izah edir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında, suallar vasitəsilə izah edir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında qısa izah edir.	Təsviri sənətin cəmiyyətə rolunu və əhəmiyyətini nümunələr əsasında ətraflı izah edir.
--	--	---	--

26. MUZEYLƏR

Məşğələ növü: Təsviri sənət haqqında söhbət

Alt-standart: 1.1.2.; 3.1.1.

Təlim nəticələri:

- təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında məlumatlar verir;
- verilmiş təsviri və dekorativ sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara münasibət bildirir;
- muzeylər haqqında topladığı məlumatı izah edir.

Fənlərarası inteqrasiya: İnf.: 1.1.1.; H-b.: 1.1.2.

İstifadə olunan iş formaları: Qrup işi

İstifadə olunan üsullar: BİBÖ, müzakirə

Təchizat: A1 formatlı vərəq, müxtəlif muzeylərin fotoları, müxtəlif təsvir materialları

Dərsin gedişi / MOTİVASİYA

Müəllim yazı lövhəsində müxtəlif muzeylərin interyerlərinin (daxili hissəsi) şəkillərini asır və soruşur:

- Şəkillərdə nə təsvir olunub? (Muzey).
- Hansı muzeylərdə olmusunuz? (fərziyyələr)

Tədqiqat sualı: *Muzeylərin əsas xüsusiyyətləri haqqında nə deyə bilərsiniz?*

Rəngli kağızlarla (qırmızı, sarı, yaşıl, göy) şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Müəllimin yazı lövhəsində çəkdiyi BİBÖ cədvəlini qruplar da çəkərək, muzey haqqında bildiklərini müzakirə edib ümumiləşdirərək cədvəlın birinci “Bilirik” hissəsinə yazır, sonra bilmək istədiklərini isə ikinci “İstəyirik bilək” hissəsində qeyd edirlər.

BİLİRİK	İSTƏYİRİK BİLƏK	ÖYRƏNDİK

Verilən vaxt ərzində qruplardan təqdimatçılar cədvəlın hər iki hissəsində yazdıqlarını oxuyurlar.

TƏDQIQATIN APARILMASI

Şagirdlər dərslikdə olan Azərbaycan muzeyləri haqqında məlumatla tanış olurlar. Lazımi məlumatı topladıqdan sonra “BİBÖ” cədvəlinin üçüncü “Öyrəndik” hissəsində öyrəndiklərini yazırlar və cədvəldəki suallara cavab axtarırlar. Sonra istədikləri muzeyin daxili hissəsini çəkirlər. Müəllim iş zamanı yaxınlaşıb istiqamət verir və dərsin sonunda qrupların özünü qiymətləndirəcəyini xatırladır, meyarları yazı lövhəsindən asır.

MƏLUMAT MÜBADİLƏSİ

Qruplar cədvəllərini və çəkdiqləri rəsmi yazı lövhəsindən və ya divardan asırlar. Hər qrup öyrəndiyini təqdim edir və cədvəlın 3-cü “Öyrəndik” hissəsində yazdıqlarını oxuyur.

MƏLUMATIN MÜZAKİRƏSİ VƏ TƏŞKİLİ

Müəllim cədvəllərin “Bilirik” hissəsindən qrupların muzey haqqında yazdıqlarını bir-bir oxuyur.

Müzakirə edərək hansı fikir şagirdlərin öyrəndikləri ilə üst-üstə düşürsə, qarşısında “+”, hansı düzgün olmayan informasiyadırsa, “–” işarəsi qoyur (qeyd: Şagirdləri səhv fikirlə yola salmaq olmaz). Sonra cədvəlin 2-ci “İstəyirik bilək” hissəsində şagirdlərin yazdıqları sualları oxuyur. Mətnə hansı suallara cavab tapıblarsa, qeyd edir, bəzilərini isə evdə araşdırmaq lazım olduğunu müəyyənləşdirirlər.

ÜMUMİLƏŞDİRMƏ VƏ NƏTİCƏ

- Muzeylərin yaranmasında məqsəd nədir?
- Sərgi salonu və muzey arasında fərq nədir?

YARADICI TƏTBİQETMƏ

Muzeylər haqqında əlavə məlumat toplamaq.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Qiymətləndirmə meyarları:

- Məlumatvermə;
- Münasibətbildirmə;
- Şərhetmə.

I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə məlumatlar verməkdə çətinlik çəkir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə müəllimin köməyi ilə məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında kiçik məlumatlar verir.	Təsviri sənətin insanlara təsiri barədə nümunələr əsasında ətraflı məlumatlar verir.
Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə müəllimin köməyi ilə onlara münasibət bildirir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir, onlara münasibət bildirəndə kiçik səhvlər edir.	Verilmiş təsviri sənət nümunələrinin onda yaratdığı əhvali-ruhiyyəni yaş səviyyəsinə uyğun şərh etməklə onlara düzgün münasibət bildirir.
Muzeylər haqqında topladığı məlumatı çətinliklə izah edir.	Muzeylər haqqında topladığı məlumatı suallar əsasında izah edir.	Muzeylər haqqında topladığı məlumatı lakonik izah edir.	Muzeylər haqqında topladığı məlumatı ətraflı izah edir.

TƏSVİRİ İNCƏSƏNƏT FƏNNİ ÜZRƏ KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏLƏRİ

Qeyd. Summativ qiymətləndirmə nümunələrində tövsiyə olunan tapşırıqlar müxtəlifdir. Təqdim olunan tapşırıq nümunələri şagirdin bölmədə öyrəndikləri bilik və bacarıqları qiymətləndirmək üçün tərtib olunmuş tapşırıqlardır. Nümunələrdə sonuncu – yaradıcı tapşırıq şagirdin yaradıcılıq qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. Yaradıcı tapşırıqın əhəmiyyəti böyük olduğu üçün şagirdi qiymətləndirərkən bu tapşırıqların yerinə yetirilməsinə üstünlük verilməsi məqsədəuyğundur. Müəllim kiçik summativ qiymətləndirmə zamanı şagirdin bilik və bacarığını yalnız yaradıcı tapşırıqla da yoxlaya bilər. Lakin bu, elə bir tapşırıq olmalıdır ki, bir neçə mövzunu özündə cəmləsin, bilik və bacarıqları da əks etdirdirsin. Nümunə olaraq KSQ №3-ə baxmaq olar.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ üzrə cavablar

KSQ № 1	Suallar	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.		
		b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.		
		c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.		

KSQ № 2	Suallar	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.				
		b.	b.	b.	b.	b.	b.				
		c.	c.	c.	c.	c.	c.				

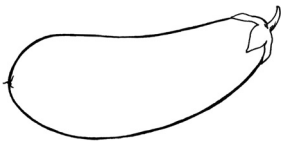
KSQ № 4	Suallar	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.
		b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.
		c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.

KSQ № 5	Suallar	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
	Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.
		b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.
		c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (KSQ №1)

Ad _____ Soyad _____ Sinif _____ Tarix _____

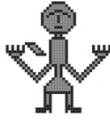
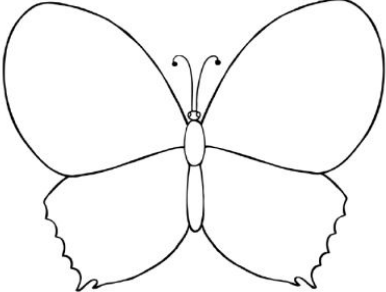
Suallar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yaradıcı tapşırıq	Kompozisiya		Ümumi qiymət
Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.				Soyuq kolorit		
	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.				Məzmun		Cavab variantı + Yaradıcı tapşırıq
	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.				Orijinallıq		
												Rəng həlli		
Qiymət												Qiymət		

1. Rəsmdə kolorit nədir? a) rəng uyğunsuzluğu b) kompozisiya c) rəng uyğunluğu	2. Kontrast rənglər hansılardır? a) sarı-bənövşəyi, qırmızı-yaşıl b) yaşıl-mavi, boz-göy c) sarı-ağ, yaşıl-qəhvəyi
3. Rəng kontrastı nəyin fərqidir? a) rəngin açıq və tündlüyünün b) parlaq rənglərin c) əsas və qarışıq rənglərin	4. Ton kontrastı nəyin fərqidir? a) rəngin açıq və tündlüyünün b) parlaq rənglərin c) əsas və qarışıq rənglərin
5. Rəngi zərif və yüngül etmək üçün boyaya hansı rəngi qatmaq lazımdır? a) qara b) ağ c) qırmızı	6. Siluet — təsvirdir: a) berrəngli b) rəngli c) həcmli
7. Təsvirin fonu nədir? a) ön plan b) arxa plan c) rəng	8. Badımcanın rəng tərkibini qeyd et və rənglə: a) yaşıl + narıncı b) göy + sarı c) göy + qırmızı 
9. İsti rəngdə təbiətdə olanları düşün və çək. 	10. Hərəkətin ritminə aid nümunə çək.
Yaradıcı tapşırıq. A 4 formatlı rəsm vərəqində elə bir rəsm çək ki, orada soyuq kolorit üstünlük təşkil etsin. Çəkəcəyin rəsmnin kompozisiya həllini, məzmununu, orijinallığını düşün və səliqəli rənglə.	

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (KSQ №2)

Ad _____ Soyad _____ Sinif _____ Tarix _____

Suallar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yaradıcı tapşırıq	Natürmort		Ümumi qiymət
Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.						Kompozisiya		Cavab variantı + Yaradıcı tapşırıq
	b.	b.	b.	b.	b.	b.						Naxışlar		
	c.	c.	c.	c.	c.	c.						Orijinallıq		
												Materialı — rəng həlli		
Qiymət												Qiymət		

1. Xalçadakı naxışların əsas elementlərini qeyd et: a) forma, ritm, rəng b) naxış, bəzək, şəkil c) ilmə, saçaq, əriş	2. Ritm nəyi bildirir? a) müşahidəni b) ardıcılığı c) rəngi
3. Ornament nədir? a) naxış b) xalça c) rəng	4. Hansı naxışın təkrarı “Yallı” rəqsini xatırladır? a) buta b) ulduz c) əl-ələ
5. Ağacdən hazırlanmış əşyalara hansı üsulla bəzək vururlar? a) döymə b) oyma c) cızma	6. Mis qabların üzərini hansı üsulla naxışlayırlar? a) döymə b) yonma c) yapma
7. Naxış nümunələrinin adını qeyd et:  	8. Naxış nümunələrinin adını qeyd et:  
9. Su naxışını sətrin sonuna kimi çək. 	
10. Kəpənəyi bəzək əşyasına çevir. Naxışlarla bəzə və rənglə. 	Yaradıcı tapşırıq. A4 formatlı rəsm vərəqində müxtəlif materiallardan hazırlanan qabların natürmortunu çək. Qabların hansı materialdan olduğunu rənglərlə göstərməyə çalış. Üzərini naxışlarla bəzəməyi unutma. Natürmortun kompozisiyasının düzgün qurulmasını nəzərə al. Qiymətləndirmə meyarları ilə cədvəldə tanış ol.

KİÇİK SUMMATİV QİYMƏTLƏNDİRMƏ (KSQ №3)

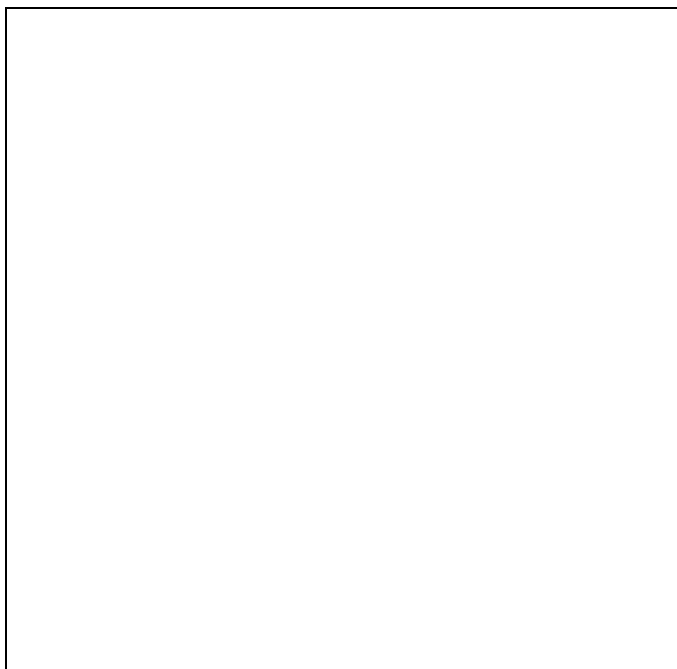
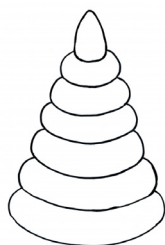
Ad _____ Soyad _____ Sinif _____ Tarix _____

1. Yaradıcı tapşırıq. A4 formatlı rəsm vərəqində əsasını həcmli həndəsi fiqurlar təşkil edən kompozisiya çək. Bu, süjet, mənzərə və ya natürmort ola bilər. Rəsminə yaxın və uzağı nəzərə al. Kompozisiya qaydalarını göstərməyi unutma və səliqəli rənglə. Qiymətləndirmə meyarları ilə cədvəldə tanış ol.

№	Qiymətləndirmə meyarları	Qiymət
1.	Kompozisiyanın düzgün qurulması	
2.	Həcmli fiqurlardan istifadə	
3.	Yaxın və uzaq	
4.	Konstruksiyanın göstərilməsi	
5.	Real obyektlərlə uyğun çəkilməsi	
6.	Səliqəli rəngləmə	

2. Verilmiş piramida, alma və albalını boş hissədə düzgün yerləşdir. Kompozisiya qaydalarını yadına sal və necə yerləşdirəcəyin haqda düşün və rənglə. Qiymətləndirmə meyarları ilə cədvəldə tanış ol.

№	Qiymətləndirmə meyarları	Qiymət
1.	Kompozisiyanın düzgün qurulması	
2.	Real obyektlərlə uyğun çəkilməsi	
3.	Səliqəli rəngləmə	



Ümumi qiymət	Yaradıcı tapşırıq (1) + Kompozisiya qaydaları (2)	
--------------	--	--

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (KSQ №4)

Ad _____ Soyad _____ Sinif _____ Tarix _____

Suallar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yaradıcı tapşırıq	Qrafika		Ümumi qiymət
Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.		Kompozisiya		Cavab variantı + Yaradıcı tapşırıq
	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.		İfadə vasitələri		
	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.		İllüstrasiya		
												Orijinallıq		
												Qiymət		
Qiymət														

1. Yağlı boya, akvarel və quşla yaradılan əsərlər necə adlanır? a) qrafika b) rəngkarlıq c) heykəltəraşlıq	2. Kağız üzərində qələm, kömür və ya karandaşla çəkilən təsvirlər necə adlanır? a) heykəltəraşlıq b) qrafika c) rəngkarlıq
3. Vitraj — təsvirdir: a) şüşədə b) taxtda c) saxsıda	4. Şəbəkə düzəldilir: a) saxsı parçalarından b) ağacdən və şüşədən c) plastmasdan
5. Mozaikada istifadə edilən material: a) ağac b) saxsı c) parça	6. Mətnin rəsm vasitəsilə ifadəsi belə adlanır: a) nağıl b) təsvir c) illüstrasiya
7. Dekorativ-tətbiqi sənətin növlərinə aiddir: a) şəbəkə, oyma, mozaika, vitraj b) rəngkarlıq, qrafika, heykəltəraşlıq, dekorativ-tətbiqi sənət c) natürmort, mənzərə, süjet, portret	8. Qrafikanın əsas təsvir vasitələri bunlardır: a) xətt, ləkə, kontur b) xətt, ştrix, ton c) siluet, ştrix, ton
9. Azərbaycan sənətkarları arasında heykəltəraş-rəssam kimdir? a) Mirəli Mirqasimov b) Bəhruz Kəngərli c) Böyükağa Mirzəzadə	10. Azərbaycan sənətkarları arasında karikaturaçı-rəssamı qeyd et. a) Səttar Bəhlulzadə b) Böyükağa Mirzəzadə c) Nəcəfqulu İsmayilov
Yaradıcı tapşırıq. A4 formatlı rəsm vərəqində istədiyiniz hər hansı bir nağılın qrafik illüstrasiyasını çəkin. Rəsminə qrafikanın əsas təsvir vasitələrini göstərməyi unutma. Maraqlı kompozisiya fikirləşin. Vərəqin arxasında nağılın adını qeyd et. Qiymətləndirmə meyarları ilə cədvəldə tanış olun.	

KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ (KSQ №5)

Ad _____ Soyad _____ Sınıf _____ Tarix _____

Suallar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Yaradıcı tapşırıq	Park		Ümumi qiymət
Cavab variantı	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.	a.		Kompozisiya		Cavab variantı + Yaradıcı tapşırıq
	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.	b.		Park elementləri		
	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.	c.		Rəngləmə		
												Orijinallıq		
												Qiymət		
Qiymət														

1. Şəhərimizin ən qədim memarlıq incisi hansıdır? a) Hökumət evi b) Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası c) Qız qalası	2. Qoşa qala qapısı hansı tikiliyə aiddir? a) Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasına b) Hökumət evinə c) İçərişəhərə
3. Qoşa qala qapısının üzərindəki rəmsiz aiddir: a) heyvanlara b) bitkilərə c) quşlara	4. “Monumental” sözünün mənası: a) əzəmətli b) heykəl c) xatirə
5. Maket nədir? a) kiçikölçülü həcmli ilkin nümunə b) iri ölçüdə olan hazır nümunə c) təsvir olunmuş nümunə	6. Hansı rəssamlar teatr səhnəsi üçün eskizlər çəkmişlər? a) Səttar Bəhlulzadə, Əzim Əzimzadə b) Tahir Salahov, Böyükəğa Mirzəzadə c) Bəhrüz Kəngərli, Əmir Hacıyev
7. Pyedestal — heykəl üçün nəzərdə tutulan: a) başlıqdır b) altlıqdır c) bəzəkdir	8. Dekorasiya nədir? a) səhnə elementləri b) geyimin rəngi c) əşyanın bəzəyi
9. Muzeydə ekspozisiya nədir? a) ədəbi əsərin giriş hissəsi b) əsərlərin müəyyən qayda üzrə nümayişi c) muzeydə nümayiş etdirilən məmulat	10. Ekspонат nədir? a) ədəbi əsərin giriş hissəsi b) əsərlərin müəyyən qayda üzrə nümayişi c) muzeydə nümayiş etdirilən məmulat
Yaradıcı tapşırıq. A4 formatlı rəsm vərəqində təsəvvürünə əsasən əyləncəli park çək. Bu parkda monumental heykəltəraşlığa aid nümunə, park elementlərini çəkməyə çalış və səliqəli rənglə. Rəsmnin kompozisiyasının düzgün qurulmasını nəzərə al. Qiymətləndirmə meyarları ilə cədvəldə tanış ol.	

Müəllim qiymətləndirmə vasitələrinin hazırlanmasında dərsliyin hər bölmə üzrə “ÖZÜNÜ YOXLA” blokunda olan tapşırıq növlərindən də istifadə edə bilər.

ÖZÜNÜ YOXLA

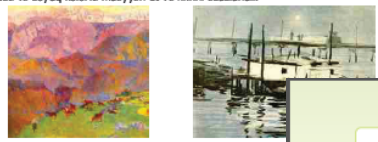
- Gördüklərinin rəng tərkibi haqqında danış.



- Silueti müəyyən et.



- İsti və soyuq koloriti müəyyən et və fikrini əsaslandır.



Səməd Həşvəndov "Doğma düzənliklər" Məhərriz Rəhmanov

- Əsərlərdə rəng və ton kontrastını müəyyən et və fikrini əsaslandır.



Teymur Əliyev "Günəşli bağ" Rəuf Cəmbərov "Səhər"

- Verilmiş əsərlərdə isti və soyuq rəngləri müəyyən et (tapşırıq).

18

ÖZÜNÜ YOXLA

- Rəng, hərəkət və forma ritmini müəyyən et.



- Əşyaların bəzədilməsində hansı təbiət formalarından istifadə olunub?



Ritm, rəng kontrastını göstərsin.



Hansı rənglərdən istifadə edilmişdir?



Hansı rənglərdən istifadə edilmişdir?

50

ÖZÜNÜ YOXLA

- Verilən əşyalarda həndəsi fiqurların əlamətlərini sənədləşdir.



- Ağacın, təpə və dağların ölçülərinə diqqətli bax. Yaxında və uzaqda olanlar arasında hansı fərqi müşahidə edə bilərsən?



- Əmir Hacıyev və Böyükəş Məmmədovun məşhur əsərlərini göstər və adını sənədləşdir. Onların təsviri sənətin hansı növünə aid olduğunu müəyyən et.



a b c

- Əsərlərdə təbii, portret janrlarını və məişət mövzularını aydınlaşdır. Əsasən qeyd et.

təbii janrı portret janrı məişət janrı

- Əsərlərin kompozisiyası haqqında nə demək olar? Rəssamlar kompozisiyanı necə göstərmişlər?

40

ÖZÜNÜ YOXLA

- Memarlıq icmalarının adını sənədləşdir. Onlar haqqında bildiklərinizi danış.



- Fenarların forması haqqında danış.



- Monumental heykəltəraşlıq nümunələrini haqqında bildiklərinizi sənədləşdir.

Heykəl Abidə Dekorativ heykəl

- Park, bağ və bulvar arasında fərq nədir?



- Ekspozit və ekspozisiyanın fərqi izah et.



64

ÖZÜNÜ YOXLA

- Hansı qəşfə çoxlir? Onların fərqi izah et.



- Hansı sənət növünü seçirsən? Əsərlər haqqında fikirlərinizi sənədləşdir.

Gövhər Ağayev "Məscidin yuxarı minarəsi". 3. Ağayev "Yaz nəğməsi"



1 2 3

- Dekorativ-tətbiqi sənətin növləri haqqında bildiklərinizi danış.

şəbəkə mozaika vitraj oyma

- Nəcəfzadə İsmayilov və Mirzə Mirzəyev məşhur əsərlərini göstər və adını sənədləşdir. Onların təsviri sənətin hansı növünə və janrına aid olduğunu sənədləşdir.



a b c

50

ƏLAVƏ MATERIALLAR

MINİATÜR SƏNƏTİ

Miniatür sənəti müsəlman Şərqi xalqlarının çoxəsrlik incəsənət tarixinin ən maraqlı səhifələrindən biridir. Azərbaycan xalqının dünya bədii mədəniyyəti xəzinəsinə bəxş etdiyi ən sanballı və mühüm sənət inciləri onun sənətkarlarının miniatür rəssamlığı sahəsində yaratdığı əsərlərdir. Təsviri sənətin xüsusi bir növü olan miniatür öz təbiəti etibarilə kitab illüstrasiyası olub klassik Şərq poeziyasının (şeyr) bilavasitə təsiri altında inkişaf etmişdir.

Şərq poeziyası klassiklərinin, xüsusilə onun Firdovsi və Nizami Gəncəvi kimi korifeylərinin ölməz əsərləri rəssamların uzun tükənməz ilham qaynağı olmuş və onların yaradıcılığını yüksək humanist ideyalarla zənginləşdirmişdir. Firdovsinin “Şahnamə” epopeyası, Nizaminin fəlsəfi-didaktik, romantik məhəbbət və tarixi-qəhrəmanlıq poemaları rəssamların yaradıcılığına güclü təsir göstərmiş, ideya-estetik baxımından təkrar olunmaz, dünyəvi məzmunu ilə fərqlənən, dini mücərrədlikdən, sərt asketizmdən uzaq əsərlərin yaradılması üçün güclü stimül olmuşdur. Şərq poeziyası təkcə miniatür rəssamlığın humanist məzmunu və ideya istiqamətini müəyyənləşdirməmişdir, həm də onun bədii formasının inkişafında müəyyən iz buraxmışdır. Bədii obrazlar aləmi, Şərq poeziyasının incə, əlvan bədii dili, ahəngdarlığı və musiqiliyi rəssamlara poeziya ilə dərinlən həmahəng olan şərti dekorativ üslub, yüksək romantik və poetikləşdirilmiş obrazlı ifadə vasitələri, şairanə bədii quruluş yaratmağa kömək etdi. Buna görə ki, Yaxın və Orta Şərq xalqlarının miniatür rəssamlığı həm mövzu ümumiliyi, həm də bu sənət növünün özünəxas xüsusiyyətləri ilə şərtlənən bəzi ümumi yönlərə malikdir. Ancaq ictimai həyatın inkişaf xüsusiyyətləri və hər bir xalqın estetik baxışları onun incəsənətinin xarakterində də iz buraxmışdır. Ona görə də Ərəb Şərqinin, Türkiyə və İran, Azərbaycan, Orta Asiya və Moğol Hindistanının miniatürləri təkrarolunmaz xüsusiyyətlərlə fərqlənir. Bir əsrdən artıqdır ki, Şərq miniatürünün şah əsərləri nəinki alim və rəssamların, eləcə də çoxlu sənətsevərlərin diqqətini cəlb edir. Şərq miniatürünün tədqiqinə nisbətən yaxın zamanlarda, əsrimizin əvvəlindən başlanmasına baxmayaraq, hazırda dünya sənətsünaslığı elmində çox böyük material toplanmışdır. Həm materialın genişliyi, həm də anlam və elmi dərinliyi etibarilə müxtəlif səciyyəli məqalələr, elmi-kütləvi kitab və kitabçalar, əsaslı tədqiqat əsərləri meydana gəlmişdir. Təbriz məktəbi, onun görkəmli sənətkarlarının, birinci növbədə, Soltan Məhəmmədin yaradıcılığı F.Marrin, F.Şults, E.Bloşe, Q.Arnold, B.P.Denike və başqalarının ilk əsərlərindən başlayaraq, 1950–80-ci illərdə İ.Şuxin, B.Qrey, B.Robinson, K.S.Velç, B.V.Veymarn, A.Q.Qazıyev, Q.A.Puqaçenkova, A.İvanov və başqa bu kimi görkəmli alimlərin daha dərin tədqiqatlarına qədər bütün ümumiləşdirici əsərlərdə öz əksini tapmışdır.

Yaxın və Orta Şərq xalqlarının miniatür rəssamlığı inkişafının ümumi prosesində qabaqcıl rolu və əhəmiyyəti get-gedə daha da aydınlaşır. Hazırda dünyanın ən böyük muzey və kitabxanalarında ən dəyərli sənət inciləri kimi saxlanan Firdovsinin “Şahnamə”si və Nizaminin “Xəmsə”si, Sədi və Hafizin, Cami və Nəvainin, Xosrov Dəhləvi və Şərq poeziyasının başqa klassiklərinin Azərbaycan rəssamları tərəfindən zəngin illüstrasiyalarla bəzədilmiş təmtəraqlı əlyazmaları, həmçinin xüsusi albomlarda – “Mürəkkə”lərdə toplanmış müstəqil miniatürlər sübut edir ki, Azərbaycan miniatür sənəti XVI əsrin 30–40-cı illərində özünün yüksəliş zirvəsinə çatana qədər uzun və mürəkkəb inkişaf yolu keçmişdir. Azərbaycan miniatürünün nə vaxt meydana gəldiyi, ilk illüstrasiyalı əlyazmaların nə vaxt yarandığı məlum deyil. Ancaq inanmaq olmur ki, Nizami Gəncəvi və Xaqani Şirvani kimi dahi şairlər, misilsiz memar Əcəmi Naxçıvani öz şah əsərini yaratdığı mədəni yüksəliş dövründə miniatür rəssamlığı olmamışdır.

Məlumdur ki, ilk kitab miniatürü nümunələri Azərbaycan şəhərləri Marağa və Təbrizdə yaradılmışdır. Bu da təsadüfi deyil; belə ki, XIII əsrin sonu XIV əsrin əvvəllərində Elxanilərin ilk iqamətgahı olan Marağa



“Xosrov və Şirin” əsərinə çekilmiş illüstrasiya (miniatur)

və Təbriz şəhərləri müsəlman Şərqi'nin ən inkişaf etmiş mədəniyyət mərkəzləri idi. Hələ XIV əsrin əvvəlində Təbrizdə əlyazma kitablar hazırlayan bədii emalatxanaları olan şah kitabxanası fəaliyyət göstərirdi. Həddən artıq bəla və əzablı zəhmət nəticəsində başa gələn əlyazma kitabları Şərqdə yüksək qiymətləndirilmişdi. Yalnız taxt-tac sahibləri kitabxana saxlamağa qadir idi. Bir illüstrasiyalı əlyazmanın hazırlanmasına uzun illər sərf olunurdu. Kitabxanada birinci dərəcəli xəttatlardan, miniatürsüz rəssam-müsəvvirlərdən, ornamentalist müzəhhiblərdən və kitab sənətinin digər ustalarından ibarət bir ştat saxlamaq lazım olurdu. Onlar bahalı materiallar – cürbəcür rənglər, dəri, duru və təbəqə qızıl və gümüş və s. ilə təmin edilməli idilər. Bu sənətkarlar dini məzmunlu əlyazmaların üzünü köçürür, zəngin tərtibat verir, elmi-tarixi və ədəbi-bədii əsərlərə illüstrasiyalar çəkirdilər. Azərbaycan miniatür məktəbinin erkən nümunələri, məlum əlyazmalardakı – “Vərqa və Gülşə”, “Mənafi əl-heyvan” və Rəşidəddinin tarixi əsəri “Cami ət-təvarix”dəki illüstrasiyalar Təbrizdə güclü rəssamlıq məktəbinin olduğunu sübut edir. Lakin Azərbaycan rəssamı Əbdül Mömin əl-Xoyyənin “Vərqa və Gülşə” əlyazmasına çəkdiyi illüstrasiyalarının ümumi üslubu sübut edir ki, onlar ilk əsərlər deyil və nə vaxtdansa mövcud olan bədii ənənənin əsasında yaradılmışdır.

XV əsr Bakı rəssamı Abdulbağı Bakuvinin ayrı-ayrı vərəqlərdəki dəzgah miniatürləri böyük maraq doğurur. XV əsrin əvvəli Təbriz miniatürü üslubunun səciyyəvi cəhətləri Nizami Gəncəvinin 1410–1420-ci illərdə Təbrizdə məşhur xəttat Əli Həsən Soltani tərəfindən köçürülmüş “Xosrov və Şirin” poemasının əlyazmasına çəkilmiş illüstrasiyalarda daha aydın ifadə olunmuşdur.

Bu əlyazmanın beş miniatürü ustad Cüneyd Nəqqaşın üslubunu xatırladan əsaslı surətdə işlənmiş kompozisiyalarla fərqlənir. “Fərhad Şirinin qəsridə” və “Şirinin Bisütun dağında Fərhadı baş çəkməsi” miniatürləri parlaq rəngarəng ləkələrin ritmik təkrarı və növbələnməsindən doğan dekorativ ahəngi ilə seçilir. XV əsrin sonuna aid miniatürlər arasında Nizaminin 1482-ci il tarixli “Xəmsə” əlyazmasının illüstrasiyaları xüsusi maraq doğurur. Bu zərif nüsxə Təbrizdə Soltan Yaqub ağqoyunlu dövrünün görkəmli xəttatı Abdul Rəhim tərəfindən köçürülmüşdür. Bu qiymətli əlyazmasının miniatürləri XV əsrin əvvəllərinə aid olan əsərlərdən xeyli fərqlənir. Onlar kompozisiyalarına görə mürəkkəb və müxtəlif olub, zəngin koloritə malikdir. Rəssamların təbiətə marağı xeyli artmışdı. Mənzərə kompozisiyanın ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdi, miniatürün məzmununun yazılmasında müəyyən rol oynayırdı. XV əsr miniatürləri, bütövlükdə, XIV əsr əsərlərindən həm texniki həlli, həm də ifadə tərzinə görə fərqlənir. Qrafik üsul boyakarlıq üslubunu əvəz edir. Kəskin cızılmış kontur xətləri, incə və ifadəli rəsm rəssamın təsvir dilinin əsasını təşkil edir. Rəng daha çox dekorativ səciyyə daşıyır. Parlaq, təmiz rənglərin bir-birini əvəz etməsi, onların təzadlı, düzgün və ritmik təkrarlanması koloriti daha da zənginləşdirir, miniatürün emosional təsir gücünü artırır. Üslubun bu cəhətləri XV əsrin sonuna aid miniatürləri XVI əsr Təbriz məktəbinin əsərlərinə yaxınlaşdırır.

XVI əsrdə kitab öz inkişafının zirvəsinə çatdı. Səfəvilər sarayı zəngin kitabxanası, şəkili əlyazmaları yaratmaq üzrə bədii emalatxanaları ilə görkəmli xəttatların, naqqaşların, miniatürçü-rəssamların, tərtibatçıların, ildicilərin və digər kitab sənəti ustalarının əsas fəaliyyət mərkəzinə çevrildi. Qeyd etməliyik ki, kitab Şərqdə həmişə yüksək ictimai marağın artması ilə əlaqədar olaraq xüsusi əhəmiyyət kəsb etmişdir. Şah İsmayılın, sonralar isə Təhmasibin hakimiyyəti dövründə şah kitabxanasında misilsiz fırça ustası Sultan Məhəmmədin ümumi rəhbərliyi altında Ağ Mirək İsfahani, Mir Müsəvir, onun oğlu Mir Seyid Əli, Soltan Məhəmmədin oğlu Mirzə Əli, Dost Məhəmməd, Müzəffər Əli və başqalarından ibarət bir dəstə istedadlı rəssam, Şah Mahmud Nişapuri, Şeyx Məhəmməd və başqa xəttatlar, məşhur Behzad, Qasım Əli, Şeyxzadə və başqa Herat rəssamları, dövrün tanınmış kitab ustaları fəaliyyət göstərirdilər. Bu sənətkarlar tarix və ədəbiyyata gözəl bələd idilər. Bəzi məşhur miniatürçü rəssamlar gözəl şair idi – Mirzə Seyid Əli, Şahqulu Sadiq bəy Əfşar xəttat dekorativ sənət ustaları olmuşlar. Bu fırça ustaları həm XVI əsr Təbriz məktəbinin inkişafında, həm də bütövlükdə Şərq rəssamlığı tarixində böyük rol oynamışdır. Bu istedadlar kəhkəşanına isə Ustad Nizaməddin Sultan Məhəmməd rəhbərlik edirdi.

ŞİRVANŞAHLAR SARAYI

Şirvanşahlar sarayı – XV əsrdə Şirvanşah İbrahim Xəlilullahın dövründə tikilmiş saray kompleksi. Bakının mərkəzində, İçərişəhərdə yerləşən saray kompleksi Yaxın Şərqi ən görkəmli memarlıq abidələrindən biridir. Kompleksə Şirvanşahlar sarayı, Divanxana, Keyqubad məscidi, Şirvanşahlar türbəsi (1435–1436), Şah məscidi (1441), Seyid Yəhya Bakuvi türbəsi, Murad darvazası (1585), Saray hamamı və Ovdan daxildir. 1964-cü ildən muzey-qoruq kimi fəaliyyət göstərir və dövlət tərəfindən mühafizə olunur. 2000-ci ildə YUNESKO tərəfindən İçərişəhər və Qız qalası ilə birlikdə Ümumdünya mədəni irsi siyahısına daxil edilmişdir.

Kompleksin quruluşu. Şirvanşahlar memarlıq kompleksinin aşağı həyətidə yerləşmiş Şirvanşahlar türbəsi ilə Şah məscidi birlikdə, yuxarı həyətin memarlıq kompleksindən fərqlənən, kiçik bir tikinti kompleksi yaratmışdır. Düzbucaqlı prizma formasında olan Şirvanşahlar türbəsinin şərq fasadı portal (baştağ) kompozisiyası ilə qeyd edilmiş və dekorativ ünsürlərlə bəzədilmişdir. Bu binanın ifadəli görkəm almasına kompozisiya aydınlığı və memarlıq formalarının ciddiliyi səbəb olmuşdur. Türbə tikintisində işıq kölgə ləkələrinə, şaquli memarlıq hissələri ilə üfüqi formalar arasındakı kontrastlığa və ustaların məharətlə yaratdığı daş üstündəki oymalara geniş yer verilmişdir.

Binanın daxili hissəsi çatma günbəzlə nəhayətlənib. Cənub və şimal tərəflərdə yerləşmiş xidmət otaqları tağtavanla örtülmüşdür. Şimal tərəfdəki otaqda dama aparən dolama pilləkənlər yerləşdirilmişdir. Daxili quruluşun əsas hissəsi salona verilmişdir. Salonun divarlarında çatmataqlı dərin taxçalar yerləşdirilmişdir. Salonun üstü itibucaqlı təkəsi olan günbəzlə örtülmüşdür. Bu günbəz kürəvi formalı yelkənlər üzərində yerləşdirilmişdir. Günbəzin daxili səthi zərif dilim hissələrə parçalanmışdır. Salonun qərb tərəfindəki iki kiçik otaqda türbə əmlakı saxlanmışdır. Salonun ciddi üslublu memarlıq görkəmində nəzərə çarpan cəhət interyerlə qamətli günbəzin düzgün nisbətdə tikilməsidir. Günbəz vaxtilə firuzəyi kaşı lövhələrlə örtülü olmuşdur.

Bu türbəni fərqləndirən əlamətdar xüsusiyyətlərdən biri onun yeraltı sərdabə hissəsinin olmasıdır. Nəşlər salonun döşəməsində yerləşdirilmiş sərdabələrdə dəfn edilmiş və sərdabə daş lövhələrlə örtülmüşdür.

Türbənin baştağı Azərbaycan portallarının ən gözəllərindəndir. Bu baştağın dilimi tavanı yuxarıdan çatma yarımğünbəzlə nəhayətlənmiş, aşağıdan isə stalaktitlərlə bəzədilmişdir. Yarımğünbəz 4 cərgədə yerləşdirilmiş stalaktit kəmərinə söykənmişdir.

Baştağda çatmatağın üstündə stilləşmiş nəbatı naxışlar, sol və sağdakı medalyonda isə güzgü əksliyi ilə təkrar olunan “memar Əli” sözləri verilmiş, portalın yuxarı hissəsində isə nəsx xətti ilə iki sırada Quran ayələri qabarıq formada oyulmuşdur.

Baştağı soldan ayıran çatmataqlı giriş qapısının *üstündəki ikisətirli daş kitabə abidənin tikilmə tarixindən* xəbər verir: “Ən böyük sultan, əzəmətli Şirvanşah, Allahın nəbisinin adaşı, dinin köməkçisi – Allah onun dövlət və hökmdarlığını əbədi etsin – anası və oğlu üçün – Allah onların hər ikisinə rəhmət etsin – bu nurlu türbənin tikilməsinə 939-cu ildə (miladi 1435–1436) əmr etdi”.

Şirvanşahlar saray kompleksinin şimal-qərb hissəsində, divarla əhatə edilmiş kvadrat həyətdə Divanxana yerləşir. Həyətin ortasında 1,5 metr hündürlüyündə olan bünövrənin üstündə divanxananın səkkizguşəli mərkəzi pavilyonu ucaldılmışdır. Bu pavilyonun mərkəzi salonu beş tərəfdən açıq eyvana baxır. Divanxananı təşkil edən xüsusi formalı sütunlar və onların yaratdığı çatmataqlı arka abidənin mərdlik, qüvvət və müdriklik ifadə edən memarlıq obrazını yaratmışdır.

Abidənin damı ikiqat örtüklə örtülmüş, xarici görünüşü dilim-dilim memarlıq formasındadır. Divanxana həyətinin divarları boyu sütunlar üzərində qurulmuş çatmataqlı arkaların yaratdığı uzun, düzbucaqlı eyvan mərkəzi binanı, pavilyonu üç tərəfdən əhatə edir. Həyətin günbatana baxan xarici giriş yolu küçə tərəfdən dərin baştağla qeyd edilmişdir. Abidənin ikinci baştağı pavilyonun çatmataqlı eyvanına qərb tərəfdən bitişərək, darısqal yerdə, pavilyona əzəmətlilik, vüqar və ucalıq təsiri bağışlayır. Bu portalın çatmataqlı taxçası zərif, dilim-dilim formalı yarımğünbəzlə nəhayətlənir. Bu yarımğünbəz zəngin stalaktitlər quruluşuna söykənmişdir. Baştağın timpanları giriş yolunun üstündəki səth üzərində



oyma naxışlarla, qabarıq nəbati ornamentlərlə bəzədilmişdir. Güman edilir ki, giriş yolunun üstündə abidənin tarixinə dair yazılar olmuş, lakin nə vaxtsa silinmişdir.

İÇƏRİŞƏHƏR

Azərbaycanın bir çox şəhərləri kimi Bakı da antik dövrdə iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş və sıx əhaliyə malik olan, iri yaşayış məntəqəsinin böyüməsi nəticəsində meydana gəlmişdir. Bakının kiçik yaşayış məntəqəsindən şəhərə çevrilməsində neft və duz kimi sərvətlərin olması mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bakı hələ qədim zamanlardan təkcə Cənubi Qafqazda deyil, eləcə də Yaxın Şərqdə əhalinin sıx məskunlaşmış şəhərlərindən biri kimi tanınmışdır. Əlverişli iqlimi, təbii-coğrafi şəraiti, təbii sərvətlərin bolluğu, buradan keçən beynəlxalq əhəmiyyətli ticarət yolları bu şəhərin iqtisadi cəhətdən inkişafına kömək etmişdir. Mülayim iqlimi, məhsuldar torpağı, bol su mənbəyi burada əsrin əvvəllərindən başlayan iqtisadi inkişaf üçün əsas zəmin olmuşdu. Ərəb istilasına qədər Azərbaycanın müxtəlif vilayətlərində xristian, büt-pərəstlik, atəşpərəstlik dinləri yayılmış və onların dini ibadət yerləri – mərkəzləri mövcud olmuşdur. Ateşpərəstlik dininin əsas ocaqlarından biri də qədim Bakı idi.

İçərişəhərlərin özünəməxsus taleyi vardır. Orta əsrlərdə bəzi şəhərlər hərbi, siyasi hadisələrdən kənarda qalsa da, bir qismi tarixi hadisələrin güclü burulğanında çırpınırdı. Bəzi şəhərlər talan və yağınlara, feodal çəkişmələrinə, təbii fəlakətlərə tab gətirməyərək məhv olurdu. Bakı şəhəri isə əlverişli təbii-iqlim şəraitinə, güclü iqtisadiyyatına, ticarət və sənətkarlığının inkişafına görə çiçəklənərək şöhrət qazanmışdı.

İçərişəhər mahir memarların, sənətkarların peşəkarlığından söhbət açır, bizi ötən qərinələrə aparır. Dövrümüze gəlib çatmış bu şəhərin dar, əyri-üyrü küçələrini, meydanlarını göz önünə gətirdikcə ötən yüzilliklərdə hakim olmuş şəhər həyatının zaman keçdikcə necə dəyişdiyini görürük. İçərişəhərdə izdihamlı ticarət meydanları, küçələr və böyük məhəllələr meydana gəlmişdi. O, sözün əsl mənasında daxili məhəlli strukturlara malik olub, hər şeydən əvvəl iqtisadi mərkəz kimi formalaşmışdı. Yəni onun özünüidarəsi daxili və ətraf yaşayış məntəqələri sakinlərinin məişət və təsərrüfat həyatında aparıcı rol oynayır, yaxın və uzaq yerlərlə sıx iqtisadi-mədəni əlaqədə saxlayırdı. Bakının inkişaf etmiş şəhər səviyyəsinə yüksəlməsi üçün mühüm amillərdən biri də onun ölkənin sənətkarlıq mərkəzlərindən birinə çevrilməsi idi. Burada müxtəlif sənət sahələri formalaşmış, əmtəə istehsalı genişlənməmiş (dulus, metal, şüşə məmulatı və s.), yerli əhali lazım olan çox çeşidli mallarla təmin edilmişdi. Şəhər təsərrüfatının ən mühüm amillərindən biri də onun zəngin əmtəə istehsal etməsindədir. Su təchizatı, sanitariya və kanalizasiya sistemlərinin qurulması, sanitariya qaydalarına əməl etmə, həmçinin yaşllaşdırma işi şəhər həyatında önəmli yer tutur. Orta əsrlər Bakısında bütün bu problemlər həll edilmişdi. Yüksək təpə üzərində amfiteatr formasında salınan şəhər aşağıdan dənizə baxır, yuxarı hissədən isə Qafqaz dağları ilə əhatə olunmuşdu. Üçqat qala divarları, Qız qalası və digər fortifikasiya qurğuları ilə bərabər şəhər



sanki bütövlükdə möhtəşəm müdafiə istehkamını xatırladırdı. Digər orta əsr şəhərləri kimi, Qala divarı içində olan bütün binalar (Şəhristan) da taktiki və strateji baxımdan müdafiə xarakteri daşıyırdı.

Şəhərin plan quruluşu hərbi üstünlük və döyüş taktikası düşünülərək sanki əsl labirinti xatırladırdı. İri meydan və enli küçələrin şəhərin içərilərinə doğru getdikcə geometrik planda kiçilib sıxlaşması şəhər əhalisinin də bütün gücü ilə müdafiə işinə cəlb olunmasından xəbər verir.

Beləliklə, şəhər əhalisi dar gündə birlikdə düşməyə sinə gərir, öz vətəninə, öz

şəhərini yağılardan qorumaq üçün qeyrət göstərirdi. Babalarımızın ta qədimlərdən bəri vətəni qorumaq məharəti bu gün də milli ordumuz və silahlı qüvvələrimiz tərəfindən öyrənilir. İçərişəhər və onun müdafiə istehkam qalaları hərbi vətənpərvərlik simvolu olaraq gənc nəslin milli qürur hisslərilə tərbiyə olunmasında bariz bir nümunədir.

QIZ QALASI

Qız qalası — Bakıda, Xəzər dənizinin kənarında dənizə doğru maili nəhəng bir qayanın üzərində, silindrik formada tikilmiş qala. Dəniz tərəfdən ona uzunsov bir dayaq (kontrfors) əlavə edilmişdir. Hündürlüyü 28 m, diametri birinci mərtəbədə 16,5 m-dir. Birinci mərtəbədə divarın qalınlığı 5 m-ə çatır. Qalanın daxili hissəsi 8 mərtəbəyə bölünür. Hər mərtəbə yonma daşlarla tikilmiş, günbəz formalı tavanla örtülmüşdür. Daşdan hörülmüş bu tavanların ortasında dairəvi deşiklər vardır. Deşiklər şaquli xətt istiqamətindədir. Belə ki, VIII mərtəbənin tavanının ortasında olan dairəvi deşikdən baxdıqda birinci mərtəbənin döşəməsini görmək mümkündür. Qalaya yeganə giriş yolu onun qərb tərəfində, yerin əvvəlki səthindən 2 m hündürlükdə və 1,1 m enində olan tağlı qapı yeridir.

Qalanın birinci mərtəbəsinin hündürlüyü 3, digər mərtəbələrin hündürlüyü isə orta hesabla 2,5 m-dir. Mərtəbələrarası əlaqə qalanın cənub-şərq divarının içərisində düzəldilmiş pilləkənlər vasitəsilə saxlanır. Birinci mərtəbə ilə ikinci mərtəbə arasında əlaqə yaratmaq yalnız tavanda olan dairəvi deşikdən nərdivan və ya ip vasitəsilə mümkündür. Qalanın qapısı keçmişdə bir neçə qatdan ibarət olmuşdur. Uzunluğu qala divarının eni qədər olan qapı yerinin tağlı tavanında qalmış tikinti qalıqları bunu sübut edir. Bundan əlavə, qapının ağzında keçmişdə bir neçə quyu da olmuşdur. Beləliklə, Qız qalasına orta əsrlərdə daxil olmaq istəyən hər kəs həmin quyuların yanından ehtiyatla keçərək, nərdivan vasitəsilə qapıya qalxmalı, giriş yolu üzərində olan qapılardan keçməli və nəhayət birinci mərtəbəyə çatmalı idi. Ortadakı deşikdən yuxarı mərtəbələrə qalxmaq üçün ip və ya nərdivandan istifadə olunurdu.

Qalanın cənub və cənub-şərq tərəflərini, xüsusilə dənizi nəzarət altında saxlamaq üçün mazğallar düzəldilmişdir. Bunlar qalanın içərisinə təmiz hava daxil olmaq işinə də xidmət etmişdir. 1962–63-cü illərdə qalanın birinci mərtəbəsinin döşəməsində arxeoloji qazıntı işləri aparılmışdır. 5 m dərinliyə qədər davam etdirilən həmin qazıntı nəticəsində məlum olmuşdur ki, abidənin bünövrəsi dəniz tərəfə enişli olan nəhəng bir qayanın üzərində tikilmişdir. Buradan belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, abidəyə dəniz tərəfdən bitişik olan kontrfors həmin enişin qarşısında qalaya əsas dayaq rolunu oynamışdır.

1964-cü ildə qalada tədqiqat işləri aparılan zaman bünövrədən 14 m hündürlükdə içəriyə doğru uzanan böyük ağac tirlərin olduğu müəyyən olunmuşdur. Onların nə məqsədlə istifadə edilməsi məlum deyil. Ola bilsin bu tirlər kontrforsun içində gizli bir tikinti ilə əlaqədardır və ya zəlzələyə qarşı amortizasiya rolunu oynamışdır. Dəqiq hesablama əsasında müəyyən edilmişdir ki, qalanın divarının eni bünövrə hissədə 5 metrdirsə, yuxarı hissəsində təqribən 4,5 m-ə çatır. Qız qalasının tikinti quruluşunda maraqlı cəhətlərdən biri də onun içərisində qayadan ovulub düzəldilmiş su quyusudur.

Diametri 0,7 m olan bu quyu qalanın cənub-şərq divarının içindədir. Su quyusunda qazıntı işləri aparılmışdır. Quyudan tapılan maddi-mədəniyyət qalıqları buradan XII əsrdən başlayaraq istifadə olunduğunu göstərir. Hesablamalar nəticəsində məlum olmuşdur ki, quyunun dəniz suyunun səviyyəsi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur. Quyunun suyu kimyəvi analiz olunmuş, onun içmək üçün tam yararlı olması müəyyən edilmişdir. Quyunun ağız hissəsi Qalanın üçüncü mərtəbəsinin döşəməsi səviyyəsindən başlayıb divar boyu aşağıya doğru 13 m davam edir. Quyunun təhlükəsizliyini təmin etmək üçün onu qala divarı içərisində gizlətməmişlər. Onun şimal və cənub divarında enib-qalxmaq üçün 10–12 sm dərinlikdə ayaq yerləri vardır. Quyunun 12 m dərinliyində divar genişləyir. Qız qalası və Şirvanşahlar sarayı arasında gizli yeraltı yolun məhz su quyusunun aşağı hissəsindən başlanması ehtimal olunur. 1982-ci ildə İçərişəhərin şərq tərəfində aparılan genişmiqyaslı arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilən ilk yeraltı yol orta əsrlərdə Bakının mərkəzi ticarət küçəsi sayılan Şamaxı Qala qapısından başlayıb, Salyan darvazasına doğru gedən baş küçənin şərq tərəfində şimal-cənub istiqamətində yerləşir. Maraqlıdır ki, yolun xətti XIV əsrdə tikilmiş “Multani” karvansarasının altından keçərək Qız qalasına doğru gedir.

Qalanın tikilmə dövrünü müəyyənləşdirmək üçün etibarlı sənədlərdən biri də onun divarının çöl tərəfində, qala qapısının üstündə, 14 m hündürlükdə yerləşdirilmiş 0,4x0,6 m ölçüdə yazılı daşdır. Bu daşın üzərində “Qübbə – Məsud ibn Davud” sözləri yazılmışdır. Bəzi alimlərin fikrincə, Məsud ibn Davud qalanı tikən memarın adıdır. Onlar bu fikri Mərdəkan qaləsindəki dairəvi formalı bürcdə olan yazı ilə əsaslandırırlar. Mərdəkan bürcü üzərində “memar Əbd-əl-Məcid ibn Məsud” sözləri yazılmışdır. Həmin tədqiqatçılar belə hesab edirlər ki, memar Əbd-əl-Məcid Qız qalasını inşa edən memar Məsudun oğludur. Qız qalası kitabə-



sinin çox səliqəsiz surətdə sonradan divara yerləşdirilməsi də müəyyən edilmişdir. O, qala divarının daş kəmərlərlə əhatə olunan hissəsinə çox kobud bir şəkildə yapışdırılmışdır. Digər tədqiqatçıların ehtimalına görə, həmin kitabə qala tikildikdən sonra oraya vurulmuşdur. Davudun oğlu Məsudun kim olduğuna gəldikdə isə, orta əsr mənbələrindən məlum olur ki, o, Səlcuq Sultanı Mahmudun nəvəsidir. Sultan Mahmud isə XII əsrin əvvəllərində Azərbaycanın hökmdarı olmuşdur. Ola bilsin ki, bu dövrdə onun nəvəsi Məsud Şimali Azərbaycanda hökmranlıq etmiş və öz adını əbədləşdirmək üçün həmin kitabəni qala divarına vurdurmuşdur.

Qalanın cənub-qərb tərəfdəki divarı daxilində ikinci mərtəbədən başlayaraq yeddinci mərtəbəyə qədər daşdan səliqə ilə hörülmüş, quyu formasında şırım (oyuq) vardır. Hər mərtəbədə həmin şırım olan yerdə yarım dairə şəklində taxça açılmışdır. Şırımın içərisinə uzunluğu 40–45 *sm*, diametri 25–30 *sm*, divarının qalınlığı isə 2,2 *sm* olan saxsı tünlər yuxarıdan aşağıya doğru bir-birinin içərisinə geydirilməklə yerləşdirilmişdir. Tünlərin bir-birinə geydirilmiş hissələri (çöl tərəfi və divarının xarici) əhəng məhlulu ilə möhkəmləndirilmişdir. Birinci mərtəbədən başlayaraq qalanın özü hissəsinə qədər gedən tünləri 22 x 18 *sm* ölçüdə dördkünc formalı saxsı novçalar əvəz edir. Həmin novçalar divarın içərisi ilə bayıra yönəlir. Saxsı tünlər və novçalar üzərində dulus çarxının izləri aydın görünür.

Qala 1964-cü ildən muzey kimi fəaliyyət göstərməyə başlamış, 2000-ci ildə YUNESKO-nun qorunmalı tarixi abidələr siyahısına salınmışdır.

MƏNBƏLƏR

1. C.Həsənzadə, E.Hacınski. Ayna Uşaq Ensiklopediyası EXXON MMM. İncəsənətin misilsiz sərvəti. Bakı, "Ayna Mətbu evi", 1999.
2. Salamzadə Ə.R., Məmmədzadə K. M. "Şəki xanlarının sarayı". Bakı, "Elm", 1986.
3. Rəsim Əfəndi. "Azərbaycanın daş plastikası". Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1986.
4. Rəsim Əfəndiyev "Azərbaycan xalq sənəti". Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1984.
5. Rəsim Əfəndi. "Azərbaycan incəsənəti". Bakı, "Şərq-Qərb", 2007.
6. Sadıqzadə Ş.H. "Qədim Azərbaycan bəzəkləri". Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1971.
7. Məmmədov V.S., Əmiraslanov İ.R., Nəcəfov H.N., Mirsəliyev A.A. "Naxışların yaddaşı". Bakı, Azərnaşr, 1981.
8. Hüseynov M., Bretanitski M., Salamzadə M. "Azərbaycan memarlığı tarixi". Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyası Memarlıq və İncəsənət İnstitutu. İnşaat, memarlıq və inşaat materialları ədəbiyyatı Dövlət nəşriyyatı, Moskva, 1963.
9. Cəfər Qiyasi. "Nizami dövrü memarlıq abidələri". Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1991.
10. Rzayev N., Qeybullayev Q., Rzayev Ş. "Rusca-Azərbaycanca memarlıq-inşaat lüğəti", Bakı, "Elm", 1998.
11. Nəcəfqulu İsmayılov. "Köhnə Bakıda" (albom). Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1988.
12. Lətif Kərimov. "Azərbaycan xalçası". Bakı, "Yazıçı", 1985.
13. Kərim Kərimov. "Azərbaycan miniatürləri". Bakı, "İşıq" nəşriyyatı, 1980.
14. Tahir Salakhov. Aurora Art Publishers, Leningrad, 1980, Printed in Austria.
15. Живопись Азербайджанской ССР. 1960-е годы. Москва, "Советский художник", 1976 г. Автор-составитель М.Наджафов.
16. Дехтярь А. Мастера Советского искусства "Тогул Нариманбеков". Живопись. Москва, "Советский художник", 1984.
17. Искусство Советского Азербайджана. Живопись. Графика. Скульптура. Москва, "Советский художник".
18. Лятиф Керимов. "Азербайджанский ковер". Баку, Издательство Гянджлик. 1983, том 2.
19. Преттье М.К. и Капальдо А. "Творчество и выражение", том 2. Москва, "Советский художник", 1985.
20. Раздобреева И. В. "И.Левитан". Серия "Русские художники". Издательство "Аврора", Ленинград, 1971.
21. Корзухин А. "Бейок Ага Мирзазаде". Москва, "Советский художник", 1980.
22. Лавров А.М. "Школа. Учитель. Искусство". Москва, "Просвещение", 1981.
23. Белютин Э.М. "Основы изобразительной грамоты". Издательство "Советская Россия", Москва, 1961.
24. "Энциклопедический словарь юного художника". Москва, "Педагогика", 1983.
25. "Изобразительное искусство Азербайджанской ССР". Москва, "Советский художник", 1978.
26. "Изобразительное искусство для детей. Виды и жанры изобразительного искусства". Сокольникова Н.М., Ломов С.П. Книга для семейного чтения и творческого досуга. АСТ. Астрель, Москва, 2009.
27. "Цвет и линия". Ю.Аксенов, М.Левидова. Практическое руководство по рисунку и живописи. Москва, "Советский художник", 1976.
28. Роджер Эрб, Стефан Зелевски. "Цвет и свет". Энциклопедия. Издательство "Мир книги", 2007.
29. Кастерман Ж. "Живопись". Рисуй и самовыражайся. Детское справочное бюро. Москва, Издательство АСТ. Астрель, 2002.
30. "Гуашь" (шаг за шагом). Мастер-класс. Москва, Издательство АСТ. Астрель, 2005.
31. Элвин Крошо, "Акварель" как рисовать, Москва, Издательство АСТ. Астрель, 2006.
32. "Rysowanie dla poczatkujacych" Mark i Mary Willenbrink. Wydawnictwo K.E.Liber, 2008.
33. "Moja pierwsza ksiazka o risowaniu" Jan Jager and Ica Bokforlaq. Wydawnictwo REA. Warszawa 2010.
34. PC CD-ROM / Самоучитель TeachPro . "Изобразительное искусство" (для младших школьников).ООО "1С-Паблишинг", 2007.
35. PC CD-ROM / Студия лепки-животные (для младших школьников).ООО"1С-Паблишинг", 2007.

BURAXILIŞ MƏLUMATLARI

Təsviri incəsənət – 3
Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün
Təsviri incəsənət fənni üzrə dərsləyin
metodik vəsaiti

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Yeganə Qələndar qızı Cəlilova**
Kəmalə Əhməd qızı Cəfərzadə

Nəşriyyat redaktoru **Kəmalə Abbasova**
Texniki redaktor **Zeynal İsayev**
Dizayner **Taleh Məlikov**
Korrektor **Aqşin Məsimov**

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qriif nömrəsi:
2018-062

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,3. Fiziki çap vərəqi 10. Səhifə sayı 80.
Kağız formatı 57x82 1/8. Tiraj 7528. Pulsuz. Bakı – 2018

“BAKİ” nəşriyyatı
Bakı, AZ 1001, H.Seyidbəyli küç. 30

Pulsuz

